

Speculum ecclesie cum multis additi onibus.

¶ Domini Hugonis primi car dinalis ordinis predicatoꝝ tra ctat⁹ perq̃z vtilis: qui speculum ecclie inscribit̃.

¶ Pro hoc speculo vide librum ītitulatū theologia natu
ralis vel liber creaturaꝝ in caplo. xxx. ī quo īter cetera di-
cit̃. Et q: in ipſo eſſe eſt totus mundus Et q̇cquid poteſt
eſſe: ideo q: ipe inteligit ſuū eſſe: cōtinuo ītelligit ⁊ vidit to
tū mundū ⁊ oia q̄ poſſunt eſſe. Et q: ī ſuo eſſe ſunt oia ſi-
mul: ideo oia ſimul intelligit ⁊ vidit ⁊ cognoſcit ꝑ ſuū eſſe
qḋ eſt ſpeculū vniuerſale ī quo oia ſunt ⁊ cognoſcunt̃. Et
ſic qui videt ſpeculuz videt tria: ſcilicet ſpeculū ⁊ ſeipm̄ ⁊
trāſeuntes. Et ſic ſacerdotes p̄dicatores ⁊ doctores mul-
tuz poſſunt ꝓdeſſe: ſi ſint q̄les debēt eſſe. qm̄ ſicut vnuſq̄ſ
qꝫ habēdo ſpeculū in manib⁹ ſuis poteſt videre maculā
quā habet ī oculo vel in facie: ſic vnuſquiſqꝫ audiēdo ver
bū diuinū poterit videre maculā quā habet in aīa ideſt
peccatuz. ⁊ iſtud eſt cōtra multos qui dicūt ꝙ abſqꝫ lectio
ne ⁊ ſermone vel p̄dicatione poterūt ſe ſcire vitare pecca-
tū ſi vellēt. Sed iſti videant Gregoriū in p̄mo dialogoꝝ
capitulo p̄mo: ī quo inter cetera dicit̃. ne dum quiſqꝫ ſimi-
liter ſctō ſpiritu impletū preſumit: diſcipulū hominis eſſe
deſpiciat: ⁊ magiſter erroris fiat.

¶ De numero: ordine et significatione sacerdotalium vestiũ. Rubrica prima.

Dicit apostolus ad Ephe. vj. Induite vos armatura dei: vt possitis stare aduersus insidias diaboli. hec armatura est vestis sacerdotalis significatiua septẽplicis virtutis: representatiua septẽ vestiũ christi quibus indutus fuit tpe passionis. Primũ ergo vestimẽtum quo induitur sacerdos ẽ amictus: quo caput tegitur significãs salutẽ q per fidẽ tribuitur. Et ẽ fides scdm aplm ad hebre. xj. substãtia. i. fundamentũ rerum sperãdarum argumentum non apparentium. De hoc apostolus ad ephe. vj. Galeam salutis assumite. et representat illud coopertorium quo velabant iudei faciẽ christi dicẽtes. Luce. xxij. Mathei. xxvj. Prophetiza nobis christe quis est qui te percussit. Secundũ vestimentum quo tegitur corpus a sursum vsq ad deorsũ: est vestis alba qua sacerdos induitur. et significat spẽ que ex gratia prouenit eclesie sursum et ex meritis eclesie deorsum. De hoc dicit apostolus ad Romanos. viij. Spe enĩ salui facti sumus. Et sic dicitur Roma. viij. Spes q videtur non est spes. Et sic ait apostolus prima corinth. xiiij. spes. fides. charitas. etc. Sed pro temperantia vide Thomam sua secũda secũde. q. xiiij. ad quartum. vbi dicit q temperantia sit circa delectationes tactus. Hoc representat vestem inqua illusit herodes christũ. Lu. xxiiij. Tertium vestimẽtum quo sacerdos induitur est corrigia vel cingulũ. per hãc significatur iusticia cuius duo sunt brachia inter se constringentia. s. declinare a malo et operari bonũ. sic propheta in ps. xxxiij. De hoc Esay. xj. Et erit iusticia cingulũ lumborũ eius. hec corrigia representat flagellum quo pilatus cecidit xpm. Joã. xix. Quartum vesti

mentū quo sacerdos induit est manipul⁹ q in leua ponit: p quē fortitudo designatur q cōtra aduersa debellatur. De hoc dicit aplus. Fortitudo et virtus retrahēs impetus aduersitatis. Iste manipul⁹ repsentat funē quo ligatus fuit Jesus a judeys comprehēsus. vñ Joh. xviij. Cōprehenderunt et ligauerunt eū. Quintum vestimentum quo sacerdos induitur est stola presbyteri orariū .i. stola diaconi qd habet duo brachia pendēda: q significāt prudētiam ꝛ tēperantiā. vñ aplus. ad Titū. ij. Sobrie ꝛ pie viuamus i hoc seculo. Hec stola representat ligamentuꝫ q fuit ligatus Jesus ad colūnā. Sextū vestimētū quo sacerdoꝫ iduit ē casula p quā sinificat charitas. Nā sicut casula cōtegit cetera vestimēta: sic charitas cooperit multitudinē pctōꝝ. Hec casula repsētat purpureū vestimētū quo milites circūdederūt Jesum. Johā. xix. veste purpurea circūdederūt eū.

De accessu ad altare.

Viso nūero: ordie ꝛ significatiōe sacerdotaliū vestiū: nūc vidēdū ē qliter ad altare accedēdū ē. Dicit. iij. regū. vij. ꝙ Salomō fecit altare eneū. ꝛ i exo. xxxv. Moyses fecit labiū eneū d speculis mulierū i quo lauabāt se sacerdotes in itroitu tabernaculi. In labio eneo sonoro significat ꝯfessio. In altari eneo mētꝫ amaritudo. In speculis mulierū vite scōꝝ ꝯsideratio. Sacerdotes vo anteꝙ ad altare veniāt p ꝯfessionē se absoluāt. Per amaritudinē mētis se purgent. p ꝯsiderationem vite sctōꝝ se informent. De pmo Esaie. ij. Mūdamini q fertis vasa dñi. De secūdo i epistola ad cori. xv. Expurgate vet⁹ fermētū. De tercio ad hebre. xij. habētes deponam⁹ oē pōdus vt non circūdet nos pctm̄. Cū ergo venerit sacerdos ad altare vestimētꝫ suis idutꝫ iclinet se deuote dicēdo orōnē.

Deus qui de indignis, dignos facis: De iniustis iustos, de pectōribus sctōs: munda cor ꝛ corpus meuꝫ ab oī contagione ꝛ sorde pcti: ꝛ fac me dignū et strenuum

sctis altaribus tuis ministrũ: ⁊ cõcede vt in hoc altari ad
qḋ indign⁹ accedo: meũ votũ atq; sacrificiũ tibi sit accep
tabile: mihiq; ⁊ oĩbus ꝓ q̇bus offero te miserāte ꝓficiat
ad salutē. Per xp̄m dñz nr̄z. Hāc orōnē debet dicere cuz
silētio ⁊ cũ erexerit se dicat. Cōfitemini dño. ⁊c̄. Ego re⁹
⁊ indign⁹ cōfiteor deo. ⁊c̄. Respōdet̄ a choro ⁊ ministris.
Misereat̄ tui oṗs. ⁊c̄. Et post cōfiteor dicat sacerdos ite
rũ. Miseriat̄ vestri. ⁊c̄. Absolutionez. ⁊c̄. Semp in vno
loco ante altare stans dicat p̄ces subsequētes. De⁹ tu cõ
uersus viuificabis nos. ⁊c̄. Ostēde nobis. ⁊c̄. Dñe exaudi
orōnē. ⁊c̄. Oremus. Aufer a nobis q̄s dñe cũctas iniq̇ta
tes nr̄as vt mereamur puris mētib⁹ introire ad sctā sctõ
rũ. Cũ erexerit se osculet̄ p̄mo diaconũ: ⁊ postea subdia-
conum dicēdo. Habete pacis osculum vt apti sitis sacro
sancto altaris dñi ministerio. Deinde osculet̄ tectũ supra
altare si habeatur. ⁊ si nō habeatur osculetur altare in me
dio altaris. Sequitur tũc. Adiutoriũ nostrũ in noīe dñi.
Qui fe. Sit nomē dñi benedictuz. Ex hoc nũc. Hoc pera
cto sequitnr introitus misse. sed q̄r dicit apl'us ad Titũ. ij.
Obsecro. ⁊c. ideo primo oportet fieri obsecrationes. Se-
cundo orōnes. Tertio postulationes. Quarto gratiaruz
actiones. Sic apl'us prima ad corinti. ij. Ideo tota missa
distinguitur seu diuidit̄ in quattuor partes. Prima pars
misse est ab introitu vsq; ad Te igitur: ⁊ hec vocat̄ obse-
crationez. Secũda a te igit̄ vsq; ad pater nr̄: ⁊ hec vocat̄
orōnes. Tertia pars ē a pr̄ nr̄ vsq; ad collectas: ⁊ hec vo
cat̄ postulatiōes. Quarta ps vsq; ad Ite missa est: ⁊ hec
vocatur gr̄aruz actiōes. De p̄ma pte misse dicēdũ ē. Pri
mo ei⁹ initiũ ē ītroit⁹ ⁊ hoc significat vaticinia sctõrũ ꝓ
phetaꝝ ⁊ ḋsideria pr̄z ḋsiderātiũ filiũ dei īcarnādũ: ī cui⁹
rei signũ ī p̄ma dñica aduēt⁹ dñi cātat eccl'ia istũ ītroitũ.
Ad te leuaui ⁊ versiculũ. Uias tuas. ⁊c. cũ gl'ia pa. ⁊c. qḋ
designat opa eoꝝ. Triplicat̄ aũt ītroit⁹ in diebus festiuis
in laudē trinitatis. Pro q̊ nota capi. ꝯsuluisti de cele. mis.

sup ꝑticula. excepto die natiuitatꝫ. vbi dicit glo. die natiui tatꝫ dñi plures misse celebrant̄. de ꝯs͞e. di. j. nocte s͞ctā. Et celebrāt̄ tres propter mysteriū: qm̄ ꝑ illas tres rep̄sentat̄ triplex statꝰ. s. āte legē: sub lege ⁊ statꝰ gr͞e. qm̄ illa q̄ cāta tur ī nocte rep̄sentat statū q̇ fuit āte legē. i. āte legē scriptu re: qm̄ oēs erāt ī tenebris. vn̄ dicitur ī missa illa ꝓphetia. Populꝰ gētiū q̇ ambulabat ī tenebris. Scḋa q̄ dicit̄ in aurora rep̄sentat tēpꝰ sub lege: ī q̇ iā īcipiebāt ex ꝑte scire pctm̄: sꝫ nō plene ꝓpter dicta legis prophetaꝝ. Et iḋo cā tat̄ inter diē ⁊ noctē. Et dr̄ officiuꝫ. Lux fulgebit hodie. Tertia dr̄ ī die: ꝑ quā disignat̄ tēpꝰ gr͞e. s. p̄sente: in q̄ dr̄ offm̄. Puer natꝰ est nobiꝫ. Et dr̄ semel ī vigilia cū gl͞ia in laudē incarnationis. dr̄ enī in diebꝰ alijs bis ī laudē diui ne ⁊ hūane nature: q̄ ī ꝑsona filij sunt vnite. Sꝫ sciēdū est ꝙ in q̇busdaꝫ diebꝰ festiuis dr̄ introitꝰ ꝑfecte ⁊ īperfecte. Primo ꝑfecte: qꝛ ꝑfecte ecclesia deū laudat ꝑfecta laude. Secūdo dr̄ impꝑfecte: qꝛ īperfecta ē oīs laus vite. Tertio modo dicitur ꝑfecte: qꝛ perfecta est laus patrie.

De Kyrie eleyson.

SEquit̄ kyrie eleyson. qḋ triplicat̄ propter laudē tri nitatꝫ. Et p̄mo dr̄ ter kyrie eleyson ī laudē pr͞is. Se cūdo dr̄ xp̄e eleyson ter ī gl͞iaꝫ filij. ⁊ tertio dr̄ kyrie eleysō ī honorē sp͞us s͞cti. Dicitur aūt nouies propter nouē ordi nes angeloꝝ. Et est notādū ꝙ tres līgue in missa deū lau dāt. s. greca latīa hebrea. Greca ē enī cū dr̄ ter kyrie eley. kyri. enī idē ē ꝙ dñe eleyson miserere nobiꝫ. vn̄ kyrieleysō tantū sonat. O dñe miserere nobis. Hebrea līgua ē all͞a. qꝛ allelu tātū sonat q̄ntū laudare ī latino. ya inuisibilē. ⁊ hec īterp̄tatio ponit̄ ab augu. ī glo. psalterij. Sꝫ notādū ꝙ alleluya a diuersiꝫ doctoribꝰ īterp̄tat̄ diuersimode qm̄ hieroni. ait. alle. i. creatura. lu. i. laudet. ya. i. dñm Ambro. vero ait. alle. i. lux. lu. i. vtꝰ. ya. i. salua. Augu. aūt ait. alle. i. pr̄. lu. filiꝰ. ya. sp͞us s͞ctūs. Grego. ait. alle. i. altissimus le uatꝰ in cruce. lu. i. luxerūt ap͞li. ya. i. surrexit dñs. Alij aūt

dicūt. All'.i. laus tibi dn̄e rex eterne gl'ie. Papias ait. all'a. i. laudate ꝛ gl'ificate dn̄m. Amē. interp̄tatur fiat et hoc cum dr̄. p oīa scl'a scl'oꝝ. Itē iterp̄tatur vere. vt in euāgelio amē dico vob. latīa ligua vt orōnes ꝛ hoc post kyrie eleyson.

De gloria in excelsis deo.

Sequit̄ gl'ia i excelsis deo q̄ ē laus angeloꝝ ꝛ sic cātauerūt i natali dn̄i. Et debet dici in medio altaris: q2 āgel9 q̄ pastorib9 natiuitatē dn̄i nūciauit dixit. Luce. ij. Ecce euāgelizo vobis gaudiū magnū qđ erit oī populo. Sacerdos vero dicēs. Gl'ia ī excelsis deo: gerit vices illi9 angeli. Chor9 respōdēs: gerit p̄sonā illi9 multitudinis de q̄ dicit̄ ibidē. Facta ē multitudo laudātiū deū ꝛ dicentiū. Gl'ia in altissimis. p qđ rep̄sentat̄ mesticia veterū patrū expectātiū incarnationē dei. Et q2 dicit̄ gl'ia in excelsis deo ꝛ in terra pax hominibus bone voluntatis ꝛc̄. pro quo nota ꝙ ad hoc ꝙ aliqui homines dicantur bone voluntatis quinqꝫ requirūtur. Quorū primū est ꝙ pctā causata volūtate displiceāt ꝛ abnegent̄ futura sicut Job dicebat. vnū locutus suꝫ qđ vtinā nō dixissem ꝛ vltra nō adijciā. Scđm est ꝙ volūtas nr̄a mala nr̄a odiat opa in quocūqꝫ malo: ꝛ bona opa diligat qn̄ videt. Juxta illud psalmi. xliiij. dilexisti iusticiā ꝛ odisti iniq̄tatē ꝛc̄. Tertiuꝫ est ꝙ volūtas nr̄a habeat effectū charitatis ad proximos nr̄os: qm̄ qui diligit fratrem suū in lumine est: qui autem odit eū homicida est. vt ait Joā. i canonica sua. ꝛ Luc. x. Quartū est ꝙ volūtas nostra diligat plus celestia q̄ꝫ terrestria siue terrena ꝛ plus de ip̄is loquatur ꝛ tractet ꝛ cogitet: communicet. sic Joā. Qui diligit mundum non est charitas patris in eo. Quintū est ꝙ homo magis diligat deū q̄ꝫ seipm̄: dicēte dn̄o in euāgelio Matthei. xvj. Qui odit aīam suā in hoc mūdo ꝛc̄. Et in actib9 apl'oruꝫ dicit̄ ꝙ scti nō dilexerūt aīas suas vsqꝫ ad mortem. Hominib9 igit̄ quātū ad istos modos fuit ab angelis ānūciata pax eterna: quā nobis cōcedat xp̄s Jesus dei ꝛ virginis Ma

rie filiꝰ. amē. Sꝫ forte deo dāte đ ista materia alibi dicet̄.
Cantat̄ aūt Allā nō gl'ia: qꝛ habebāt spē liberationis.
De expetatione dr̄ in Esaie. xxviij. Expectate eū. ꝛc. De
spe liberatiōis dr̄ ī ps̄. In te sperauerūt pr̄es nr̄i ꝛ libera
sti eos. Itē est sciēdū ꝙ cātica leticie sicut Allā ꝛ Gl'ia in
excelsis deo: nō cātant̄ a septuagessima vsqꝫ ad sabbatuꝫ
sctūꝫ: qꝛ illud tp̄s signat babilonicā captiuitatē in q̄ iudei
captiuati suspēderūt organa sua ꝛ dixerūt. quomodo can
tabimꝰ cāticū dn̄i ī terra aliena. post gl'ia ī excelsis đo ver
tit se p̄sbiter ad populū dicēs. Dn̄s vobiscū. qđ de ĩRut.
ij. sūptū est. Booz eni salutauit messores dicēs. dn̄s vobis
cū. i. sit vobiscū. i. petitionibus vr̄is det effectū. ep̄s aūt di
cit. Pax vobis: qꝛ spūalis vicariꝰ xp̄i. qꝛ hoc verbū disci
pulis suis dixit. Ioā. xx. Sēsus ē. in p̄senti det̄ vobis pax
pctōribus: in futuro pax eternalitatis. de his duobꝰ Ioā.
xiij. Pacē relinquo vobis: pacē meā do vobis. Chorus
respōdet. Et cū spū tuo. qđ sūptū ē a paulo ad Titū. Et
est sensꝰ. Dn̄s q̄ est ī ore tuo: sit ī corde tuo. postea dicit sa
cerdos. Oremꝰ: in signū ꝙ dn̄s dixit discipulis suis. s. O-
rate ne ītretis in tētationeꝫ. Deīde intēdit sacerdos orōni
q̄ semꝑ terminat̄ in noīe filij: qꝛ nō valet oratio q̄ nō fit in
noīe mediatoris. Et notādū est ꝙ oīs oratio dirigit̄ ad pa
trē vel filiū: nulla aūt ad spūꝫ sctūꝫ. Et hoc est qꝛ spūs san
ctus ē donū ꝛ a dono nō petit̄ donū: sed a largitore doni.
Petit̄ aūt a patre vel a filio cū spūs sctūs ab vtroqꝫ ꝓce
dat. vnde ad patrē ꝛ filiū dirigit̄ simul oratio tāqꝫ ad da
torē: sed nō ad spūm sctūꝫ qꝛ est donū. Itē notādū ꝙ si di
rigat̄ orō ad patrē in q̄ fit mētio de filio: tunc debet dici ꝑ
eundē vt ī illa orōne. Deus q̄ de btē Marie v̄ginis. Si
autē dirigat̄ ad filiū: tūc dꝫ dici. Qui viuis ꝛ reg. vt ī ista
orōne. Deus q̄ virginalē aulā. Si vero ī fine orōnis q̄ di
rigit̄ patri fiat mētio de filio: tunc dꝫ dici. Qui tecū viuit ꝛ
reg. Unde versus. Per dn̄ꝫ dicas cū p̄reꝫ p̄sbiter oras vt
ibi. Cōcede nos famulos tuos. Si xp̄m memores ꝑ eūdē

dicere debes. vt ibi. Deus qui de btē Marie vginis vtero. per eundē. Si xpo loqris q̄ viuis. dic quoqz patri. Qui te cū: cum sit collecte finis in ipo idest xpo. vt ibi. Deus q̄ virginalē aulā btē Marie virginis i qua habitare. ⁊ etiam Mētes nostras q̄s dn̄e. ⁊c. vsqz sicut tuus.

De epistola.

Finita oratione sequitur ep̄la q̄ significat doctrinaz apl'oꝝ ⁊ eleganter precedit oratio: q2 legit̄ Luce. x. Rogate dn̄m messis vt mittat operarios in messem suā. Legit̄ eni ep̄la qn̄qz de ep̄lis Pauli: quādoqz de cronicis: quādoqz de actibus apl'oꝝ ⁊ de apocalipsi: de parabolis vero Salomonis nūquā: ⁊ de prophetis nunquā. nec de quinqz libris Moysi: q2 in illis ꝑmittebātur temporalia: in cuius rei signum lectiones terminant̄ in grauē accētum. In nouo testamēto sp̄ualia ꝑmittunt̄ ⁊ eterna: in cuius rei signū euāgeliū ⁊ ep̄la terminant̄ in accentum acutum. Et q2 hic dicit̄ tēporalia ꝑmittebant̄. sic Esai. j. si precepta mea seruaueritis bona terre comedetis. sed in lege gratie dicit̄. Qui māducat meā carnē et bibit meum sanguinē habet vitā eternā. Joan. vj.

De respōsorio.

Post epistolam sequitur respōsorium; quod pertinet ad opera actiue vite: ⁊ bene congruit hoc nomen responsorium actioni: quia opera respondent predicationi. Vocatur autem a quibusdaz graduale seu gradale: eo q̄ significat gradum virtutis iuxta illud. Administrate in fide virtutē: in virtute scientiam: in scientia patientiā: in patientia pietatem: in pietate fraternitatis amorem. in fraternitatis amore charitatem.

De alleluya.

Post respōsorium sequitur alleluya. significans gaudium ineffabile qđ ecclesia dei habet in laudem dei. post alleluya sequitur versus qui significat operationez: que debet cōiungi laudi quia deum non bene laudat: qui

bn̄e opari cessat. All'a repetit̄ cū neumate ꝛ significat lau
dē patrie. significat aūt ꝑ cōsequētiā. i. per neuma. Unde
in antiq̄s sequētijs sunt verba incognita: q꞉ ignot⁹ est no
bis modus laudādi deū in patria. De tractu. Notādum
ꝙ in dieb⁹ ieiuniorū sicut in quadragessima cātat̄ tract⁹
pro alleluya: in quo notatur lōga expectatio sanctorū pa
trum: ꝛ iudeorū captiuorū afflictio designatur.

De euangelio.

POst alleluya seq̄tur euāgeliū qd̄ lectur⁹ diacon⁹ su
mit librū de altari: in quo significat̄ ꝙ euāgeliū est
ꝟbuꝫ dei ꝙ ꝑ altare significat̄ scd̄m illud. Exo. xx. Altare
de terra facietꝭ mihi. Et dr̄ euangeliū ab eu ꝙ est bonū ꝛ
āgelos qd̄ ē nūciatio q̄si bona nūciatio. Diacon⁹ aūt in
clinat ip̄m sup̄ sinistrū humerū: i quo significat̄ ꝙ p̄dica
tio xp̄i d̄ getili populo trāsijt ad iudeā. Esai. xx. In dieb⁹
illis saluabit̄ iuda. Inq̄busdā locis crux p̄cedit euāgeliū
i signū ꝙ p̄dicator debet seq̄ crucifixū. Un̄ dn̄s dixit Pe
tro. Seq̄re me. Joā. xxj. p̄cedūt aūt duo cerei: q꞉ p̄dicato
res debēt habere noticiā vtriusq꞉ testamēti. p̄cedit etiam
quādoq꞉ vn⁹: p̄ ꝙ significat̄ ꝙ Johā. ante xp̄ꝫ miss⁹ est:
ꝛ thuribulū cū thure significat orōnē cū deuotione: quā
tūc maxime dꝫ habere q̄libet fidelis i audiēdo verbū dei
vel diuinū sermonē. Debet aūt i alto legi: q꞉ doctrina e
uāgelij oēs alias dꝫ p̄cedere. Un̄ Ap̄lus ad hebreos. vj.
Lex vet⁹ neminē duxit ad p̄fectionē: euāgeliū aūt opat̄
salutē oī credēti. Sed notādū ꝙ subdiacon⁹ ferēs pului
nar ante diaconū i ip̄o facto rep̄sentat ꝙ dign⁹ est opari⁹
mercede sua. Matth. x. ap̄ls. j. ad cori. ix. Si sp̄ūalia vo
bis seminam⁹: nō est mirū si tēporalia vr̄a metam⁹. Qd̄
aūt subdiaconus librū ꝛ puluinar reportat: significat ꝙ
p̄dicator dꝫ i bono opere vitā suā deo offerre. vn̄ ad colo
ceñ. ix. Oē quodcūq꞉ facitꝭ aut i verbo aut in opere: oīa in
noīe Jesu facite. Diaconus aūt volēs legere euāgelium
primo salutat populū dicēs. Dn̄s vobiscū: in quo signi

ficat se orare ꝑ eis vt dñs sit cũ eis: in quo reddit eos attẽ
tos in audiẽdo verbũ dei. Chor⁹ respõdet. Et cũ spiritu
tuo. Ac si diceret tecũ sit ad dicẽdũ. Deide diacon⁹ facit
signũ crucis in libro: ac si diceret crucifixum p̃dico. vnde
apl's ad chori. v. Nõ dicã me scire inter vos nisi iesuz xp̃z
et hũc crucifixũ. i. p̃dicamus vobis crucifixũ. Deide facit
crucẽ i pectore: ac si diceret crucifixũ credo. Pro quo no-
ta q̇d dicat̃ ad Ro. j. de paulo armario sacrarũ scriptura
rum. Et est ꝙ paul⁹ hebraice grece latine dr̃ q̇etus ꝛ mo
dicus sonat. Et ait beda sup̱ act⁹ aploꝝ cap̃. xvj. ꝙ Pau
lus ãno passionis ꝛ resurrectionis xp̃i ad fidẽ venisse pro
bat̃. Tertio vero decimo anno post christi passionẽ apo
stolatum gẽtium cum Barnaba act. xiij. ꝛ pauli vocabu
lum accepisse legitur. Prius enĩ vocabatur saul⁹ a saule
primo reg. xviij. persecutore quia sicut ille Dauid. s. saul:
ita ille. s. Paulus ecclesiã xp̃i est p̱secutus. Unde apostol⁹
ad cori. j. Non dicam me scire inter vos nisi Jesum xp̃m
crucifixũ. Tertio aũt facit crucẽ in frõte: ac si diceret. non
erubesco crucifixũ. Unde apostol⁹ ad Galat. vj. Mihi
aũt absit gloriari nisi i cruce dñi nostri Jesu xp̃i. Debet
esse in alto ꝛ legi ad aquilonez q̄r predicatur infidelibus.
Unde esai. xiiij. Dicã aquiloni ꝛc. per hoc significatur ꝙ
armati esse debemus doctrina euãgelica cõtra diabolũ:
per aquilonẽ significatũ. Unde cãticorũ. vj. Surge aq̇lo
et veni auster p̱fla ortũ meuz. glo. O aquilo. i. o aspera ꝛ
frigida voluntas iudeorum per defectũ charitatis surge
cum impetu ꝛ violẽtia cõtra me. Et o tu auster. i. benigna
et charitatiua voluntas patris et simul cum aquilone et
perfla ꝛ agita ortũ meum. glo. i. corpus meũ per mortem
ꝛ passionẽ ꝛ fluant ꝛ spirẽt ꝛ emanent aromata illius per
vulnera flagellorũ ꝛ clauorũ ꝛ lancee in virtutẽ ꝛ effica
ciã sacramentorum. Et sic nota ꝙ in hac locutione expli-
catur spontanea voluntas xp̃i filij dei patris: que excitat
volũtatẽ patris ꝛ iudeoꝝ vt surgãt ꝛ veniãt ad perflãdũ

ortũ ei⁹. Vñ xp̃s volũtarie ⁊ spõte se obtulit iudeis qñ di
xit apostolis. Ecce ascẽdim⁹ hierosolimã ⁊ filiꝰ hõis tra
det̃ principib⁹ sacerdotũ ⁊ condẽnabũt eũ morte. ⁊c. Itẽ
quãdo dixit iudeis quẽ q̃rit; ego sum. Si ergo me q̃rit; si
nite hos abire. spõte se obtulit patri tũc q̃ndo dixit math.
xxvij. Fiat volũtas tua. ⁊c. Audiẽtes debẽt eni stare q̃si
parati ad p̃liũ ꝓ fide xp̃i seruãda. Pro quo vide capitu.
layci de vita ⁊ hone. cleri. ⁊ sic est ibi stare et est ibi sedere.
Stare est qñ aliq̃s est erect⁹: sed sedere ẽ qñ facit sessionẽ
Unde Luce. xxij. Qui nõ habet gladiũ vendat tunicã ⁊
emat eũ. Itẽ debent ponere baculos. q: dicit̃ Matth. v.
Qui percusserit te ĩ maxillã prebe ei ⁊ aliã. Dicit̃ autẽ ꝓ
amatoribus huius mũdi recedere: q: dr̃. Hier. xvij. Ma
ledictus homo q̃ cõfidit in hoĩe. Itẽ lecto euãgelio debẽt
se signare: ne diabolus a cordib⁹ eorũ semẽ verbi dei sur-
ripiat. Unde ĩ euãgelio. Luce. viij. Uobis datũ est nosse
mysteriũ verbi dei. Postea illis qui sunt in choro osten-
ditur clausus: q: sequit̃ ibidẽ. Ceteris aũt ĩ parabolis. de
sacerdote legitur. iij. Malach. ij. Labia sacerdotis custo
diunt sciẽtiã ⁊ legẽ exq̃rũt de ore eius. Et q: dr̃ hic legẽ ex
q̃rũt de ore eius. Malach. ij. ꝓ ãpliori declaratione isti⁹
materie vide q̃d dicat Grego. in suis pastorali. capi. xv.
Et inter cetera ponit ista. Labia sacerdotis custodiũt sciẽ
tiam ⁊ legẽ exquirũt ex ore ei⁹: q: angelus dñi exercituũ
est. Hinc per Esaiã dñs admonet dicẽs. Esaie. lviij. Cla
ma ne cesses: q̃si tuba exalta vecem tuaz. preconis quippe
officium suscipit quisquis ad sacerdotium accedit vt ante
aduentum iudicis q̃ terrebiliter sequit̃: ip̃e scilz clamando
gradiatur. Sacerdos ergo si predicationis est nesci⁹: q̃m
vocẽ daturus est p̃reco mutus? hinc eniz q̃d sup pastores
primos in linguarũ specie sp̃us sanctus insedit: q: nimiꝝ
quos repleuerit de se ꝓtinus loquẽtes facit. hinc Moysi
precipitur vt sacerdos tabernaculũ ingrediẽs titinabulis
ambiat̃ vt videlicet vocẽ p̄dicationis habeat: ne superni

ſpectatoris iudiciũ ex ſilẽtio offendat. Scriptũ q̇ppe eſt. audiat̃ ſonit⁹ quãdo ĩgredit̃ ſanctuariũ in cõſpectu dñi ⁊ nõ moriat̃. Sacerdos nãq3 ĩgrediẽs ⁊ egrediẽs morit̃ ſi d̾ eo ſonit⁹ nõ audiat̃: q2 irã cõtra ſe occulti iudicis exigit: ſi ſine p̄dicatiõis ſonitu ĩcedit. Apte aũt titinabula veſtimẽto ei⁹ d̾ſcribunt̃ ĩcerta: veſtimẽta enĩ ſacerdotis q̇d aliud q̄3 recta opa debem⁹ accipe: ꝓpheta atteſtãte q̇ ait ĩ pſalmo. cxxj. Sacerdotes tui ĩduant̃ iuſticiã. veſtimẽto itaq3 illius titinabula inherẽt: vt vite viã cum ſonitu lingue ipa quoq3 ſacerdotis opera clament. Sed cum rector ſe ad loquẽdũ preparat: ſub quanto cautele ſtudio loquatur attẽdat: ne ſi ad loquenduz ĩordinate rapitur: erroris vulnere corda audientiũ feriãtur. Et cũ fortaſſe videri ſapiẽs deſiderat: vnitatis compagẽ. i. cõiunctionẽ inſipienter abſcindat. Hic nanq3 veritas dicit. habete ſal in vobis ⁊ pacez habete inter vos. p ſal q̇ppe ſapiẽtia verbi deſignat̃. Qui igitur loq̇ ſapiẽter nitit̃: magnopere metuat ne ei⁹ eloq̇o audiẽtiũ vnitas ꝯfundat̃. Hic. Paul⁹ inquit ad Roma. xij. Nõ plus ſapere q̄3 oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatez. plus vult ſapere quã oportet ſapere: qui illa q̄ lex non dicit ſeruat. Hic in ſacerdotis veſte iuxta verbũ dñi tintinabulis mala punica cõiungunt̃ vulgo granadas. Quid enim per mala punica niſi fidei vnitas deſignatur. Nam ſicut in malo punico vno exterius cortice multa interi⁹ grana muniũtur: ſic innumeros ſancte eccleſie populos veritas fidei cõtegit: quos int⁹ diuerſitas meritorum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendũ prorũpat: hoc q̇d iã premiſimus per ſemetipſam veritas clamat diſcipulis. habete ſal in vobis: ⁊ pacẽ inter vos habete. ac ſi figurate per habitũ ſacerdotis dicat. Mala punica intintinabulis iungite: vt per oẽ q̇d dicitis vnitatẽ fidei cauta obſeruatione teneatis. ꝓuidendũ quoq3 eſt ſolicita intentione rectoribus: vt ab eis nõ ſolũ praua nullo modo: ſed nec recta q̇dẽ nimie ⁊ ĩordinate ꝓferant̃. Quia ſepe dicto

rum virtus pditur: cũ apud corda audiẽtiũ loquacitas incauta ĩportunitate leuigat̃. i. fit leuis. Et auctorẽ suũ3 hec eadẽ loquacitas inq̃nat q̃ seruire auditorib⁹ ad vsum pfectus ignorat. Unde bene per Moysen. dr̃. Uir qui fluxum seminis patit̃: ĩmund⁹ erit. In mẽte quippe audiẽtiũ semẽ sequuture cogitationis ẽ audire qualitatẽ locutionis: q3 dũ per aurẽ sermo accipit̃ cogitatio ĩ mẽte generat̃: vnde ab hui⁹ mũdi sapiẽtib⁹ p̃dicator egregi⁹ semibreui⁹ ẽ vocat⁹. Qui ergo fluxũ seminis sustinet: inmũd⁹ asserit̃: q3 multiloq̃o subdit⁹ ex eo se inq̃nat: qđ si ordinate pmeret: recte plẽ cogitationis edere ĩ audiẽtiũ corde potuisset. dũq3 ĩcaut⁹ p loq̃citatẽ defluit: nõ ad vsũ generis: s3 ad inmũdiciã semẽ fundit. Uñ Paul⁹ quoq3 cũ discipulũ ď instãtia p̃dicationis admoneret dicit. testificor corã đo ⁊ xp̃o iesu q̃ iudicaturus ẽ viuos ⁊ mortuos ⁊ p aduẽtũ ipi⁹ ⁊ regnũ eius p̃dica v̓bũ. insta oportune ĩportune. dictur⁹ ĩportune p̃misit opportune. Quod. s. apđ auditorũ mẽtẽ ĩpa se sua vilitate destruit: si habere ĩportunitas opportunitatẽ nescit. S3 notẽt gerẽtes curã aĩarũ q̃d dicat̃. Lu. iiij. Medice cura teip̃3. Sicut ait. Gre. p̃ma pte sui pastoralis. ca. ij. Quis aũt cogitationum vulnera occultiora nesciat esse vulnerib⁹ viscerũ? Mimirũ videt̃ medicũ sp̃ũalez multo subtiliorẽ debere medico corpali: qui vt bene curet vitia: multa peritia op⁹ habet. p̃serti vt vi pigmẽtorũ sp̃ũalium cõsiderãs p̃usq3 ceteros curare desideret circũquaq3 regulas medicine cognoscat. Alioqui si artis sp̃ũalis ĩperitus ⁊ in se ĩpo ignorãtie cõfoss⁹ vulnerib⁹ alios mederi pperet: audire nõ ĩmerito merebit̃. medice cura teip̃3. magna q̃ppe stulticia est vt idẽ Gregori⁹ ait: si aliq̃s alios mederi properat: q̃ ⁊ ip̃e in facie vuln⁹ portat. Et maria plane demẽtia est vt inq̃t ĩ pastorali capi. ij. dũ hij q̃ neq̃quam sp̃ũalia precepta cognouerũt cordis se medicos profiteri nõ metuũt dũ qui pigmẽtorũ vi nesciũt: videri medici carnis erubescũt. Recte igit̃ cuilibet taliũ dicit̃. Medice cura

teipm. Quos igitur medicos cordium appellare ad presens
melius conuenit quam curatores animarum ipsorum videlicet rectores ec
clesiarum. quibus ille thesaurus est traditus: pro quo non parcet deus
pater: qui proprio filio non pepercit vt dicitur ad Ro. viij. Quibus
etiam ille vulneratus: qui incidit in latrones curandus seruandusque
a Samaritano relictus est Lu. x. Unicuique enim ipsorum
dicitur. Curam illius habe. Et rursus deus per prophetam. Custodi
virum istum: qui si lapsus fuerit: anima tua erit pro anima ipsius. Por
ro dominus per Ezechi. iij. et. xxxiij. capitu. cominatur cuilibet cu
ratori dicens. Sanguinem eius de manu tua requiram. quasi di
cat quod vita et mors subditorum posita est in manibus platorum.
Unde dicitur Judith. viij. Ex vobis pendet anima illorum. hac itaque
sententia commonitus quisque platorum et rectorum penset periculum
sui regiminis. Sed pro ista materia poterimus applicare ei etiam
aliqua de iure ciuili inserti secundum Bart. in. l. contractus. c. de
fi. instru. in qua dicit quod si notarius non facit instrumentum suffi
ciens pro parte imperanti et iubenti: sed taliter facit quod parti iu
benti eueniunt aliqua damna respectu sue imperitie scilicet pro im
peritia ipsius notarij. s. quia fuit ignorans vel negligens in suo
officio tunc pars lesa potest agere contra notarium vsque quo ei
satisfatiat notarius plene et plenarie de omni iactura. i. de omni
damno ibi orto. Et sic vnusquisque debet habere sufficientiam sui
officij per se assumpti: quam si non habuerit: tenebitur de omni damno
parti lese. sic etiam Ethi. iij. Et pro ista materia vide. Tho.
sua. j. scde. q. lxxvj. ad scdm. et. lxxiiij. ad quintum. Ubi dicitur quod
omnes xpi fideles tenentur scire tria. primo omnia que spectant ad religi
onem christianam. Secundo omnia que spectant ad bonos mo
res. Tertio omnia que spectant ad officium suum. tho. vbi supra
Et sic sacerdos artem doctrinamque discat spiritualis cura
tionis quatinus in se ignorantie curare possit vulnera. et in
subditorum cordibus per sanam doctrinam et salubrem penitem
tiam sciat sanare contagia delictorum. Ne quod absit dum
sanandi regulas nesciat: et ad sanandum commissos subditos
festinet: iuste sibi subijci audiat de eisdem. Medice cura te

ipsum. Recte namq̃ prelato ignorãti dicit᷑: vt prius in se sufficientẽ artẽ curãdi spiritualium morborũ habeat: quã emplastrũ sanandis vulneribus adhibeat. Nam vt ait greg. in registro verecundũ est ⁊ dicere pudet q̄ sacerdotes ducatũ arripiunt: q̄ exordiũ religiose vite nõ nouerũt. Licet in quibusdã mysterijs catholicis ignorantia tolleranda foret: eo q̄ ĩ plerisq̃ melius est nephare q̃ curare. In quibusdã etiã iuxta Aug. in li. de ver. domini Melius est fidelis ignorantia q̃ temeraria scientia. In ecclesiasticis tamẽ ministerijs ordinandis disponendisq̃ omnino dãnabilis est. de quib⁹ est illud verbũ apostoli. j. ad cori. xiiij. Si quis aũt ignorat ignorabitur. i. reprobabitur. ordinis nãq̃ ignorantia quo videlicet ordine quicq̃d agẽdũ est in ecclesia cõturbat negociorũ naturã formãq̃ meritorũ: nã statutis facere iniuriã vel cõtraire nõ ẽ intelligere: sed errare vt inq̄t Ambro. sup beati immaculati. hinc est q̄ dñs req̄rit seruum prudentẽ quẽ cõstituit super familiã suam. Math. xxiiij. prudẽtem dixero vt sciat quo ordine: quo sensu, quo mõ: quo fine: q̄cq̃d gerendũ sit: alioquin si cecus ceco ducatũ prestet: ambo in foueã cadunt. Mathei. xv. ⁊ in capitulo. cũ sit ars artium de eta. ⁊ quali. ordinan. Et sic fit rector discret⁹ ĩ silentio. vtilis in v̾bo. ne aut tacẽda ꝓferat: aut reticescat ꝓferẽda. nã sicut ĩcauta locutio in errorez ꝑtrahit: ita indiscretũ silentiũ hos q̄ erudiri poterat in errore delinq̄t. Sepe nãq̃ rectores ĩprouidi humanã amittere gratiã formidãtes: loq̄ libere recta ꝑtimescũt: et iuxta veritat̾ vocẽ nequaquã iã gregis custodie pastores studio sed mercenariorũ vice deseruiũt: q̄ veniẽte lupo fugiũt dũ se sub silẽtio abscõdunt. Hic nãq̃ ꝑ ꝓphetam Esaiã. lvj. eos dñs increpat dicens. Canes muti nõ valentes latrare. hic rursuz q̄rit dicẽs. nõ ascẽdistis ex aduerso nec opposuist̾ vos murũ pro domo israel: vt staretis ĩ ꝑlio in die dñi. Ex aduerso q̄ppe ascẽdere: est ꝓ defensiõe gregis voce libera hui⁹ mũdi potestatib⁹ ꝯtra

ire. Et in die dñi in ꝑlio stare est prauis decertãtib⁹ ex iu-
sticie amore resistere. pastorē enī recte timuisse dicere: qđ ē
aliud q̃ȝ tacēdo terga ꝑbuisse. Qui nimirū si pro grege se
obijcit: murū ꝓ domo israel hostib⁹ opponit. hic rursum
deliquēti populo dicit̃. prophete tui viderunt tibi falsa ⁊
stulta nec aperiebãt iniq̃tatē tuā: vt te ad penitētiā prouo
carēt. Prophete nãq̃ȝ in sacro eloquio nõnumq̃ȝ docto-
res vocant̃ qui dū fugitiua esse ꝑsentia indicãt: q̃ sunt vē-
tura manifestant. quos sermo diuinus falsa videre redar-
guit: q꞉ dum corpore culpas metuunt in casum deliquen
tibus ꝓmissa securitatē blandiūtur: q̃ iniq̃tatē peccãtiuȝ
aperiūt: q꞉ ab increpationis voce cõticescūt. i. nihil profe
runt. ⁊ est verbū neutrū. vt conticeo. ces. addēdo co: fit cõ
ticesco. Clauis q̃ppe aꝑtionis ē sermo correptionis: quia
increpãdo culpã detegit quā sepe nescit ipse etiã qui ꝑpe-
trauit. Hic paulus ait. Ut potens sit exortari in doctrina
sua ⁊ eos q̃ cõtradicūt redarguere. Et sic dicit̃ malachi.
ij. vt dictū est. labia sacerdotis custodiūt scientiam ⁊ legē
requirunt ex ore eius: quia angelus dñi exercituū est. hec
Grego. in sua prima parte pastoralis in capitulo. xv.

Sequitur credo in vnum deum.

Nunc incipit credo in vnum deū. in quo significatur
q̃ ea debemus credere q̃ audim⁹ in euãgelio ꝑdica-
re. Unde aplus ad Ro. x. Fides ex auditu: auditus autē
per verbum dei. Postea vertit se sacerdos ad populum
monens eum ad orandum ⁊ dicit. Oremus in signum q̃
xp̃s dixit discipulis suis. Luce. xxij. Orate. ⁊c̃. Tunc inci
pit chorus offertorium in quo significat se consentire fidei
⁊ orationi sacerdotis. Post hoc sacerdos volēs ministra-
re accipit hostiam que debet esse panis tritici Unde ver-
sus. Hostia sit munda sit candida sitq̃ȝ rotunda. Azima
de tritico sit integra dignaq̃ȝ scripto: secūdum quod domi
nus comparauit se grano frumenti cadenti in terra. Joh.
xij. Item accepit vinum in signum q̃ christus fuit pro no

bis racem⁹ in torculari crucis press⁹. Unde in Esaie.lxiij.
Uestimenta tua sunt sicut calcantium in torculari. deinde
accipit aquam que in tanta quãtitate debet apponi vt a
vino valeat absorberi: in signuz ecclesia debet incorpo
rari christo non christus ecclesie. Unde dicit Augu. Nõ
mutabis me in te sicut cibum carnis tue sed tu mutaberis
in me. In pane corpus christi designat̃. In vino designa
tur sanguis. In aqua populus representatur. vnde apo.
ad philippẽ.iiij. ꝛ apocalipsis. xvij. Aque multe populi
multi. Item per hoc qđ sacerdos post offertorium lauat
manus suas: significatur mũdicia mentis ꝛ corporis quã
debet habere ministrator tanti sacramẽti. Unde Esaie.j.
dicitur. Lauamini ꝛ mundi estote. Postea datur thus in
quo significatur deuotionem debet habere homo in o-
rando deum. Hieremie.xviij. Maledictus homo qui fa
cit opus dei negligenter. Et sciendum est hec pars de
qua dictum est solebat in primitiua ecclesia appellari ca-
thecuminorum. Unde diaconus lecto euangelio solebat
clamare. Erite cathecumini quia sacerdos secretum inci-
cipit. ꝛ ratio huius fuit quia illi erant absqz sacramẽto ba
ptismi quod fundamentum cuiuslibet sacramenti est. Et
quia dicitur hic aque multe populi multi. sic apoca. xvij.
et in capitu. cum marthe de cele. mis. Pro quo nota hic
fit cõparatio per multas similitudines ꝛ dicam vnã vt in
telligas. sicut semper fluunt aque ꝛ ambulant totuz mun
dum in circuitu: ita ambulant populi. i. gẽtes: qm̃ alique
gẽtes moriuntur ꝛ aliq̃ nascũtur ꝛ mõ diues ꝛ mõ paup:
mõ sanus: mõ eger: mõ diues: mõ trist;: ꝛ sic gen⁹ hũanũ
ita ãbulat sicut aq̃. sic glosãt aliq̃ illũ passũ gen̄.j. sup illa
particula spiritus dñi ferebatur sup aquas. Sed alij do
ctores exponũt volũtas dei tãq̃ artificis ferebatur super
aquas. i. super materiã illã disponẽs quod esset ex ea factu
rus. sed aliqui volũt qđ p aquas in sacra pagina itelliga
mus afflictiones ꝛ tormẽta hũana. Et sic forte posses di-

cere: aque multe.i.afflictiones ꝛ tormēta supple sunt populi multi.

POst hoc dicit sacerdos inclinato capite ante altare. In spiritu humilitatis.ꝛc.qđ sumit̃ de.iij. Danie. Postea eleuato capite eleuatur versus altare ꝛ osculatur illud in signum qđ per passionem xp̄i reconciliati sumus. Postea vertit se sacerdos ad populū secreto dicens. Orate pro me fratres ꝛ ego pro vobis ꝛ ibidem: ego pro te rogaui patrem meum in quo significatur ecclesiam fuisse de iudeis. Sacerdos dicit secretum quod est iuxta numeruꝫ orationum ante epistolam premissarum. Pro quo notandum ꝙ in hoc passu sunt ponderande due particule. Prima in quantum dicit sacerdos: secunda in quantum dicit numerum orationuꝫ. Quantū ad primaꝫ dicitur sacerdos.s.dans sacrum dei.i.eucharistiam. Secūdo modo sacerdos dicitur idest dans sacrum de deo.s.predicationem. Tertio modo dicitur sacerdos idest dās sacrum deo.s.orationem. Quarto modo dicitur sacerdos.i.dans sacrū deo s.exemplum bone vite. Et dicitur sacerdos sacer dux qui est sors electa a deo. De sacerdote loquitur mgr̄ sentē.di.xxij. Sed pro ampliori declaratione istius particule.sacerdos.facit illud capitu.multi.di.xl.vbi dr̄ multi sacerdotes pauci sacerdotes: multi nomine: sed pauci opere. Videte ergo quō sedeatis super cathedrā: quia nō cathedra facit sacerdotem.glo.s.venarabilē vel bonum: sed sacerdos cathedraꝫ. nō locus sanctificat hominem: sed homo locum. non oīs sacerdos sanctus: sed omnis sanctus est sacerdos. Qui bene sederit sup̱ cathedrā: honorē accipit cathedre. Qui male sederit.i.nō seruato ordine iuris. Pro quo vide ca.qđ dicā de vsuris.xiiij.q.iiij. in quo dicit̃ hoc autē iure possidet̃ qđ iuste possidetur: ꝛ hoc iuste qđ bene.oē igitur qđ male possidet̃ alienuꝫ est. Et sic q̄ male possidet male vtitur.i.abutit̃. Et sic fit mentio de auaris: qm̄ auari nec prosunt sibi nec alicui alieno: ꝓpterea qđ habēt pecuniā

reseruatā. Et sic dicit nico. ephe. v. Et dr̄ auarus idolatra p̄mū q₂ spē ponit in nūmo: sicut fidelis in deo. Scōm q̄ indigētibus res dei cōcessas sibi vsurpat: ⁊ sicut idolatra honorificētiā dei amat. Tertiū q₂ res iferiores amat contra rationē: qm̄ oīa q̄ ī mūdo cernim⁹ caduca sūt ⁊ vana. pūerbi. j. Qui male sederit iniuriā facit cathedre. Ideoq₃ malus sacerdos de sacerdotio suo acq̄rit crimē: nō dignitatē. In iudicio em̄ sedes. glo. i. ad tui cōdēnationem. Si bene vixeris ⁊ bene docueris populū instruis. si bene docueris ⁊ male vixeris tui soli⁹ cōdēnator eris: nā bene viuēdo ⁊ bn̄ docendo: ppl'm instruis quō viuere debeat. bene aūt docēdo ⁊ male viuēdo: deū instruis quō te debeat cōdenare. Idē q̄cūq₃ desiderauerit p̄matū in terra inueniet cōfusionē in celo. nec inter seruos xp̄i cōputabitur. qui de p̄matu tractauerit. nec vnusq̄sq₃ eorū festinet quō oībus alijs maior appareat: sed quō oībus inferior videatur. qm̄ non q̄ maior fuerit ī honore ille iustior est: s₃ qui fuerit iustior: ille erit maior. Hec Joh. chrisosto. Quātuz ad secūdā p̄ticulā. s. de numero orōnū. dicēdū ē q̄ in primordio eclesie nascentis tres tantum orōnes dicebantur. Sed sciēdū est q̄ q̄dā modū ⁊ ordinē excedētes in tantuz orōnes multiplicāt: vbi auditoribus suis fastidiū generāt ⁊ tediū. cū ecōtra dn̄s dicat in euāgelio mat. vj. Cū orātis nolite multū loq̄ sicut ethnici faciunt. putāt in multiloq̄o exaudiri. vn̄ cū eū interrogasset apl'i q̄liter eēt orādū: dixerunt. dn̄e preceptor nr̄ doce nos orare. q̄bus ip̄e dixit filioli mi cū oratis sic orabitis. Pater noster q̄ es in celis. Et sic ē notādū quō xp̄s redēptor nr̄ cōpēdiosam orōnē edocuit apl'os. s. pr̄ nr̄ q̄ es. ⁊c̄. Et interp̄tat̄ xp̄s vnctus. i. hn̄s duas naturas. s. diuinā ⁊ hūanā ⁊ sic ver⁹ deus ⁊ verus hō. Huius orōnis formā seq̄ntes sacerdotes in missa septenariū numerū nō excedāt: nā xp̄s septē petitiōib⁹ oīa corpis ⁊ aīe necessaria cōprehēdit. Q₂ vō de⁹ nūero ipari gaudet. sūmope q̄dā obseruāt vt ipares dicāt orōne₃ in

nota

missa vel vnā vel tres vel quīq3 vel septē. vnā ꝑpter vni tatē sacramēti. Tres ꝑpter mysteriū trinitatis. Quinq3 propter qnq3 partitā dñi passionē. septē ꝑpter septē do⸗ na spūs scti. Hec Innocēti⁹ in libro sacramētoꝝ q̄si i p̄n cipio ⁊ incipit. Orones aūt. ⁊c. Et sciēdū pro supradict3 q̄ primus btūs Petrus missam antiochie dr̄ celebrasse. Dicit aūt ea secrete: q₂ xp̄s secrete orauit: vt dr̄. Math. xxvj. Pater mi si fieri potest trāseat a me calix iste. Fini⸗ tis secretis seq̇tur. Per oīa secula seculoꝝ: in quo designa tur: quod post suscitationem Lazari xp̄s apte p̄dicauit. Post hoc salutat populū dicens. Dñs vobiscū: ⁊ monet mentes habere ad diuina cū dicit. Sursum corda. postea dicit p̄fationē q̄ sic appellatur: q₂ p̄cedit p̄ncipale sacrifi⸗ ciū. Sunt aūt decē p̄fationes canonice. Prima de trinita te. Secūda de natiuitate. Tertia de q̄dragessima. Quar ta de cena dñi. Quinta de cruce. Sexta de resurrectione. Septima de ascēsione. Octaua de spūs scti missione. No na de btā virgine. Decima de apl'is. In fine autē p̄fatio nis orat sacerdos: vt laus sua angeloru3 laudibus societ̄: Chorus aūt cātat. Sctūs. sctūs. sctūs. Ostēdēs se cōfor mari āgel3 ⁊ sumit̄ de Esaie. vj. vsq3 ad illū locu3. Osāna in excelsis. qd̄ sumitur de math. xx. dr̄ aūt ter. sctūs ꝑpter ꝑsonaꝝ trinitatē: ⁊ semel dñs ꝑpter essentie vnitatē: qd̄ ē valde notādū. Osanna. i. obsecro salua. S3 ꝑ hac mate⸗ ria facit mgr̄ sentētiaꝝ primo libro disti. ij. vbi inter cete⸗ ra dicit. q₂ nec ꝑiculosius alicubi errat̄: nec laboriosi⁹ ali q̇d q̄rit̄: nec fructuosi⁹ aliq̇d iuenit̄. Et q₂ dr̄ hic superi⁹ in nūero impari. Nota q̇d dicat arist. methau. iij. ca. iij. et icipit. Qual3 aūt. ⁊c. i. ℣. qd̄ aūt sup particula. S3 i trib⁹ ex quo eliciūt aliq̇ q̄ deus ⁊ natura gaudēt ī nūero ipari. Et homo ꝑ tāto q̄m res ꝑficit̄ ī trib⁹. s. i substātia. v̄tute. ⁊ opatiōe. Et ꝑ p̄fatiōib⁹ vide. ca. Inuenim⁹ has nouē. ⁊c. d̄ cōse. di. i. Et ꝑ d̄claratiōe q̇d sibi vult Sursū corda vide ca. qñ aūt stamus de cōse. di. i. vbi dr̄ sursū corda vt

dū respōdet plebs habemus ad dñz. nihil aliud admone mur qȝ deū debere cogitare. De secūda pte misse.
Uiso de hac parte q̄ dicta est cōsequēter dicēdum est de scda pte q̄ scdm apl'm dicūtur obsecratiōes. Hec pars dr̄ q̄nqȝ secretū ⁊ hoc ideo q̄ i secreto dr̄. Aliquādo canon esse dicit̄: q̄ ibi sunt mixta verba a sanctis patrib⁹ instituta. Aliquādo dicitur sacrificiuȝ ꝓ sui parte dignio ri sacerdos incipiens. Te igitur. debet se inclinare ante al tare significans qꝫ Petrus inclinauit se dum prospexit in monumento: ⁊ sic inclinat⁹ debet incipere. Te igitur. ⁊ sic precedenti parti continuatur. tu es sanctus dñs. igitur cle mentissime pater rogamus te per iesum christuȝ filium tu um dominū nr̄m ⁊c̄. vt benedicas hec dona: hec munera: hec sanctā sacrificia illibata. Dicūtur eniȝ dona: q̄ dant̄ a superiori. Jac. ij. Oē datum optimū ⁊c̄. Munera dicū tur: q̄ offerunt̄ ab inferiori vel mittunt̄ nob̄. Sacrificia dicūtur: q̄ pro peccatis nostris offeruntur.
Fiunt autē tres cruces sup tria verba: ⁊ hoc multis de causis. Prima ē vt in reuerentiā trinitatis cuius potentia fit conuersio panis ⁊ vini. Secunda in figura tri plicis vnionis in acceptione saluatoris. Tertia in memo riam triuni crucifixionis. Prima fuit in voluntate pseque̅ tium de qua math. xxij. collegerunt pontifices. ⁊c̄. secūda fuit in voce clamātiū de q̄ Mat. xxv. At illi maḡ clama bāt crucifige eū. ⁊c̄. Tertia fuit in crucifixione manuum ⁊ pedum de qua Luce. ij. Crucifixerunt eum. Sacrificia illibata idest incorrupta: non quia substantia panis et vi ni non possit corrumpi: sed quia corpus ⁊ sanguis filij dei non possit corrumpi. ita qꝫ substātia panis ⁊ vini virtute verborū trāsmutat̄ in carnē ⁊ sāguinē xpi. Unde ps. xv. Non dabis sanctū tuū videre corruptionē. Terminatur autem hec pars canonis ⁊ incipit scda. in p̄mis. ita oratur scdm aplz ad Titū. ij. scȝ ꝓ nob̄ et his q̄ i sublimitate sūt positi. Oratur autē ⁊ pro p̄ncipe spūali ⁊ terreno. Spūa

lis abet gladiũ veri v̄bi dei ad repellēdos hereticos. Tertius habet gladiũ ferri ad feriendũ cõtumaces. De his duob⁹ dicit̃ Luce. xxij. Ecce gladij duo hic sunt.

SEquit̃ tertia pars hec. s. Memēto famuloꝝ tuoꝝ. ꝛc. in qua orat̃ pro viu⁊: in qua oratione debet orās attēdere ordinē charitatis. primo vero orat sacerdos pro p̄re ꝛ matre: scdo ꝑ parentibus spũalib⁹: tertio ꝑ seipso ꝛ ꝑ amicis suis viuis noĩatim: quarto q̇dē pro astātib⁹: quinto aũt pro oĩ populo christiano. Nec nimis orare debet ne generet scandalum in plebe: qꝛ dr̃ Matthei. xviij. Ve hoĩ illi ꝑ quē scādalũ venit. Nec nimis cito dꝫ ꝑcurrere: qꝛ nõ debet offerri sine sale. i. sine discretione ꝛ deuotione. Hec sunt verba scoti q̄stione penultima quolibetoꝝ arti. ij. quasi circa finē. De modo quē debet obseruare sacerdos in memēto sue misse tā pro viuis q̄ꝫ pro defunctis. Digneris dñe oblationem istā specialiter acceptare pro illis quibus nosti me specialiter teneri offerre: ꝛ in eo gradu in quo me nosti teneri pro eis. Et si in speciali tenet̃ ad aliquem vel ad aliquos: tuti⁹ est ꝙ sub conditione oret si tibi placet dñe. Sed aliqui dicũt ꝙ sacerdos debet facere memoriam ordinate. s. primo oret pro illis qui sunt maiori charitate diligēdi: ꝛ quia ordinata charitas incipit a se: ideo sacerdos primo facit memoriā sui ipsi⁹ cogitando tātum mēte vel exprimēdo vt. s. deus sui misereat̃ ꝛ dimittat peccata ꝛ tribuat gr̃am. Deinde oret pro patre ꝛ matre parētib⁹ ꝛ fratrib⁹ atqꝫ sororib⁹. Tertio ꝑ benefactoribus. Quarto ꝑ inimicis ꝛ ꝑsecutoribus. Quinto ꝑ ĩfidelibus vt conuertātur ad fidē. Et hoc quidā faciunt eis dispositionē in mēte satis pulchrā facientes talem memoriā ad similitudinem ordinis casuuꝫ: quoꝝ prim⁹ est nominatiuus in quo sui ipsius recordat̃ sacerdos. scd̄s genitiuus ꝛ signat genitores. s. parētes. tertius datiuus ꝛ signat datorē vel benefactorē. quartus actũs: ꝛ signat accusatorem vel inimicum. quint⁹ vocatiuus: ꝛ signat vocandos ad fi

nota

dē. sextus ablatiuus: et signat mortuos a nobis ablatos et de istis fit mētio in scda memoria. sed quare primo pro viuis q̄ʒ pro mortuis oramus? Responsio dicēda: q2 viui sūt in maiori periculo: q2 possunt dānari. Sed mortui autem pro quibꝰ oratur sunt in purgatorio: de quibꝰ nō timet̄ et sacerdos de ista memoria debet se cito expedire propter distractionem mentis et euagationem. non sicut quidā faciunt dormitātes in tali memoria: ita q̄ quandoq3 populares recedūt a missa tedio victi et sic est scandalum et per consequens fugiendum.

SEquit̄ quarta pars. s. Cōmunicātes: in qua fit memoria sctōruʒ apl'orum et martyꝝ solū istoruʒ q2 cū hoc sacramētū sit sacramētum amoꝝ in huiꝰ sacramenti mysterio debet fieri solū memoria de illis in quibꝰ apparuit signū veri amoris: in apl'is autē apparuit ꝑ abiectionē tēporaliū: in martyribꝰ ꝑ corporū tormenta. de primo Matth. xix. Ecce nos reliquimꝰ oīa. de scdo dicit̄ sapiē. iij. et si corā hoībus tormēta passi sunt. etc. Terminat̄ aūt hec pars ꝑ dn̄m nostrū. sicut eni ꝑ filiū oīa facta sunt: ita per ip̄m oīa debēt esse reparata: Et terminādo non debet dici amē scdm quosdā: q2 angelorū chorus scdm quosdā sacro mysterio assistens respōdet. Amē.

SEquitur quinta pars. s. Hanc oblationē acceptabilem benedictā. etc. bn̄dictam dicit. q2 a deo sp̄ualiter benedicitur v̓tute partꝰ fructꝰ virginis Marie. Itē per istā hostiā benedictionē celestē assequimur. Rationabilem dicit: q2 ī illa acceptamur deo. Fiūt aūt quiq3 cruces. Prima sup bn̄dictā. Scda sup ascriptā. Tertia super ratā. Quarta sup corpus. Quinta sup sanguinē. Tres p̄me sūt cōes pani et calici: quarta appropriat̄ pani: quinta calici. Tres prime significant tres dies quibꝰ dn̄s predicauit post dn̄icam in ramis palmarū: vel triduum quo xp̄s sepultus quieuit. vel tria loca corpoꝝ in quibꝰ xp̄s passꝰ est. s. manꝰ: pedes: et latus. due vero sequētes signāt q̄ xp̄s

passus est in corpore ⁊ anima: vel hec fiunt in signum q̄ xp̄s habuit quinqȝ vulnera.

POst hec icipit sexta pars ibi. Qui ṗdie. ⁊c̃. In q̄ sūt multa notabilia ⁊ diligēter attēdēda. Primū est qꝛ dicit. Qui ṗdie an̄q̄ȝ pateretur. Cōmunio sacramēti corporis ⁊ sanguinis dn̄ici die cene post cōmestionē agni paschalis fuit signum q̄ sacramēta legalia vmbra erāt: hec aūt veritas: ⁊ adueniēte veritate: dēbēt cessare vmbre. Itē hoc sacramētū institutū fuit cū xp̄s ad passionē voluit ire vt mētes apl'oꝝ firmius iformaret: ⁊ vt causa vltimo addita melius mēorie cōmēdaret. Scd̄ȝ notabile est qđ dicit. Accepit panē ⁊ tradidit eis sacramētum corporis sub specie panis ⁊ vini nō sub specie agni: ne iudaizare videmur de more legali agnū offerētes. Tertium notabile est qđ dicit. Eleuatis oculis in celum. Per hoc enī q̄ xp̄s in celū leuauit oculos: nobis īsinuauit se habere a pr̄e quicquid hēt: ⁊ qđ in ṗncipio operꝫ nr̄oꝝ debemus oculos mētis dirigere ad dn̄m tāq̄ȝ ad datorē oīm bonoꝝ operum. Quartū notabile est qđ dicit. Gr̄as agēs deo pr̄i q̇ ip̄m incarnari misit ⁊ q̇ ꝑ ip̄m mūdū redemit ⁊ qui ꝑ ip̄m mortē nr̄aȝ ⁊ causaȝ mortꝭ destruxit. Quintuȝ notabile est qđ dicit. Bn̄dixit. bn̄dixit em̄ bn̄dictione celesti ⁊ ꝟtute verbi qꝛ cōuertit̃ substātia panis in substātiam corporis xp̄i: ⁊ substātia vini in sanguinē xp̄i virtute verboꝝ. Sextū notabile est qđ dicit fregit. ⁊ qꝛ sic cōfecit virtute istoruȝ verboꝝ. Hoc est enī corp⁹ meum. ṗus est panis fractio q̄ȝ cōuersio. ergo dn̄s ṗus fregit q̄ȝ cōsecrauit. sed eccl'ia ṗus cōsecrat q̄ȝ frangat ergo aliter facit q̄ȝ xp̄s: ī hoc ergo delinquid qđ absit. Alij dicūt q̄ bn̄dixit prius ⁊ fregit postea dicendo hec verba. Hoc est corpus meum. ⁊ tūc fregit illud: ⁊ ita prius fuit fractio q̄ȝ conuersio: ⁊ sic obuiat̃ ergo ecclesia delinquit. Sed dicendū est quod ecclesia non delinquit: quia christus post benedictionē ⁊ conuersionem fregit licet ordo verborum aliter sonet. Septimū notabi

le est quod dicit. Accipite et manducate: quo figurat duplex mãducatio scilicet sacramẽtalis et spũalis. In sacramẽtali percipimus corpus christi: In spirituali vero incorporamur mystico corpori christi qđ est ecclesia sacramẽtalis. Commestio est bonorũ et malorũ: spiritualis est tantũ bonorum. Prima nõ proficit scđm qđ dicit apls ad Corin. xj. Qui mãducat idigne corpus meũ et sanguinẽ bibit: iudiciũ sibi mãducat et bibit. ille autẽ indigne recipit: q sacramẽtaliter et non spũaliter recipit. Sacramẽtalis mãducatio est significata per hoc qđ dicit mãducate: spũalis per hoc quod dicit accipite hoc est enim corpus meuz. et quicquid demonstratur per hoc pronomen. hoc. aut est corpus aut panis. non panis quia sic falso diceretur hoc est corpus meum. Item non corpus: quia non sunt adhuc verba dicta: virtute quorũ fit transsubstantiatio. Solutio. quidam dicunt de quibus fuit magister petrus mãducator siue comestor quod quãdo totũ dictũ est: totum factuz est. totum dico hoc est corpus meum. et potest poni tale exempluz. qui dicit littus per se solũ littus intẽdit: et qui dicit aratur: arare intendit. Sed q dicit littus aratur: aliũ sensũ intẽdit. scilicet opus perficitur. A simili q dicit hoc est: nõ fit trãsmutatio. Similiter qui dicit corpus per se: adhuc nõ fit transmutatio: sed qui dicit totũ insimul. scilicet hoc est enim corpus meũ. tũc fit trãsmutatio. dico tamẽ quia aliud est nomen vel verbuz et aliud est esse dictum sicut dicit Aristo. in secundo topicorum quod aliud est significare et aliud est dicere. hoc nomẽ. homo. significat hominẽ dicere aut cõsignificare. i. cum alio significare. Unde dictio est inquantũ dicitur aliquid de aliquo vel cuz alio: vñ dictio est perfecta constructionum ordinatio. Unde cũ illud pronomẽ ponitur per se nõ est proprie oratio sed ẽ cõpositio in oratione. Unde nõ oportet quęrere demonstrationẽ huius pronominis vt pronomẽ sed vt dictio. Unde cum in pronũciatione huius pronominis hoc sit panis: tamẽ nihilominus demõstrat illud qđ tota oratio facit. scilicet verũ corpus

x̄pi qḋ ibi ē:qñ tota orō dicta est. sic ergo qñ totum dictuȝ est: totum factum est. idest corpus x̄pi verum est. ⁊ ibi sub specie panis ⁊ vini totus x̄ps est. sed corpus x̄pi ibi est per conuersionē alias per cōnexionē. sanguis per cōuersionē. anima per coniunctionem. deitas per vnionem. ſȝ deitas in persona filij: persona enim patris ibi non est: nec ꝑsona spūs scti: q² nō sunt vnite humane nature: cuius vnionis rōe dicitur ibi esse deitas. Sola enī persona filij vniuit humanā naturā: vñ ꝑsona filij ibi est. Deitas aūt ibi est tota integra ⁊ ꝑfecta ꝑ essentiā: potentiā: nō per presentiam sicut in omni creatura: tamē non sunt ibi sub sacramēto ⁊ rōe sacramēti pater ⁊ spūs sanct⁹ in persona: sed sola persona filij ratione ꝑdicta. Sed pro ista materia vide viam para q̄si in ꝑncipio in. §. deuȝ est vbiq; ⁊c̄. Sequit̄ simili mō ⁊c̄. in qua clausula sunt multa notabilia eodeȝ modo quo in primo. Dicitur aūt in eadē clausula. hic ē enī calix sanguinis mei ⁊c̄. virtute quorū verboruȝ fit cōuersio vini in sanguinē x̄pi in calice sub specie vini: sed sanguis per conuersionē alias per cōnexionē: corpus per cōuersioneȝ: aīa per cōiūctionē: deitas ꝑ vnionem. Sȝ q̄rit̄ si sit sacramētū si nō apponat̄ vinū? Ad qḋ dicēdū q² sic. sed nō plenum sacramētū: q² sub specie panis est sacramētū corporis tantū. ſȝ si aliq̄s ommitteret vinū sciēter ad īducēdum forte heresim: nō esset sacramentū. Si aūt aliq̄s per obliuionē vel negligentiā dimiserit vinum debet reincipere a simili modo ⁊ prius ponere vinuȝ. Dicūt tamē aliqui q² min⁹ malū est scādalū generare: q̄ȝ veritatē tanti sacramēti ꝑtermittere: ſȝ nō debet dimitti veritas propter scandalū. Sed ꝑ veritate vide viā para in lr̄a. ca. ij. in. §. ſȝ redeūdo. Sed ꝑ scādalo vide viā para. in lr̄a. l. j. Nā si vinum nō apponatur in quo intelligit̄ veritas: nō potest vere dici hoc sacramētū cōmixtio corporis ⁊ sanguinis. ⁊c̄. Sed si nō apponatur aqua: non ideo est minus sacramentum sed illi q̄ eā dimittūt ꝑ obliuionem peccant venialiter: qui

per negligentiã mortaliter: ꝛ graue est ad corrigẽduꝫ. seq̃tur noui ꝛ eterni testamenti: q꞉ ex effusione sanguinis xp̄i testamentum accipimus eterne hereditatis. De hoc testamento dr̄. Lu. xxij. Dispono vobis regnum sicut disposuit mihi pater vt edatis ꝛ bibatis sup mensam meã in regno meo. Sequitur mysteriũ fidei: q꞉ sine fide nõ fit hoc sacramẽtũ: q꞉ sine fide nõ põt aliq̃s plene intelligere hoc sacramẽtũ. Sequit̃ quotiescũqꝫ feceritis in mei mẽoriã facietis. i. in memoriã mee passionis ꝛ mortis. vñ Pau. ad Cori. x. Quotiescũqꝫ corp⁹ xp̄i mãducaueritis ꝛ sanguinẽ eius biberitis mortẽ dñi ãnũciabitis. Notãdũ ẽ ꝙ illa crux q̃ fit sup panẽ cuꝫ dicitur. Benedixit fregit. signat ꝙ xp̄s passus est in anima. vnde totus passus est secundum animã et corpus vt totum hominẽ redimeret.

SEquit̃ septima pars. Vñ ꝛ memores ĩ cui⁹ p̃ncipio dr̄ btẽ passionis. Et debet sacerdos manus extẽdere ad modũ crucis. ꝛ sequitur necnõ ab ĩferis resurrectionis. ꝛ tũc dꝫ illas parũ erigere in signũ ꝙ xp̄s inuictus leo resurregit a mortuis. Seq̃tur tertiũ. sꝫ ꝛ ĩ celis gl̃iose ascẽsionis. ꝛ dꝫ tũc illas erigere ĩ signũ ꝙ deus ꝛ hõ ascẽdit in celos ꝛ sedet ad dexterã dei p̃ris. i. ad eq̃litatẽ. Seq̃tur hostiã sctãꝫ. hostiã purã. hostiã inmaculatã. panẽ sctũꝫ vite eterne: ꝛ calicẽ salutis ꝑpetue. Dicit̃ aũt xp̄s hostia pura q꞉ cõcept⁹ ẽ sine pctõ. Dicit̃ aũt panis vite eterne q꞉ refectio ãgeloꝝ. Calix salutis ꝑpetue: q꞉ xp̄s refectio ẽ vel affectio hoim. Potest aũt aliter exponi vt dicatur hostia pura. q꞉ xp̄s oblatus est vt nos liberaret de feditate originalis pcti. Hostia sctã. q꞉ vulneratus est vt ꝑficeret sacramẽta quib⁹ sctĩficatur eccl'ia. Hostia ĩmaculata. q꞉ mortu⁹ est vt nos liberaret a morte eterna. Panis vite eterne. q꞉ est nostrũ viaticũ q̃si via. Calix salutis ꝑpetue. q꞉ est refectio ĩebriãs patriã. Fiũt aũt q̃nqꝫ cruces sup hostiã. tres prime debẽt sup vtrãqꝫ speciẽ fieri. q̃rta sup speciẽ panis quita sup speciẽ vini. Quiqꝫ aũt fiũt cruces in summa: q꞉

q̃ncꝫ fuerũt effusiones ſãguinis xp̃i. Prima fuit ĩ circũci- ſione. Lu.ij. ſcḋa in ſudore. Lu.xij. tertia in flagellatiõe. quarta in crucifixione. quinta in lateris lanceatione.

SEquit̃ octaua pars. ſ. Supraqꝫ ꝓpitio. ꝛc̃. Et ſunt in iſta parte due clauſule. In p̃ma ſũt duo notabilia q꞉ ibi noĩantur tres ꝑtes veterꝫ teſtamẽti. ſ. abel. abrahã. melchiſedech. ĩ q̃b⁹ ſacramẽtũ altarꝫ p̄figuratur. In ſcḋa clauſula dr̃ ꝑ man⁹ ãngeli ĩ ſublime altare tuũ ĩ cõſpectu diuine maieſtatꝫ tue. Et exponit̃ v̄bũ iſtḋ tripliciter. Pri mo ſic. O p̄s iube hoc. i. panẽ trãſmutari in ſublime alta- re tuũ. i. in corpus ꝛ ſanguinẽ filij tui. q꞉ corpus dictuꝫ eſt altare ſcḋm illud. Altare de terra facietis mihi. Sequitur ꝑ man⁹ ãgeli tui. i. ꝑ opationẽ filij q̃ dict⁹ ẽ angelus Eſa. Magni cõſilij ãgelus ſcḋm lr̃am. Scḋa expoſitio eſt ta- lis. iube hoc. i. corpus xp̃i myſticũ. i. ꝑ eccl̃iaꝫ militãtẽ pfe- rri ꝛ aſſociari in ſublime altare. i. in eccleſiã triũphãtem q̃ dicitur ſecũdũ illud. Leuiti. ignis in altari meo ſemꝑ ar- debit feruore charitatis in eccleſia triumphãte ꝛ hoc per man⁹ angeli tui. i. ꝑ opationẽ ꝛ virtutẽ filij tui. Tertia ex poſitio eſt talis. O tu deus hec vota ꝛ or̃onesꝫ iube ꝑferri. i. preſentari in ſublime altare tuũ. i. in p̄ſentia curie celeſtiſ ꝛ in cõſpectu diuine maieſtatis tue ꝛ ꝑ manus angeli tui. angeli em̃ vota nr̃a offerunt deo vñ. Thobie. xij. dicit ra phael ad thobiã. Cũ orares obtuli or̃onem tuã dño. In fine autẽ dicitur. Corpus ꝛ ſanguꝫ. Et fit vna crux ſuper corpus ꝛ alia ſuper ſanguinẽ. Prima ſignat martyrium xp̃i. Secũda ſignat martyrium ſanctorum.

SEquitur nona pars. ſ. Memento in qua oratur ꝓ defunctis: ꝛ in eodẽ ordine orandũ eſt in hoc memẽ- to ſicut in alio. In hoc oratur pro defunctis: in alio pro vi uis. Sed notandum ꝙ triplex eſt locus refrigerij lucis ꝛ pacis. locus enim paradiſi dicitur locus refrigerij prop- ter ardoreꝫ ignis inferni ꝛ purgatorij. Unde pſalm⁹. lxv. Trãſiuimus per ignẽ ꝛ aquam. Dicitur locus lucis con

tra tenebras inferni. de quibus Matthei. xx. Mittite eũ in tenebras exteriores. Locus pacis dr̃ ꝓpter tranquillitatẽ mentis: q̃ est ibi cõtra vermẽ conscientie eorũ qui nõ erũt. vnde Esaie. lxvj. dr̃ vermis eorũ nõ morietr̃ ꝛ ignis eorum non extinguetur. Sed quia hic fit mentio de penis oportet vt prius aliquid dicamus de peccatis. Primo q̃ dicantur peccata venialia: ꝛ que mortalia. Secũdo quid sit peccatum mortale. Tertio cuius ponderis sit peccatuȝ mortale. Quarto dicemus de remedio peccati mortalis. Quinto dicemus in qua ciuitate habitabunt decedentes in peccato mortali: ꝛ in qua decedentes in statu grẽ. Quantum ad primum pro exordio nostre expositionis sciẽduȝ ꝙ Aristoteles ethicorum. vij. capitulo. vj. quasi in fine dicit. milies enim plura mala põt facere homo malus q̃ȝ bestia mala. Sed pro declaratione materie presentis dabit̃ quedã regula generalis ad cognoscenduȝ peccata mortalia ꝛ venialia: que talis erit. Peccatorũ alia committũtur citra rationem alia vero vltra rationem. Peccata que cõmittuntur citra rationem: oĩa venialia. i. digna venia. qḋ accidit qñ sensualitas est subiecta rationi ꝛ sic durante tali dominio etiam si insurgat sẽsualitas vel appetitus dicitur homo. hõ ethi. j. Et sic reperiunt̃ q̃ȝ plurima remedia pro peccatis venialibus. s. tunsio pectoris. oratio dominica. aqua benedicta. confessio generalis. benedictio episcopalis. auditio misse ꝛ alia huiusmodi. Si peccata committamur vltra rationem. i. in tantum ꝙ ratio sit subiecta sensualitati vel appetitui: omnia erũt peccata mortalia ꝛ tũc cõmittẽs tale peccatũ nõ dicitur hõ interior vt dicebat ꝓpheta in p̃s. xlviij. Homo cum in honore esset non intellexit: cõparatus est iumentis insipientibus: ꝛ similis factus est illis. Et dicunt̃ peccata mortalia q: sunt digna morte eterna. Contra q̃ opatur cordis cõtritio: oris confessio: ꝛ operis satisfatio: de quibus deo dãte aliq̃d dicet̃ suo loco. Pro quo sciendũ ꝙ in pctõ mortali cõsiderant̃ septẽ vel

octo.s.actus pcti.culpa.offenssa.macula.reatus.tenebras.
pena.et pnitas ad malū.et oia ista ponunt̄ ī quolibet pec
cato mortali:pserti pctō cōmissionꝫ. De pmo patet sicut
in occidere et fornicari:quibꝰ est actus positiuꝰ.s.vulnera
re hominem:et tangere feminā carnaliter. qui actus abso
lute in se non sunt boni nec mali: sed efficiuntur boni vel
mali per circunstātias. Et quia dicitur hic actus in se nec
sunt boni nec mali. Pro quo nota ꝙ bonitas vel malicia
est in actu humano. Actus humanus est qui principiat̄
ab intellectu et appetitu secundum phm Ethicorum. vj.
vbi dicit ꝙ tria sunt dominatiua actus:et ita ergo in actu
interiori est bonitas vel malicia:quia actꝰ exterior sine in
teriori actu quātuncumqꝫ nociuus sit nec bonus nec ma
lus est.sic Ambrosius. Affectus tuus operi tuo nomē im
ponit. Sic et Augustinus: et omnes sancti doctores di-
cunt peccatum ideo peccatum quia voluntarium: quo-
niam si non voluntarium non est peccatum.sic episcopꝰ
abulensis.exo.xx.super particulam memento vt diem sab
bati sanctifices. Et sic ad Gal.j.dicitur. Caro concupi-
scit aduersus spm̄. A principio igitur in hoie postq̄ pmi
parētes errarūt ē pugna in hoie ppter passiōes appetitꝰ
sensitiui repugnātes intellectui. Un̄ si v̄tus ītellectiua pre
dominat̄ et obtinet ī regulādo appetitū sensitiuū qui mo
tus et victoria est naturalis vt inquit Phus.ij.de anima.
tractatu de motu et mouēte: et est queadmodum si spera
superior mouet inferiorem:tūc homo habet in se pacem et
virtutem. Et si p cōtrariū fieret.s.ꝙ.appetitus vel sensua
litas superaret intellectum et rationē:q̄ motuꝫ esset contra
naturā:et esset homo in se ipso dissonꝰ et in guerra et male
compositus atqꝫ vitiosus. sic ista probantur in capi.j.de
sacra vnctione vbi dr̄ cuiꝰ pars superior ratio est īferior
sensualitas. Et Prosper ostendit de vita contemplatiua
dum dicit,dominet̄ viuens ratio;subijciat̄ corpus anime

et animus deo. sic iplicita est hominis pfectio sic de peni. di. ij. in capi. corpus nostrũ. ꝛ di. iij. in capi. in salicibus. Et sic virtutes ꝛ vicia faciũt distintiones in hominibus. Et qui faciũt opera dei sunt filij dei. Et qui faciũt opera diaboli sunt filij diaboli. sic. Jo. viij. eius filiꝰ appellaris cuius opera facis. Secũdum qd̓ est in peccato est culpa. Et est culpa quedaꝫ priuatio debite rectitudinis in actu. s. ad hoc qd̓ aliquis actus esset bonuꝫ motaliter debet habere circũstantias bonas regulantes eũ: quibus si careat erit malus. Tertiũ in pctõ est offensa. nam qñ quis peccat recedit a deo contemnẽdo eum et legem suam: ꝛ adherendo cuidã bono creato quod homo preponit deo: et in hac adhesione deus offenditur. s. ꝙ propter aliquam rem minorem se contemnatur. Quartuꝫ est macula. de isto peccato loq̇tur magister senté. iiij. di. xiiij. ca. j. vbi dicit ꝙ ante penitudinẽ cordis ptõr habet maculã ꝛ fetorẽ peccati: et ista est deformitas quedã in aĩa nr̃a vel immunditia large dicta: ꝛ est in aĩa secũdũ qd̓ in aĩa est imago dei. Et est macula vel deformitas pulchritudinis prius habite et nunc debite inesse sicut in corpore humano qd̓ adornatur vestibus circũdantibꝰ illud: q̇bus si homo careat est deformis ꝛ male apparẽs. ꝛ nõ est illa deformitas nisi carẽtia vestium vel ornatꝰ necessarij: ita ẽ in aĩa nr̃a: nã in ip̃a ẽ imago dei naturaliter ꝛ pulchritudo sua extrinseca est gratia vel charitas: quã cum habet pulchra videt̃: sicut hõ vestitꝰ. Si aũt caruerit illa: erit deformis sicut hõ nudꝰ: ꝛ hoc est in quolibet pctõ mortali: qꝛ p quodlibet tollit̃ tota charitas et gr̃a dei. sic mgr̃ sentẽ. libro p̃mo ꝛ q̄rto. ꝛ in pluribꝰ alijs locis eiusdẽ libri. Vel põt macula accipi pro quadã immũdicia figurate sumpta. nã sicut quis tãgit aliquam rem immũdã polluit̃ actualiter: ꝛ postq̃ꝫ cessauerit actualiter tãgere ꝛ cessat actualiter pollui: manet tamẽ semper pollutus vsq̃quo lauet̃. ita q̄ndo quis auertẽs voluntatẽ suã a deo: applicat se alicui rei create: qua vult frui: dr̃ pol

lui actualiter volũtas per actualẽ cõuersionẽ ⁊ adhesionẽ ad illã rem. Et cessante illo actu cessat ista volũtas actualiter pollui: manet tamẽ polluta quousq3 p penitentiã abstergat illa imũdicia relicta. Sicut enĩ q̃ tãgit morticiniũ vel aliq̃d inmundũ: ita pollutus est post actũ vsq̃quo lauet: sicut fuit dum tãgeret. ita post actũ peccati polluta remanet aĩa sicut fuit ĩ ipo pcti actu: q2 ita ẽ longe a deo per similatudinẽ qui ẽ vita ⁊ mũditia mẽt3 sicut fuit dũ pctm̃ ageret: ipsa etiam dissimilitudo in aĩa est elongatio a deo quod est valde notandũ ⁊ timendũ qualiter elongatio fit a deo q̃ dicit macula a qua purgatur in penitentia. Quintum in pctõ est tenebra: ⁊ hoc assignat mgr̃ sentẽtiarũ. di. xiiij. Sed queritur. que sit illa macula ⁊ q̃ sunt ille tenebre exteriores a quibus deus animam purgat. respondet magister dicẽs de tenebris ⁊ interiori caligine: satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit ⁊ gratia virtutis priuatur si qua precessit ⁊ naturalium bonorum patitur lesionem: vnde intellectus obtunditur: ⁊ totus homo interior obtenebratur: ⁊ ita quadaz caligine mens obuoluitur: que caligo peccati pena est. sed sanct9 Tho. dicit maculam ⁊ tenebras in peccato idẽ esse: sed macula vocatur inquantum ẽ priuatio gratie vel decoris. Tenebra aũt inquãtum est obstaculũ quoddã vt interpositũ ipm pctm̃ ad non recipiẽdũ gr̃am ⁊ dei claritatẽ. sextũ est reatus ⁊ idem est qd̃ obligatio: q2 reatus a reo dr̃ ⁊ ista est in quolibet peccato siue originali siue actuali siue mortali siue veniali: ⁊ insurgit ex lege dei. nã sicut in legibus humanis cauetur quod occidẽs hominẽ aut vulnerans tali pena plectatur. si quis aũt cõtra illã legẽ fecerit: illico ẽ obligatus ad tolerãdam illã penã legis: ⁊ ista obligatio non insurgit nisi ex lege cui dedit vires legislator: ita in diuin3 est qd̃ si quis peccauerit mortaliter: qd̃ puniat̃ in inferno. Statuit̃ ergo qd̃ si quis peccauerit: ĩsurget ei ista obligatio sc3 vt puniat̃ ineternũ. similis modus loquendi ẽ gen̄.

iij.s.quacūqꝫ hora comederis:morte morieris.i.obligaueris ad moriendum.de isto reatu dicit Tho.quod sit obligatio ad penam.⁊ dicit qꝺ sicut in pctō mortali sunt duo.s.auersio ⁊ conuersio: ita est duplex reatus. nam ex parte auersionis incurritur reatus pene eterne; ex parte conuersionis ad creaturam manet reatus ad penam temporalē. sic Tho.iiij.sententiarum.disti.xiiij.q.iij.ar.ij.⁊.iij. parte sume.questione.xlvj.argumento.iiij.⁊ prima secūde.questione.xlvij.per totuꝫ.Septimuꝫ in peccato dicitur pena que pro peccato debetur:⁊ ad hāc est reatus siue obligatio ad penam directe eternaꝫ.Et alia est temporalis.i. ad penam temporalem siue que debetur ex commissione siue que manet ablato reatu mortis eterne per cōtritionem et gratiā.Octauum est in peccato pronitas ad malū: ⁊ ista insurgit naturaliter ex peccato.sic geñ.viij.oēs enī sensus et hominis cogitatio magis proni sunt in malū quā in bonuꝫ.Nā teste aristotele ethico.ij.vbi dicit.Generationes et corruptiones habituuꝫ fiunt ex eisdē.i. ex similibus.s.ex hoc qꝺ est iustū facere:efficitur quis iustus:ideo oīs actus naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis qualis ipse est. Et quia nō potest interdū ex quolibet actu gigni habitus:cū sit habit⁹ qualitas quedā recepta in subiecto et difficulter mobilis: gignitur saltim dispositio ad habitum ex actu:ideo distiguit Aristoteles in pͥma specie qualitas habitum ⁊ dispositionē. Cum ergo quodlibet peccatum actuale sit actus malus: sequitur naturaliter ex eo pronitas ad maluꝫ:que est habitus vel dispositio. de hoc sctūs Tho.iij.sentētiarū.di.xxxiiij.arti.j. in corpore q̄stionis ⁊ in multis locis.Sed ꝙ pro quocumqꝫ peccato mortali debeatur pena eterna vt dictū est hoc tenet Tho.iiij. sententiarum.di.xlvj.ad tertium primo responso:pro quo facit dictum aristo.ethico.v.vbi dicit ꝙ tanta est injuria quāta est illa persona cōtra quaꝫ cōmittitur iniuria.Sed deus est infinitus:igiť pro quocūqꝫ peccato mortali debe

tur pena eterna. Et sciēduꝫ ꝙ peccata mortalia quādoqꝫ adimplentur in volūtate ⁊ actu ad extra: ⁊ quandoqꝫ in voluntate tantum. sic redemptor noster. Si quis viderit quā ad cōcupiscēdam eam: iā mechatus est in corde suo. Mat. vj. Et sic dicit augu. ⁊ omnes doctores ꝙ peccatū ideo peccatum qꝛ voluntariū: quia si nō esset voluntariū nō esset peccatū. Et sic notandū ꝙ sicut oīa accidētia fundantur in subiecto: ita omnia peccata mortalia fundantur et subiectātur in voluntate. Sed tristādum est propterea ꝙ si aliq̄s tangat̄ in aliqua ꝑte sui corpis: immediate sentit lesionē ⁊ recipit tristiciā. ꝓ quo dicebat aristo. vn̄ mihi corp⁹ ⁊ animā compati adinuicē. q̄ ⁊ si repiat̄ in infinitis peccatꝫ mortalib⁹: nō sentit. ꝓ quo dicebat aristo. in li. rethο. vn̄ nobis tāta mala euenerūt eo ꝙ nō sentiēda senti⸗m⁹: ⁊ sentiēda nō sentimus. ꝓ quo nota ꝙ sicut mulieres cōtraxerūt si cōmisceant̄ cū viris extraneis fornicantur ⁊ dicunt̄ adultere: sic aīe si cōmisceant̄ cū diabolo dicuntur adultere ratione pcti mortalꝫ: qm̄ sicut mulieres adulterā⸗tes possunt puniri vltimo supplicio si accusent̄ a viris su⸗is ꝓbato delicto vt in. l. gracc⁹. C. de adulteriꝫ: ita erit de hominibus in peccato mortali decedētibus.

Pro quo nota ꝙ aliquis posset arguere probando ꝙ existens in peccato mortali est nihil vel minus q̄͞z nihil. et sic. Qui facit peccatū seruus est peccati. Joā. viij. Sed seruus nō est maior dn̄o. Joā. xiij. ergo q̄ facit pctm̄ nō est maior pctō. sed scd̄m beatū Augu. pctm̄ ē nihil. vn̄ Joā. primo. oīa ꝑ ip̄m facta sunt: ⁊ sine ip̄o factuꝫ ē nihil. glo. i. peccatum. ergo faciēs pctm̄ facit seip̄m parem nihil vel minorem. sic dr̄. Job. xxx. In nihilo redact⁹ sum: ⁊ velut vmbra sal⁹ mea. Pro quo ē dolēdū ⁊ tristādū ꝙ multi multa sciūt: ⁊ se ip̄os nesciūt ⁊ sic multū facit qui seip̄m cognoscit vt ait Aristote. ethico. j. cap. iij. vbi dicit. quisqꝫ bene iudicat que cognoscit: eorūqꝫ bonus iudex est. Quātū ad secūdū dicēdū ꝙ pctm̄ mortale est volūtas faciēdi

vel operãdi id qđ lex vetat. vel aliter. peccatũ mortale est dictũ: factũ vel cõcupitũ contra legẽ dei. hec Aug. Amb. dicit ꝙ pctm̃ mortale ẽ p̃uaricatio q̃dã ⁊ inobediẽtia celestiũ preceptoꝝ. Quãtũ ad quartũ dicẽdũ ꝙ aliq̃s nõ immerito posset dubitare non obstantibus supradictis diffinitionibus dicendo. Ego vellem scire cuius longitudinis vel latitudinis vel profunditatis sit peccatũ mortale: qm̃ si video aliquẽ hominem magnũ in corpore: dico magn⁹ est homo iste: et si videã paruum hominẽ: dico paruus hõ est iste. Dicẽdum ꝙ peccatũ non habet latũ: nec longum: nec profundũ: cũ nõ sit corpus: tamẽ per te poteris cognoscere cuius põderis sit. Pro cuius cognitione cõsidera in mente tua quãdã staterã: ⁊ in vna parte illi⁹ statere pone oẽs res sensibiles ⁊ corporales vt terrã. plũbum. auruꝫ. ⁊ alia huiusmodi. ⁊ in altera parte illius statere pone vnicũ peccatũ mortale maioris ponderis erit vnicum peccatum mortale q̃ꝫ cetere res sensibiles: ⁊ sic nõ immerito decedentes in peccato mortali immediate descẽdũt ad ĩfernũ: ⁊ sic phi. iij. dr̃. est rei põderose appetere cẽtrum: ⁊ rei leuis appetere sursũ. Et sic est notãdũ quomodo vnũ pctm̃ mortale plus põderat q̃ꝫ omnia põdera de mũdo. sic cãti. v. talẽtum plũbi portabatur: et ecce mulier vna sedens in medio amphore descendit: hec est ĩpietas. Cũ igit̃ res põderosa potius habet descẽdere q̃ꝫ ascẽdere: tũc descendebãt pctõres ad ĩfernũ. Et talis fuit allegatio diaboli. s. oẽs peccatores debebant ad infernũ descendere sed nil profuit illi: qm̃ dñs noster iesus christus in alia lãce seip̃m quodãmodo posuit qui in tantum ponderauit ꝙ pars in qua erat in infernũ descendit: pars vero in qua erat homo tantum erexit ꝙ in celũ ascẽdit. ⁊ sic xp̃s statera facta corporis predã q̃ꝫ tulit tartaris. ⁊c. De statera cantat ecclesia. statera facta corporis predamq̃ꝫ tulit tartaris. licet pro p̃senti nõ faciat ad nr̃m propositũ: sed pro redẽptione sanctoꝝ patrũ existẽtiũ in libo ⁊ sic posuit se xp̃s ꝓ coꝝ redẽptione in al-

tera parte statere: ꝛ sic altera pars descendit: altera ascen-
dit volo dicere ꝙ spoliauit infernũ de quo deo duce aliq̄d
imediate dicet̃. Sed ꝑ pctõꝛũ mortaliũ põderositate ne
mini catholico sani intellect⁹ ẽ dubiũ ꝙ si aliq̄s post deũ
totũ orbem possideret ꝛ ip̄z orbẽ ĩ pias causas diuideret:
ꝛ tm̄ vnicũ solũ pctm̄ mortale cõmitteret de quo sciet̃ no-
let penitentiã agere: q̄ ꝛ si sic sine pñia decederet qd̉ absit
ab oĩ creatura hũana imediate descẽderet ad ĩfernũ: ꝙ est
timẽdũ ꝛ horrẽdũ: ꝛ sic in hac carne mortali hoc ẽ reparã
dum. Sic paulus. Dũ tp̄s habem⁹ operemur bonũ. qm̄
in hac carne mortali vt dictum est nuper possum⁹ mereri
vel demereri. mereri si recte operemur: demereri si non re-
cte operemur. Sed post hanc vitam nõ est locus merẽdi
nec demerendi: sed adimplebitur illud propheticũ in p̄s.
lxj. vbi dicebat propheta. tu reddes vnicuiq̧ iuxta opera
sua. de ista materia loq̄tur tho. iij. parte. q. lxxj. q̄si p totũ.
Et illud athanasij facit vbi dicit. qui bona egerunt ibunt
in vitã eternã: q̄ vero mala in ignẽ eternũ. ꝛ illud apocali.
opera eni illorũ sequũtur illos. Sed pro ista materia etiã
facit thomas in quarto sen. di. lxv. ad primũ. secũdo. R. ꝛ
tãgit questionẽ p̄cedentẽ ꝛ subsequentẽ cuius verba sunt.
ꝙ sicut in corporalibus ẽ grauitas vel leuitas q̄ feruntur
ad suũ locum qui ẽ finis motuũ ipsorũ: ita ẽ in animabus
meritũ vel demeritũ quibus ꝑueniũt aĩe ad p̄miũ vel pe-
nã que sunt fines actionũ ip̄arũ. vñ sicut corp⁹ ꝑ grauita
tẽ vel leuitatẽ statin fert̃ ĩ locũ suũ nisi prohibeat̃: ita aĩe
soluto vinculo carnis per qd̉ in statu vie detinebãtur sta-
ti p̄miũ cõsequũtur vel penã nisi aliq̄d impediat: sicut in-
terdũ impedit cõsecutionem p̄mij veniale pctm̄ qd̉ prius
purgari oportet: ex quo seq̄tur qd̉ p̄miũ differat̃. Et qꝛ lo
cus diputat̃ aĩab⁹ scd̉m cõgruentiã p̄mij vel pene: statiz
vt aĩa a corpore absoluitur: vel in infernũ demergitur vel
ad celum euolat nisi impediatur aliquo reatu quo opor-
tuit euolationem differri vt prius anima purget̃. Et huic

veritati autoritates scripture canonice manifeste attestantur ꝛ documenta sanctorum patrum. vnde cõtrariuȝ pro heresi est habendum vt patet in.iiij.dialogo.ꝛ in libro de ecclesiasticis dogmatibus. Quantum ad quartum de remedio pro peccato mortali: dicendũ quod ille tres particule.s.cordis cõtritio:oris confessio:ꝛ operis satisfactio sũt medicine quedã ꝑ quocũqꝫ peccato mortali si oẽs cõcurrant.s. in actu tpe sanitatꝫ si adsit facultas sin aũt ꝓpositũ cõfitẽdi:qm̃ tpe necessitatis.s. mortis articulo ꝛ si non possit haberi copia sacerdotis:sola cõtritio saluat animã. Sed ꝑ declaratione eoꝝ q̃ dicta sunt erit dãda diffinitio vniuscuiusqꝫ particule. Et p̃mo de cõtritione: q̃ est quidã dolor volũtarie sumptꝰ cum ꝓposito cõfitẽdi ꝛ satisfaciẽdi. Cõfessio est manifestatio pctõrũ spe venie aperta. Et satisfactio est honorẽ deo debitũ impẽdere ꝛc. Uel aliter satisfatio est reparatio in p̃stinũ statũ. sic in ca. pisanis ac luchanis de resti.spo.sic Boetius in li. predicamentoruȝ. prius extirpanda sunt vitia q̃ȝ inserãtur virtutes. ꝑ quo notandum q in foro dei vel foro interiori vel penitẽtie qḋ idẽ est:potest iudex ĩfligere quãcũqꝫ penaȝ voluerit iuxta arbitriũ.pro quo nota qm̃ nõ est sub silẽtio pretereundũ quomodo penitentie sunt arbitrarie: omnes nanqꝫ arbitrarie sunt vt in ea. Deus qui de pe.ꝛ re.hoc autem est verũ quantũ ad id qḋ imponitur nomine pene:secus autem quantum ad id qḋ venit nomine satisfationis: qḋ non est pena.nam in illo non põt confessor taxare vel moderari: sed quantum incũbit satisfatiendũ ex natura damni dati vel iniurie illate tantum satisfatiendũ est.ꝛ sic vide ca.ẽ in iusta.xxij.q.iiij.vbi dicitur.quod facilitas venie prebet incentiuum delinquẽdi. Hoc autem dixisse placet propter quosdam simplices confessores:qui cũ audiant ecclesiam constituisse omnes penitẽtias arbitrarias:putãt quod de omni eo quod in confessione venit possunt ipi arbitrari. et ideo si quis cõfiteatur qḋ furatus fuerit mille vel quod

intulit alicui in dānum centum: iubent confitēti qḋ det ali quā paruam elemosinam vel quod faciat dicere aliquas missas ⁊ totū residuū remittūt: decipiunt tamem isti seip-sos: ⁊ decipiūt confitētes: quia ecclesia dedit eis potestatē arbitrādi super eo quod est debitum deo: nō autem super eo qḋ est debitū proximo q: alias sacramentū penitentie erat medium ad perpetrāduz grauissima furta: ⁊ per istū modum turbarentur omnia: ⁊ destruerentur respu. si con fessor posset peccatorem absoluere ab eo quod mihi debi tum est: ⁊ sic nulla esset maior iniquitas quā sacramētum penitētie. Est ergo aduertendum ꝙ si quis furatur alteri mille: vel infert ei damnuz in cētuz: est hic duplex offensa. vna que fit deo: cuius cōtra legem iste fecit furādo: ⁊ pro ista pena certa que deo debetur: potest confessor modera-ri ad arbitrium suum: sed alia offensa fit ei cui ablata sunt vel mille furta: aut cui damnum irrogatū est. ⁊ circa istaz nihil potest sacerdos taxare vel moderari: sed cogitur iu-bere illi ꝙ reddat tantum quantū damnum intulit: ⁊ non solū quātū valet res furto sublata sed etiā damna et expē sas si talis erat res cuiꝰ tempore intermedio damna affer ret domino cuius erat. quod est notāduz propter multos sacerdotes ⁊ religiosos imperitos et ignaros audiētes cō fessiones qui imperite ⁊ indiscrete se habēt cū sua bona cō sciētia ⁊ cōsciētia penitētium qui cū sua tenebra ⁊ ignorā tia cadunt in illū canonē math. xv. si cecus cecū ducit: am bo in foueam cadunt vel sub alijs verbis. Si cecus du-catū prestet ceco: ambo in foueā dilabunť. sic in capitu. cū sit ars artiū regimē animarum. de eta. ⁊ quali. or. Sed ꝓ dictis et dicendis est sciendum ꝙ sacerdotum alij possunt cōparari soli: lune: diei: facule: vel cādele. q: sicut est solis: lune: diei: facule: vel cādele lucere: ita ē hoiz peritoruz ⁊ sa cerdotū sapiētū lucere. Sed alij sacerdotes insipientes ⁊ aduocati siue iudices imperiti possunt cōparari nocti vel obscuritati. qm̄ sicut mediante tenebra ⁊ obscuritate ho-

mines qñqꝫ cadũt: ita mediãtibus cõfessoribus ignaris ⁊ insipiẽtibus quandoqꝫ penitentes forte cõdẽnabunt. pro quo facit auctoritas sapientis. sapiẽ. vj. vbi dicitur. Ubi multitudo sapiẽtium: ibi sanitas orbis terrarũ. igit̃ quid erit contra:ʼ pro quo vide capitulũ multi supra positum. di. xl. ⁊ sic tales sacerdotes siue religiosi male iudicando in audiẽdo cõfessiones forte faciũt litem suã: quoniam oĩa iura proclamant. Judex q̃ male iudicat: facit litem suaꝫ. Et sic xp̃s redẽptor nr̃ fleuit ignorãtiã q̃ est mater cunctorꝫ errorũ in suscitatione Lazari. Jo. xj. Ista etiã habẽt mathe. iiij. sup particulam penitẽtiam agite. ⁊ est glo. hu. epi abuleñ. Sed nota ꝙ septẽ sunt q̃ impediũt penitẽtiã agere. s. ignorãtia: timor: mala societas: fiducia viuendi: sanitas carnis: amor carnalis: larga dei mĩa. Et sciendum ꝙ penitẽtia a diuersis doctorib⁹ diuersimode diffinitur. Q: Augu. dicit. ꝙ penitentia est peccata preterita plãgere ⁊ plangẽda iterum nõ cõmittere. Ambro. vero dicit. Uera pñia est cessare a peccato. Sed qui boluerit latius de ista materia videre: videat magistrũ sen. i. iiij. di. xv. ⁊ ibi tho. Sed nota pro illis q̃ refugiũt cõfiteri: qm̃ sunt põderãda ⁊ multum memorie cõmendãda eo ꝙ cõtra taleꝫ insurget xp̃s in iudicio vniuersali: ⁊ propria consciẽtia: ⁊ diabolus ⁊ pctm̃ suũ: ⁊ totus mũd⁹. sic propheta in p̃s. xxxj. vbi dicit. Beati quorum remisse sunt iniq̃tates: ⁊ quorum tecta sunt pctã. per qd̃ datur intelligi. ꝙ vere penitẽtib⁹ in die iudicij erunt peccata occulta. Sed nolẽtibus penitere vel qui noluerũt penitere in hac carne mortali: sibi ip̃is ⁊ oĩbus circũstãtibus erũt taliũ peccata visa ⁊ manifesta. qd̃ est notandũ ⁊ timendũ ⁊ per cõsequẽs fugiẽdũ. Et sic est notandũ. ꝙ oẽs xp̃i fideles tenentur confiteri ter in anno. s. in pascha natal̄ dñi: ⁊ i pascha resurrectionis: ⁊ i pascha sp̃ũs sancti: saltem semel in anno secũdũ Fabianũ papã ⁊ Innocẽtium tertiũ. sic in capi. oĩs vtriusqꝫ sexus de. pe. ⁊ re. Et mgr̃ sen. in. iiij. di. xiij. finalib⁹ verbis. Et ibi tho.

& verba magistri sunt. Si nõ frequẽti⁹: saltẽ ter in anno homines cõmunicẽt: nisi forte q̃s criminalibus ĩpediat̃: in pascha. s. & ĩ pẽthecoste & natali. oẽs ergo cõmunicẽt: q̃ no luerint ecclesiasticis carere liminib⁹ glo. i. ecclesiasticis sepulturis. Sic etiam in tertia parte. q. lxxx. ad. x. Sed pro materia ista sciendum q̃ sicut in quocumq; peccato mortali ad minus cõcurrũt tres generationes scilicet cogitatio mali: & locutio: & operis executio: ita fuit licitũ etiam q̃ cõtra peccatũ quodcunq; mortale triplex esset remedium. s. contritio: cõfessio: & operis satisfactio. & hoc pro tãto: quia cõtraria cõtrarijs curãtur. sic in ca. oĩs enim res. ext. de regu. iu. Et sic cõtra cogitationẽ in malũ insurgit illa auctoritas. Scidite corda vestra & nõ vestimẽta vestra. Joe. ij. Cõtra malã locutionẽ orit̃ illa auctoritas. Confitemini alterutrũ pctã vr̃a. Jaco. j. Contra opis executionẽ orit̃ illa autoritas. Lu. iij. Facite dignos fructus pñie. Pro quo est notandũ illud qd̃ dr̃ math. ix. & Eze. xviij. vbi dr̃. Quacũq; hora pctõr gemuerit peccata sua: ego deus exaudiã eũ. Et illõ qd̃ dr̃ math. iiij. sup illa particula facite dignos fruct⁹ pñie q̃. s. fit in charitate. moraliter loq̃ndo: arbor ẽ ipa pñia. Radix: cordis cõtritio. Rami: bõa opa. Folia: cõfessio integra. Fructus: satisfactionis pena. Ille ergo facit pñiam sed nõ dign⁹ fructus: q̃ dolet tãtũ de cõmissis. Ille vero agit pñiaz q̃ dolore cordis tantũ affligitur per penam: quãtum deliquit per culpã secundũ illud apoc. xviij. quãtum se glorificauit in delitijs suis: tãtum illi date tormentum. Et vltimo notandũ quod flores quos producit arbor denotant famam bone opinionis. Et est fama illese dignitatis status: vita & moribus comprobatus. sic in glo. illius capi. vestra. de coha. cle. & mu. sup particula. notoriũ. Et sic iustum & honestũ esset predicatoribus supradicta & similia: in quib⁹ homines quotidie cadimus p̃dicare & alia alta & subtilia & curiosa dimittere: vt ponẽdo exẽplũ predicãdo de trinitate quandoq; in ouo &

quandoq₃ in farina: ⁊ quandoq₃ in sole. ⁊ sic de alijs exē-
plis huiusmodi. Et ista placuit dicere propter illa que di
cit sanctus Thomas. iiij. distintio. xj. ad quartum in solu
tione quarte. q. Cuius verba sunt. Credo autem qd̓ om
nia q̄ sunt sup̱ naturalē cognitionē angeloꝝ: sunt supra
naturalē rationem hominu₃. ⁊ ideo mysteria fidei dicunt
eē abscōdita a seculis in deo vt dicitur ephe. iij. Vn̄ natu
rali cognitione nō vidēt angeli corp⁹ xp̄i sub sacramēto:
sed solū beata. Demones vero nullo modo. sic etiam tho.
in. iij. parte. q. xliij. ad p̄mū in corpore. igit̄ q̓ dictu₃ est de
predicatorib⁹ aliquis posset dubitare q̄re tot boni p̄dica-
tores ⁊ viri famosi scientia illuminati tam paucos conuer
tant. Dicēdū est qd̓ illa est potissima ratio. q̓ sicut ipi di
cunt. docent ⁊ non faciunt: sic auditores audiunt ⁊ atten-
dunt ⁊ nō credunt. sic de pe. di. ij. § . O ponitur. s. illud qd̓
oīs clamat auctoritas si sic permansisset vt ereat ante pec
catum: esset translatus in gloriā quā habituri sunt sancti:
sed nemo adultus sine charitate intrat illam. Non sic fecit
xp̄s. actuum. j. vbi dr̄. Cepit Jesus facere ⁊ docere. Quā
tū ad quītū p̱ āpliori declaratione d̓ ciui. j. loq̄t̄ Aristo.
de ea in. iij. de republi. in principio vbi dicit. Quid ē ciui-
tas ⁊ qui sunt ciues q̄ debent gaudere p̄uilegijs ciuitatis.
de qua Augustinus loquit̄ ad plenum in li. de ciuita. dei.
in quo in plurib⁹ locis docet quō sunt due ciuitates. s. alia
dei: ⁊ alia demonis. ⁊ tho. loq̄tur de istis ciuitatib⁹ in. iiij.
sentētiarū. di. xlvj. ad tertiū in corpore. Et eodē li. di. xlvij.
tertio. R. vbi dicit. Quia q̄ ad calidum vstiuum etiā quā
tum ad id q̄ in igne grossum reperitur descēdit ad inferos
ad penā dānatorū: qd̓ vero est subtile ⁊ lucidū remanebit
superius ad gloriā electorū. Et dicit̄ in lr̄a illud propheti
cum in p̄s. lxv. Trāsiuim⁹ per ignē ⁊ aquā. s. de nimio ca
lore ad niuē ⁊ ecō.

De Pro quo nota qd̓ dr̄ mat. xxij. mittite eū in tenebras
exteriores. de hac materia tractat̄ in additionib⁹. iij.

par.q.xcvij.ad quartū vbi dicit gre.si ignꝭ ille lucē hēret: in tenebras exteriores nequaq̄ȝ diceret.ꝛ in corpe.q.dicit qḋ dispositio īferni erit talis qḋ vt maxie miserie dānatorum competat.vñ scḋm hoc fuit ibi lux et tenebre prout maxime expetāt ad miseriam dānatorum. Ipa autē visio scḋm se delectabilis est vt dr̄ in p̄ncipio metha. Sēsuȝ oculoꝝ est maxie delectabilis:eo ꝙ per ipȝ plura cognoscimꝰ sȝ per accidēs ꝯtigit visionē esse afflictiuā ī q̄ntū videmꝰ aliqua nobis nociua:vel nr̄e volūtati repugnātia:ideo in inferno nō dȝ esse locꝰ dispositꝰ ad vidēdū scḋm lucē ꝛ tenebras:vt nihil pspicui videat̄:sed solūmō sub q̄dā vmbrositate videant̄ ea q̄ afflictionē cordi īgerere possūt.vñ simplr̄ loq̄ndo locus ē tenebrosus. Sȝ tamē ex diuina dispositiōe ē ibi aliq̄d luminis quātū sufficit ad vidēduȝ illa q̄ aīam torquere possunt ꝛ hoc satisfaciat naturalis finis loci q: in terre medio vbi infernus ponit̄:nō pōt eē ignis nisi feculētꝰ ꝛ turbidꝰ ꝛ q̄si fumosus. Quidā eni tenebrarū harū causaȝ assignāt ex cōmassatione corporū dānatorum q̄ pre ml'titudine ita replebūt locū īferni qḋ ibi nihil de aere remanebit.ꝛ sic non erit aliq̄d de diaphano quod possit esse subiectum lucis ꝛ tenebre nisi oculi dānatoruȝ: qui erūt obtenebrati ꝛ p hoc pȝ respōsio ad obiecta. Sȝ ꝓ igne īfernali nota ī additionibꝰ mlta valde singularia. q.xcvij.ad p̄mū in solutione primi argumēti:vbi dr̄ quia ignis ē maxime afflictiuꝰ propter hoc qḋ abūdat ī virtute actiua.ideo nomine ignis oīs afflictio designatur ꝛ sic vehemēs. Sed de verme de quo Esaias.lxvj.loq̄tur ē dicendum qḋ post diē iudicij in mundo īnouato nō remanebit aliq̄ḋ aīal vel aliq̄ḋ corpꝰ mixtū:nisi corpꝰ hominis tātum:eo qḋ nō habeat aliquē ordinē ad corruptionem: nec post illud tempus erit futura generatio et corruptio. Unde vermis qui in damnatis ponitur non debet intelligi esse materialis sed spiritualis qui est conscientie remorsus:qui dicitur vermis inquātū oritur ex putredine pecca

ti: animam affligit sicut corporalis vermis ex putredine: ortus: affligit pungendo: sic in additionibus tho. q. xcvij. ad secundũ. Sed vtrum ille ignis sit eiusdem speciei cum igne nostro quez videmus? Pro cuius declaratione vide librum supra allegatum, xcvij. q. ad sextũ in corpore. Cuius verba sunt. dicendum ꝙ ignis propter hoc qd̕ est maxime virtutis in agendo inter reliqua elementa: alia corpora pro materia habet vt dicitur. iij. metha. Unde ⁊ ignis dupliciter inuenitur. s. in materia propria: pro vt est in propria specie: vel in materia aliena sub terrestri: vt patet in carbone siue in aere: vt patet in flamma: quocũqz aũt modo ignis inueniatur semper est idem in specie quantuz ad naturam ignis pertinet: potest autem eẽ diuersitas in specie quantum ad corpora que sunt materia ignis: vnde flamma ⁊ carbo differunt specie. Et similiter lignũ igneum ⁊ ferrum ignitũ nec differunt quantũ ad hoc siue ignita sint per violentiam vt in ferro apparet: siue ex principio intrinseco naturali vt accidit in sulphure. ergo ignis inferni quantum ad hoc quod habet de natura ignis: sit eiusdem speciei cuz igne qui apud nos est. manifestum est vtrum ille ignis sit in propria materia existens aut in aliena. in qua materia sit nobis ignotum est. Et secundũ hoc potest ab igne qui apud nos est in specie differre materialiter consideratus. quasdam tamen proprietates differentes habet ab igne isto: vt ꝙ successione nõ indiget nec ignis nutritur. Sed iste differẽtie nõ ostẽdunt diuersitatem in specie: quantum ad id quod pertinet ad naturaz ignis. Ad septimum queritur vtrum ille ignis sit sub terra? Ad quod respondet Augusti. ⁊ dicit ⁊ habetur in littera. In qua parte mundi infernꝰ sit: nemo scit nisi cui domini spiritus reuelauit. vnde Gregorius in quarto dialogorũ super hac q̃stione ĩterrogatꝰ respõdit. De hoc temere diffinire nihil audeo. nonnulli nanqꝫ in quadã terraruz parte infernũ esse putauerũt. Alij vero hunc sub terra esse existi.

mant. Et hanc opinionem probabiliorem ostendit dupliciter: vno modo ex ipsa nominis ratione sic dicens. Si idcirco infernũ dicim⁹ quia inferius iacet quod terra ad celum est: hoc inferius esse debet ad terram. Secũdo ex hoc quod dicitur apocalipsis. v. nemo poterat nec in celo: nec in terra: nec subtus terrã aperire librum. Hoc quod dicitur in celo referatur ad angelos. Hoc quod dicitur in terra: referatur ad homines viuentes in corpore. Hoc quod dicitur sub terra: referatur ad animas existẽtes in inferno. Augustinus etiam in libro. xij. super gene. ad literã duas rationes tangere videtur quare congruũ sit infernuz esse sub terra. Una vt qm̃ defunctorum anime carnis amore peccauerãt: hoc eis exhibeatur quod ipi carni mortue solet exhiberi vt. s. sub terra retrudat̃. Alia ratio est ꝙ sicut grauitas in corporibus: ita tristicia in spiritibus: ⁊ letitia sicut leuitas. Unde sicut secundum corpus si ponderis sui ordinez teneat inferiora sunt omnia grauiora: ita secundũ spiritum ĩferiora sunt omnia terrestria. Et sicut conueniens locus gaudio dilectorum est celum empireum: ita conueniens locus tristicie damnatorum est infimum terre. nec mouere debet quod Augustinus ibidẽ dicit. ꝙ inferi sub terris esse dicũtur vel creduntur: quia vt in libro retractationum hoc tractãs dicit. mihi videor docere debuisse magis ꝙ sub terris sunt inferi: quã rationem reddere cur sub terris esse dicuntur siue creduntur. Quidam tamen philosophi posuerunt ꝙ locus inferi erat sub orbe terrestri: tamen super terre superficiem ex parte opposita. Et hoc videtur ysidorus sensisse cũ dixit. ꝙ sol ⁊ luna in ordine quo creati sunt stabunt: ne impij in tormentis positi fruãtur luce eorum. que ratio nulla esset si infernus intra terram esse dicat̃. qualiter ⁊ hec verba possunt exponi patuit supra. Pictagoras vero posuit locũ penarum in spera ign̄ quã in medio totius orbis esse dixit vt patet per Aristotelẽ in secundo celi ⁊ mundi. Sed tamem cõueniẽtibus his que

in scriptura dicuntur: est vt sub terra esse credat̃. Sed pro dictis ꝛ dicendis est notandum quod dicit Franciscus de Mayrones: qui ait ꝙ ĩ inferno sunt quattuor mãsiones. Prima est inferior: q̃ est locus primus damnatorum. Secũda est limbꝰ paruulorum nõ baptizatorum. Tertia est purgatio: que est electorum nõ tamẽ perfectorũ. Quarta est sinus Abrahe q̃ est patrum antiquorum. Primi sunt in culpa actuali: ꝛ in pena sensus ꝛ damni. Secundi sunt in culpa originali ꝛ in pena damni tantum. Tertij sunt in gratia ꝛ in pena. Quarti sunt in gratia ꝛ cõsolatione maxima: cum nullam enĩ penã sensus habeãt. Et dicit de loco purgatorij ꝙ beatus Gregorius in libro dialogorum narrat de quodã episcopo: qui apparuit ĩ quodã balneo qui prestabat obsequium ꝛ hoc erat sibi purgatorium de anima eiusdem q̃ in glacie purgabatur. Et dicitur ꝙ hoc potuit esse ex aliqua speciali causa ꝓ cõfirmãda fide nr̃a ꝛ de alia vita: vel ꝙ ille anime subueniantur a fidelibus. Sed de communi lege locꝰ purgatorij est sub terra. Sed notandum qᵭ dicitur in lr̃a paruulorum nõ baptizatorum. Et est sciẽdum ꝙ paruuli decedẽtes sine baptismo sortiũtur grauissimã penam inter oẽs infernales penas: que est carere visione diuina: et sortiuntur mitissimã penam inter omnes penas ꝛ hoc pro tanto qꝛ habent conformitatem cum volito diuino. sic ep̃s Abulensis. Et sic nota qᵭ diabolꝰ est sicut falsitas in panno. nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori medium nec finem panni sed tantum caput: sic diabolꝰ qui est mercator anime ostẽdit fatuo peccatori solum caput pãni: quod est notãdum idest delectationẽ peccati nõ mediũ. i. remorsum cõsciẽtie nec finẽ. i. penam gehenne. De hac materia dicitur Esai. xxiiij. erat sicut emens. ꝛc̃. sic archi. in capitulo. non est. xv. q. j. super particula ere vẽditione. Et sic dicit propheta in p̃s. xlviij. homo cũ in honore esset nõ intellexit cõparatus est iumẽtis insipiẽtibus ꝛ similis factus est illis. ꝛ qꝛ dicit

homo cum in honore esset: glo. i. factus ad imaginē dei sic Nicola. ⁊ Augu. in dicto. ps. xlviij.

SEd si queras de istis ciuitatib⁹ quales sint. Et primo de diuina. de qua dicēdū ē illud qd dicit̃ p Esai. capi. ix. ⁊ per apl̃m. j. cori. ij. q̃ dicunt de ciuitate diuina. q̄ nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascēdit quāta bona preparauit deus diligentibus se. Et e contra est de ciuitate diabolica: de qua dicit̃. s. q̄ nec ocul⁹ vidit nec auris audiuit nec in cor hōis ascendit quanta mala p̄parauit deus nō amantib⁹ se. Sed p ampliori declaratione sciendū q̄ ciuitas hominum est multitudo ciuiuz. Pro quo est notādū q̄ ciuitas ad hoc qd dicatur ciuitas reqrunt̃ tres cōditiones potissime. Prima est quod ciuitas sit libera: ⁊ in tātum libera qd nō sit subiecta nisi Romano pōtifici vel īperatori vel regi vel principi. quoniaz si sit subiecta alicui militi vel alicui alteri exceptis supradictis: perdit nomē ciuitatis: ⁊ sic per cōsequēs nō dicitur ciuitas. Secunda cōditio est qd ciuitas sit composita ex diuersis hominum statibus. s. ex militibus ⁊ ex agricolis ⁊ ex alijs officialibus. Tertia cōditio est qd ciuitas habeat omnia necessaria sufficiēter qm̄ aliter nō poterit dici ciuitas: ⁊ per cōsequēs perdet nomen ciuitatis. Sed pro ista materia vide Aristote. tertio de repu. in pricipio. Et quia homo dicitur tanquam ciuitas bene ordinata: homo dz habere supradictas tres cōditiones. Prima est quod vir prudens felix ⁊ beatus debet esse liber ⁊ habere libertatem: taliter qd sit subiectus solum ipsi deo. s. per gratiam ⁊ charitatem: ⁊ non diabolo per peccatum mortale. Secunda cōditio est qd homo habeat omnes potentias sibi necessarias tam spirituales q̄z corporales quoniam vt dicebat Augustin⁹. anima est vnica in essentia ⁊ multiplex in officijs suis. sic etiam Aristo. in libris de aīa. Tertia cōditio est qd si hō hēat dictas potētias reqrit̃ qd hēat eas bn̄ ordinataz taliter qd īferiores sint subiecte supiorib⁹ vt

sensualitas rationi: qm̃ aliter hō nō diceret hō: nec p cōse
quens dei sed ciuis diaboli. sic ethi. j. qd̓ elicit ex illa parti-
cula scd̓m virtutē optimā. vt qñ dr̄ qd̓ felicitas est opera
tio animi. glo. i. hominis secundum virtutem optimam in
vita perfecta. podera secundum virtutem optimaꝫ. glosa
idest secundum partem principalē idest secundū rationē.
Ex quo elicitur qd̓ illo tēpore homines dicūtur homines
quo tempore sequuntur rationem. Et si contra fiat nō di
cuntur homines. s. si sequantur sensualitatē. sic propheta
in psalmo. xlviij. Homo cū in honore esset idest factus ad
imaginē dei non intellexit: comparatꝰ est iumētis insipiē-
tibus: ⁊ similis factus est illis. Et sic aīa est vnica in essen
tia sua: sed multiplex ī officijs suis. Et sic aīa est quoddaꝫ
regnum in se: quia habet suas potestates ⁊ sua officia ordi
nata ad medium regni quia superiores virtutes ⁊ potesta
tes imperant precipiunt ⁊ dominātur inferioribus ⁊ eas
regunt ⁊ gubernant. sed virtutes inferiores obediunt ⁊ fa
mulantur ⁊ seruiunt superioribus ⁊ recipiunt mādata ab
eis. ⁊ ideo regnum est bene dispositum ⁊ in pace quando
superior potestas vt regia vel imperialis bene regit et im
perat ⁊ inferior potestas obedit ⁊ famulat̄. ita ergo in re-
gno aīe est bona dispositio ⁊ bona pax ⁊ trāquillitas qñ
superiores partes ⁊ potestates que sunt in anima bene re
gūt ⁊ īperāt: īferiores bñ obediūt ⁊ famulant̄. Sꝫ p āpli
ori declaratione eoꝝ q̄ dicta sūt dicebat frater Albertꝰ ⁊
Alexander de ales. q multis noībꝰ noīatur aīa siue spūs
hūanus: sed secūdū diuersos respectꝰ. aīa eni dr̄ quātū re
colit: animꝰ dū vult. ratio dū recte iudicat. spūs aūt dum
spirat vel contēplat̄. sensus dū aliq̄d sentit. Et qꝛ dr̄ ciuis
vidēdum est quomodo homo dicatur ciuis. Pro cuiꝰ de
claratione videnda sūt illa que ponit Aristo. iij. de repu.
⁊ isto libro in. j. in. ¶. ex his. vbi dicit. Ex his ergo patet ci
uitatem esse ex his que natura sunt. Sequitur ⁊ facit ⁊ q
homo natura ciuile est animal. Ex quo infert̄ q homines

magis debēt appetere societatē q̄ȝ vitam solitariam: ⁊ magis habitare in ciuitatibus q̄ȝ extra. Et ꝙ homines his cōtraria appetētes: cōparanť brutis. Sed q̄d dices de diuo Joanne baptista ⁊ de diuo Antonio: q̄ magis cupierūt vitaȝ solitariā q̄ȝ ciuilē: ergo nō videtur bene sonare q̄d dicit text⁹. Dicēduȝ ꝙ appetere vitā solitariā potest esse vno de duobus modis. aut ppter v̓tutes: aut ppter vitia. Si ppter v̓tutes: bonū ⁊ optimū ē. sic fuit de diuo Joanne baptista ⁊ de diuo Antonio ⁊ de multis alijs. Sed appetere antra vel deserta ppter vitia: malū ⁊ pessimū est. Et ē notandū ꝙ hoc forte potest euenire tripliciter. aut ex defectu. aut ex affectu. aut ex effectu. Ex d̓ffectu q̄ȝ hoc nō agit. s. fugere vitā ciuilē: nisi q̄ȝ nō cognoscit seip̄m esse animal ciuile: q̄d procedit ex defectu rationis. Ex affectu q̄ȝ habet appetitus iordinatos: ⁊ malā cōplexionē sue nature. Ex effectu q̄ȝ semper secut⁹ fuit appetitū ⁊ non rationē: ⁊ sic opatus ē multa vitia vt adulteriū: latrociniū ⁊ sil'ia. Et sic q̄ appetit vitā solitariā ⁊ nō ciuilē cōparať q̄n q̄ȝ lupis: q̄n q̄ȝ vulpib⁹: q̄n q̄ȝ auibus rapacib⁹. q̄m sicut aialia supradicta ⁊ alia huiusmodi semp viuūt d̓ rapina ⁊ appetūt ātra: sic hoīes fugiētes laborē pprij corporis. ⁊ hoc propterea q̄ȝ nolūt seq̄ doctrinā pphete i p̄s. cxxvij. vbi dicit. Labores manuū tuaꝝ mādučabis ⁊c̄. Et geñ. iij. dr̄. In sudore vult⁹ tui vesceris pane tuo. Sed nūc accedam⁹ ad materiā de ciuitate d̓ qua fuit propositū nr̄m ⁊ dicamus ꝙ duplex ē ciuitas. s. diuina ⁊ diabolica. Et sic per cōsequēs ciuiū alij dicunť dei: ⁊ alij dicūť diaboli. Dimissa ciuitate diabolica accedam⁹ ad diuinā: ⁊ dicam⁹ cū propheta in p̄s. lxxxvj. Glīosa dicta sunt de te ciuitas dei. Sȝ tu q̄ i hac carne mortali degꝫ siue viuꝫ cōspicere debes q̄liter ad ciuitatē diuinā tēdis ne erres: q̄m facere malū est q̄d facile: sed facere bonuȝ ē q̄d difficile. Nā sicut est quid difficile sagittariū mittere sagittā in signū: sic facere bonum est quid difficile: ⁊ ecōtra deuiare a signo est quid facile: sic facere malū est quid facile. sic Aristo. ethi. ij.

in.j.adhuc.vbi dicit. Adhuc delinquere multifariū est: naз malum quideз infiniti est: vt Pithagorici putant. Ex quo elicitur ꝙ malum pōt committi infinitis vijs: bonum autē vnico modo. Sed tu nota ꝙ facere malū non est facere sed deficere a facere.i.a recto fine: qm̄ id possum⁹ quod de iure possum⁹. Pro quo vide capitulū.q̇ cōpulsis.xxij.q.v. Sз ꝓ supradict꞉ cōmēda memorie rogo illā auctoritatē math. vij. Lata est via que ducit ad cōdēnationē: stricta vero ad saluationē. Et sic nota quomodo possumus cadere in peccatū mortale sine auxilio diuino.s.sola dei permissione. qm̄ Amos.iij.dicitur nō est malum in ciuitate qđ deus nō fecerit.i.permiserit.sed nō possumus surgere siue erigi sine auxilio dei.sic propheta in ps̄.lxxviij.vbi dicebat.Spiritus vadēs ⁊ nō rediēs. Et sic etiā gene.viij. dicit̄ ꝙ omnis creatura humana ab adolescentia sua magis prona est in malū q̄з in bonum. Et sic tu vide passum nuꝑ positum: qui docebit te qualiter a peccato valeas surgere. Pro quo nota ꝙ cum pede gaudij ambulabis ad meritū: cum pede meroris ad delictum. Cū pede doloris ad infernū: cuз pede spei ad paradisum. Et est spes certa expectatio future beatitudinis q̄ debet esse cum meritis precedētibus: qm̄ aliter nō diceretur spes sed presumptio quedā. Et sic dicitur spes quedam mentis audacia de largitate dei cōcepta: habēdi vitaз eternam per bona merita. Sed pro ciuitate diuina vide quid dicat episcopus abulensis in libro numerorū in capi.xxiiij. super particula qui petit reliquias ciuitat꞉.⁊c. vbi dicit ꝙ sunt due ciuitates.s.ciuitas dei: ⁊ ciuitas diaboli. vt Augu. dicit.xiiij.de ciuitate dei. Et sic nota ꝙ ciuitas dei incipit ab amore dei vsq̇з ad cōtēptū ipsius hominis: vt scilicet quisq̇з ciuis illius ciuitatis omnia temporalia reputet vt stercora qm̄ friuola ceca ⁊ vana: taliter vt solum christū lucri faciat vt aposto. ad Philip.iij. Sed ciuitas diaboli īcipit ab homine ab amore sui vsq̇з ad contēptum christi redemptoris nr̄i.sic in dicto libro numerorū.capi.xxiiij. Et sic etiam dicit

dictus eps in dicto li. nume. capitu. xxij. sup particula quicquid volueris dabo. duo premittunt ibi que maxime corda hominum mutāt. s. honor ꝛ diuitie: beatus qui superauit ea. Sed pro itineratione ciuitat divine: primo debes cōspicere aliqua circa corpus proprium. s. contemplando natiuitatem tuam vilissimam: vitam miserā: ꝛ mortē asperrimā. Secūdo ad mundum contemplādo quantum si durus: durabilis ꝛ periculosus. Tertio ad paradisum contemplādo quantum sit amenus: perpetuus ꝛ gaudiosus. nam leticia sempiterna super capita eorū. gaudiū ꝛ leticiam obtinebūt ex visione beatifica deum facie ad faciē intuētes iuxta illud Job. Videbis faciem eius in iubilo. Jubilus autē secundū Grego. est indicibilis leticia: que nō potest ligua exprimi: nec ex toto taceri. Pro quo vide ꝛ nota verba sequētia qm̄ notāda q: dulcia ꝛ amāda. O tu. N. quē deus omps cui ē cura de oībus ante mūdi constitutionē elegit anteꝗ̄ pdires in lucē: ꝛ nula fecisses opera bona te de9 ad magnā preparauit gloriā: quantū gaudiū tibi erit cuz habitaueris in atrijs dom9 dñi: ꝛ in illa ciuitate oib9 bonis plena: de qua valde gloriosa dicta sunt. Ciuitas illa quā possidebis perpetuo nō eget lumine solis: q: claritas dei illūinauit eā. Ibi dē clare videbꝫ ordines āgeloꝝ: de quoꝝ gaudebꝫ cōsortio. Ibi pspicies choros sctōꝝ ꝛ virginū: quorū eris copulat9 collegio. ibi erit tibi cādor lucis estiualꝫ. ibi teneritas vernalis. abūdantia autūnalꝫ. reqes hyemalis. ꝛ oia q̄ desideras scire: ibi cognoueris Pulchritudo absalonis: deformitas: velocitas azoelis. tarditas: fortitudo sansonis. debilitas: lōganimitas Mathusalē. mortalitas: et regnū augusti: paupertas. Nihil tibi oberit. nihil deerit. nihil defluet. nec cadet. nihil erit tibi extra qd appetas. nihil cōtra qd quidē fastidiat. Illaz igit vitā nunc tuo desiderio debes amplecti: vbi est vita sine morte. Juuētus absqꝫ senectute. Lux sine tenebris. Gaudiū sine tristitia. Pax sine discordia. Voluntas sine iniuria. Regnū sine pditione. q: merces tua āgeloꝝ

oīm ⁊ sctōꝝ: quib⁹ dn̄s te fecit equalē. tā magna ē: qđ non pōt mēsurari. tā multa qđ nō pōt numerari. tā copiosa qđ non pōt finiri. tā p̄ciosa qđ nō pōt estimari. Ibi carmina nō desinēt. Premia nō deficiēt. nihil amat̄ qđ nō sit. nihil desiderat̄ qđ nō adsit. Est enī in illa vita oīs boni p̄sentia: oīs mali absentia. Nā beatitudo est oīm bonoꝝ stat⁹ aggregatione ꝑfectus. Seq̄tur ⁊ facit. O cul⁹ nō vidit nec auris audiuit: nec in cor hoīs ascēdit que deus oīpotēs tibi ab eterno certissime p̄parauit. ⁊ ista đ ciuitate diuina tibi felix pro p̄senti sufficiāt. cū q̇b⁹ vnusquisq̧ fidelis felix ⁊ beat⁹ poterit dici. ⁊ sic tu poteris dici felix ⁊ beat⁹: qm̄ beatus est cui optata succedūt. Sꝫ bene scim⁹ qđ ecōtrario sensu ē fortissimū argumētū. Et sic expedita materia đ ciuitate diuia restāt aliq̄ de penꝭ īfernalib⁹ ꝓnūciāda ꝑ quo nota. O tu īfelix ⁊ miser: quē parere ⁊ vberius ablactare mater nunq̄ debuerat: certissime noueris tibi post mortem interminabiles penas inferni esse paratas: vbi patieris tormenta: q̄ nūq̄ iu tua potuisti cogitare memoria. ibi oē malū qđ ex horres tibi p̄sens assistet. O ē bonū qđ desideras nūq̄ videbis. Nihil enī cernet ocul⁹ de q̇ tu⁹ nō doleat anim⁹. Videbis nēpe demonū vultus terribiles: quos vt nō videres poti⁹ mortē eligeres. Audies gemitus tuos ⁊ sp̄ūm dānatorum. Horror vermiū ⁊ fetor sulphurū tuū satiabūt olfactū. Fel serpētū illo amarissimo cibo cōparari nō valet: qđ te deuorare necesse est. Sitis ⁊ fames tibi erūt ꝑpetuo. Vincula ⁊ carceres manib⁹ ⁊ pedib⁹ te ligatū cōstringēt. Locus ille tenebrosus: ⁊ tristiꝭ ⁊ fetid⁹ est tibi in habitaculo deputat⁹. Ibi erit te cōcremās calor ⁊ ardor ignis: stridor frigoris: tenebre odiose: fum⁹ indeficiēs: lachrime īcessabiles: vlulat⁹ ⁊ clamor: ariditas ꝑmanēs: vermis cōsciētie: vīcula: cathene: timor: dolor: pudor: inuidia: rācor: tristicia: rixa: discordia: carētia oīs boni: oīs mali p̄sentia. q̄ oīa mala ⁊ tormēta durissima compatieris tam grauiter: que etiam si magno tempore finirentur: fortassis in refrigerium tibi essent. Sed

qđ refero tibi dolẽter: q2 co2 meũ metuit cogitare: ⁊ lingua abho2ret explicare sermone. Indubitãter cognosco ꝙ vniuersa supplicia ꝑpetuo duratura tibi nunq̃ȝ deficiẽt: vtinaȝ mille millia anno2ũ ⁊ tempo2ũ tuũ affligerẽt spiritũ. O tu aĩa tristis ⁊ misera quos plãtus parturies? ⁊ ipsum co2pus tuuȝ quod modo ita tenere eligis: tã abhominabile ⁊ destẽperatum qđ bene scis esse ex elemẽtis compositũ: debebis assumere vt imperpetuũ simul cuȝ illo intolerabiles penas sustineas absq̃ȝ pietatꝭ to2to2ũ vllo subsidio. Si hoc potuisses vitare: oẽs tui labo2arẽt amici. Sed in tp̃e illo qđ dñs omp̃s de te ⁊ de seruis ⁊ amicis ⁊ alijs placetur zel⁹ ⁊ furo2 ei⁹ nõ parcet nec aq̃escet cuiq̃ȝ p̃cib⁹: nec recipiet ꝑ tua redẽptione dona nec pauca nec plurima. O dñe Jesu si hec bene dicta sunt: appro2ba tu ⁊ tui: sin aũt nõ bene ignosce tu ⁊ tui. Meip̃m ⁊ que scripsi: ⁊ q̃ dixi ⁊ q̃ dicã: subijcio co2reptioni sacro sancte mr̃is ecclesie.

SEquit̃ decima pars misse. Nobis q̊ȝ peccato2ibus. ⁊ debet sacerdos tãgere pect⁹ suũ semel cũ dicit hec verba scđm quosdã: q2 xp̃s semel ꝑ pctı̃s nr̃is mo2tuus est. ad Ro. viij. Secundũ alios ter: q2 cõtingit peccare co2de: o2e ⁊ opere. Cũ autẽ dicit hec verba sacerdos exaltat paululũ vocẽ suã in altũ: i quo notat̃ cõfessio latronis: de quo Lu. xxiij. Memẽto mei dñe ⁊c̃. In hac clasula petit sacerdos societatẽ sancto2ũ quos enumerat: q2 sacerdos legalis nomina filio2ũ israel habebat scripta sicut dicit̃ exo. xxx.

SEquitur vndecima pars huius scilicet hec. Per oĩa secula seculo2um. in qua fiunt multa notabilia. Primũ notabile est qđ dicit. per oĩa. in quo notat̃ ꝙ omnia per filium causata sunt. Jo. j. Oĩa per ip̃ȝ facta sunt. Secundũ est quod dicit. Sanctificata. in quo notatur ꝙ quicũq̃ȝ sanctificatur: per gratiã xp̃i sanctificatur: de cuius plenitudine omnes accepimus Joan. xvj. Pater sanctifica nos in veritate. i. in filio. Tertium est quod dicit. Viuificas. in quo notat.. r ꝙ quicũq̃ȝ viuificatur: ꝑ filiũ viuificatur. Joan. xiiij.

3 Ego suz via veritas ⁊ vita. Quartũ ē qd̓ dicit. Benedicis. ꝑ qd̓ isinuat̃ ꝙ benedictio celestꝭ dat̃ nobis ꝑ bñdictũ fructũ virginis. Fiũt aũt tres cruces: q̃ significãt fidẽ cẽturionis: q̇ in morte xp̄i. s. xp̄m deũ ⁊ hominẽ cõfessus est cũ dicit Mat. xxvij. vere fili⁹ dei erat iste. Debẽt aũt fieri iste cruces sup̱ vtrãq3 speciẽ panis ⁊ vini. Sequit̃. Et p̄sta nobꝭ. ⁊ tũc discooperit̃ calix i quo significat̃ ꝙ aperta sunt nobis q̃ prius erãt clausa in lege. Sequit̃. Per ip̄m et cũ ip̄o ⁊ in ip̄o ē tibi deo patri omnipotẽti i vnitate sp̄ũs scti ois honor
4 et gl̓ia. Fiũt tamẽ q̃ttuor cruces. Prima super ip̄m. Secũda sup̱ cũ ipso. Tertia sup̱ ⁊ in ip̄o. ⁊ quarta super. in vnitate sp̄ũs sancti ois honor ⁊ gloria. Hec autẽ fiũt discooperto calice: ⁊ tenet sacerdos calicẽ cu3 sinistra manu ⁊ accipit hostiã cũ dextra. ⁊ cũ ea p̄mo facit signũ crucis exteri⁹ supra calicẽ. Secũdo iteri⁹ supra calicẽ. Tertio itra calicẽ. Quarto facit crucẽ ante calicẽ. Prima signat ꝙ deus ē extra oia nõ inclus⁹. Secũda ꝙ sup̱ oia est nõ elatus. Tertia ꝙ de⁹ est itra oia nõ iclus⁹. Quarta ꝙ de⁹ est ifra oia nõ ꝺpress⁹.

SEquitur duodecima pars q̃ incipit. Orem⁹. ⁊ habet in se quinq3 clausulas. Prima clausula est. Oremus. secunda. Pater noster qui es. tertia. Libera nos quesumus dñe. quarta. Pax dñi. quinta. Hec sacro sancta cõmixtio. In prima orat ⁊ ostendit sacerdos ministros ad orandum. In secunda ostendit nobis qui orandus: ⁊ quid orandum. Qui orãdus: pater noster q̇ es i celis: scd̓m qd̓ dr̃ Jacobi. j. Omne datũ optimũ ⁊ omne donũ p̱fectũ. ⁊c̃. Quid orãdũ. septẽ petitiones q̃ sunt ibi. ⁊ dicunt̃ secũdũ ap̄l'm esse septẽ postulationes. Tres prime pertinent ad vitam eternam: ⁊ ideo sacerdos eleuato calice dicit eas. Alie quattuor pertinent ad vitam presentem: ⁊ ideo deposito calice sacerdos dicit eas. Expositiones huius orationis alibi scripsimus. ꝙ autem ista oratio dicitur alta voce: significat ꝙ rex celorum in noua lege publice ⁊ sine velamine predicauit. Sequitur tertia clausula. s. Libera nos. ⁊c̃. que dicitur sub silentio in

signum q christus interdiū .s. in triduo siluit a predicatione.
Sed hic notatur q duo fiunt de patena: et facit illa diaco-
nus vel subdiaconus: que sunt notabilia: q diacon⁹ tradit
eam subdiacono: et signat q christ⁹ contulit discipulis suis
potestatē predicandi regnū dei. Quod autem in quibusdā
locis patena tenet discooperta: significat q sacerdos orat
pro eternis q per predicationem christi nobis reuelantur.
Per patenā autē que rotunda est: significat eternitas que
caret principio et fine: qd in quibusdā ecclesijs tenet cooper
ta significat q sacerdos per orationez orat in fide ecclesie et
qd orat p vniuersali ecclia. Quod autē sacerdotis manus
a diacono sustētantur cum dr. Pater nr. significat q Ur et
Aaron sustentabant manus Moysi orantis pro Ismaele
quādo pugnabat contra Amalech. Exo. xvij. Quod autē
diaconus iuuat sacerdotē de ponens calicē in altari: signat
qd Joseph et Nicodemus deposuerunt corpus xpi et posu
erūt illud in monumēto. Joannis decimo nono. Quod aūt
diaconus tunc osculat dextrū humerum sacerdotis: signat
quod debet esse particeps laboris vt sit eterne retributio-
nis particeps. Quod autem in quibusdā locis puer stat ve
stitus hn̄s capam ex trāsuerso: significat qd caput conuer-
sum est i caudā .s. iudei q expetāt messiā cū iā venerit. Cuz
autē sacerdos dicit. Libera nos. etc. tradit patenam subdia
conus diacono: et diaconus sacerdoti: et osculat eū in dexte-
ro humero. p qd significat qd ipe vult esse socius in passio
ne et in regno scdz qd dicit apls. Si compatimur conregna
bimus. Qd sacerdos signat se cum patena et postea deoscu
latur ipsaz: signat qd p passionē filij reconciliemur deo prī:
et erimus heredes regni celestis. Iterū patena seorsum posi
ta: significat lapidem a sepulchro cōmotuz. In fine clausu
le huius dicit sacerdos. Per dn̄m nr̄m. etc. Et facit tres par
tes de hostia. vnā ponit in calice: et duas comedit. vel secun
dum romanā ecclesiā vnam comedit: et aliā ponit in calice:
tertiā reseruat vsqz in finē misse. Frāgitur aūt hostia i tres

partes. Primo ĩ memoriã trinitatꝫ. Scdo in memoriã triplicis statꝰ xp̄i. Primo mortalis cũ hostibꝰ manẽs. Secũdo mortuꝰ ĩ sepulchro iacens. Tertio immortalis ĩ celo existens. Tertio frangit̃ hostia ĩ tres partes: in signũ vel memoriã qd̕ xp̄s passus fuit in triplici parte. s. in manibus: pedibus ⁊ latere. Quarto frangit̃ hostia in tres partes: in signũ qd̕ tres sunt partes corporis mystici. Una pars est in celo: ⁊ dicit̃ eccl̃ia triũphans. Scd̕a in terra: ⁊ hec pars dr̃ eccl̃ia militãs. Tertia est ĩ purgatorio: ⁊ hec dicit̃ purgãs. Et hec tres partes possent haberi ꝑ hos versꝰ. Tres sunt ecclię ꝑtes. ꝑs p̄ma laborat. In terris, ꝑtẽ iã fouet alta q̃es. Partem q̃ restat expurgãs decoq̃t ignis. Excoctãq; patet trãsitꝰ ad req̃em. Uiso q̃liter tres partes fiũt de hostia: tũc vidẽdum est quid vtraq; pars significet. Prima que ponitur in calice: significat q̃ xp̄s transijt de virgine Maria. Pars comesta signat oẽs fideles. Pars reseruata signat omnes mortuos. Hoc modo exponit Gelasiꝰ papa. Alio modo pars posita in calice: signat ecclesiã militãtẽ. Pars comesta signat ecclesiã triumphantẽ. Pars reseruata vsq; in finẽ misse scd̕m antiquũ morẽ: signat eos qui sunt in purgatorio. vñ versus. Frangitur in tres partes hostia. tincta beatos: pars sicca notat viuos: sruata sepultos. Itẽ notãdum est qd̕ sub qualibet parte est christus totus verus deus ⁊ verus homo: sicut si frangitur speculũ in qualibet parte ipsius resultat imago respiciẽtis. Item in diuersis locis sicut patet de voce. vt si aliquis loqueretur multis vox vna est: tamen a multis percipitur ⁊ simul. Et quia dicitur hic. Pax domini. Pro cuius declaratione vide quid dicat Augustinus in psalmo. lxxxiij. in versu iusticia ⁊ pax osculate sunt se. glosa. Fac iusticiã ⁊ habebis pacem quia osculant̃ se iusticia ⁊ pax. Si enim nõ amaueris iusticiã: pacẽ nõ habebis. Amãt enim se duo ista scilicet iusticia ⁊ pax ⁊ osculãtur se taliter: vt qui fecerit iusticiã inueniat pacẽ osculantẽ iusticiam. due amice sunt. tu forte vnam vis ⁊ alteram non

facis. Nemo est eñi q̇ nō vult pacē: sed nō oēs volūt operari iusticiā. Interroga oēs homines. vultis pacē? vno ore tibi respōdet totū gen⁹ hūanū opto. cupio. volo. amo. Ama iusticiā qꝛ due amice sunt iusticia ⁊ pax ipse se osculant̄. Si amicā pacis nō amaueris: nō te amabit ipsa pax nec veniet ad te. Quid eñi magnū ē desiderare pacem? quiuis malus desiderat pacē: bona eñi res ē pax. Sed tu fac iusticiā qm̄ iusticia ⁊ pax se osculant̄. nō litigāt. tu quare litiguas cū iusticia? Ecce iusticia dicit tibi ne fureris ⁊ nō audis. ne adulteres ⁊ non vis audire. nō facias alteri qd̓ tu pati non vis. non dicas alteri qd̓ tibi dici nō vis. Inimicus es amice mee dicit tibi pax. Quid me queris amica suꝫ iusticie? Quēcūqꝫ inuenero inimicū amice mee: nō ad illū accedo. vis ergo venire ad pacē: fac iusticiā. ⁊ sic homo est vacuus sine deo: nec est aliquid in eo delectabile. hec Augu. vbi supra.

SEquitur quarta clausula. s. Pax domini sit. quā cum dicit sacerdos: facit tres cruces cū parte hostie: quam postea debet ponere in calice. Tres p̄me significant qꝫ xp̄s resurgēs a mortuis: dixit dicipulis suis. Pax vobis. Jo. xx. Dicit ergo sacerdos. pax dñi. i. pax pectoris sit vobiscū semper. i. in presenti ⁊ pax eternitatis in futuro. Chorus respōdet. Et cū spiritu tuo. triplex pax. s. pax pectoris: pax tēporis: ⁊ pax eternitatis. ⁊ tūc incipit. Agnus dei. in quo notat̄ qꝫ xp̄s ad tria venit. Primo vt liberaret nos a miseria culpe. Secūdo vt nos redimeret a miseria pene. Tertio vt nobis donaret de plenitudine gratie sue. Quantū ad duo prima dicitur bis miserere nobis. Quātum ad tertium dicitur dona nobis pacem. Item dicitur ter agnus dei. Primo qꝛ cognouit patreꝫ obediēdo ei. Unde aposto. ad ephe. ij. Factus est obediens vsqꝫ ad mortem. Dicitur enim agnus ab agnoscēdo. Secundo dicitur. Agn⁹ dei. quia agnouit matrem suā: eius curam habēdo. Unde Joan. xx. Ecce mater tua. Tertio dicitur. Agnus dei. quia pro pietate sua fact⁹ est nobis hostia. Agnus enim dicitur ab agno grece. qd̓ est

puer latine. Agnus dico, pro cui9 declaratione notādū qđ totus xp̄s sumit̄ in hoc sacramēto altaris qui est fons ꝛ origo totius gratie: cuius figura precessit Exo. xij. qm̄ manna deus pluit patribus ī deserto: q̄ quotidiano celi pascebant̄ alimēto. Exo. xv. vnde panē angeloꝝ mādaucauit hō. Sed tunc panē illū q̄ mādaucauerūt mortui sunt. Iste vero panis viuus q̄ de celo descēdit: vitā mūdo tribuit. Jo. vj. manna illud de celo. i. de aere. hoc super celuꝫ. i. de supremo loco celorū. Illud scaturiebat in diē aliū reseruatum: hoc ab oī corruptione alienū est. Quicūqꝫ ergo religiose gustauerit: corruptionē non videbit. Illud datū fuit antiq̄s post trāsitū maris rubri. vbi submersis egiptijs liberati sunt hebrei. ita hoc celeste manna nō nisi regnatis prestari debet. panis ille corporalis populū antiquū ad terrā ꝓmissionis ꝑ desertum adduxit: hec esca fidelis ꝑ huius seculi desertum trāseūtes in celo deducit. vnde recte viaticuꝫ appellatur: q: in via nos reseruās: vsqꝫ in patriaꝫ deducit. Et sic q̄uis in veteri testamēto fuerunt plures figure materialiter: tamen oēs ad hanc reducunt̄. q: in oībus sacrificijs ꝛ oblationibus antiquorum significat̄ illud qđ est res ꝛ sacramētū in eucharistia: ꝛ qđ significat̄ per agnū paschalē. s. ipse xp̄s qui obtulit se deo patri pro nobis oblationē hostiaꝫ. sic mgr̄ sen. suo quarto. di. viij. ꝛ ibi tho. Et interp̄tat̄. māna. q̄d est hoc?

SEquitur quīta clausula huius. s. Sacrosancta cōmixtio. quā cum dicit sacerdos: ponit partē hostie qua fecit tres cruces in calice. ꝛ facit sacerdos hāc commixtionem ad significādū q̄ corpus xp̄i non fuit sine sanguine: vel sanguis sine corpore: sed vnam facit: ad designandū q̄ vnū sacramētam conficitur ex specie panis ꝛ vini: per qđ innuit q̄ xp̄s vltra iam nō est moriturus. Facta cōmixtione ꝛ finita orōne assumit pacem a corpore dn̄i ꝛ dat diacono. ꝛ hoc fit in signū q̄ pax sp̄ualis data est a xp̄o humano generi. diaconus dat pacē alijs: ꝛ alij inter se. in signū q̄ oēs debēt habere pacē ꝛ maxime filij eccl̄ie. Per hāc rationē pōt habe-

ri ratio. quare nō dat̃ pax in missa ꝓ defunctis: ⁊ est q2 defuncti nō indigēt tēporali pace siue corporali sanitate.

Sequitur de ꝑceptione corporis ⁊ sanguinis xp̄i.

SEquitur. perceptio corporis ⁊ sanguinis dn̄i nr̄i iesu xp̄i. ⁊c. Ante corporis ⁊ sanguinis perceptionem debet dicere sacerdos orationes a sanctis patrib9 institutas. Prima dirigitur ad patrem que incipit. Dn̄e iesu. Alia ad spiritum sanctū. s. Assit nobis q̄s dn̄e. vel veni sancte sp̄ūs. Post hoc debet sacerdos meditari de incarnatione xp̄i. dicat sacerdos hāc orationem. Corpus ⁊ sanguis dn̄i nostri Jesu xp̄i custodiat me. Post perceptionem corporis ⁊ sanguinis sumat de vino semel vel bis prout cōsueuit. vel si q̄s debeat celebrare iterū illa die: post perceptionē corporis ⁊ sanguinis nil sumat de vino in prima missa. q2 corpus xp̄i erigit stomacum ieiunū: ⁊ sic non fert ieiunū. vnde versus. A te sumenda nō est ablutio vini: hac iterū luce si celebrare velis. Post hoc dicat̃ communio que sic appellatur vt cōmunicemus. ⁊c. Uel dicitur communio. quia in primitiua ecclesia populus cōmunicabat quolibet die. Sed propter peccatum circunstās nos statutum fuit vt cōmunicaremus ter in anno solū. s. in pascha ⁊ in pēthecoste ⁊ in natiuitate dn̄i ⁊ modo precipitur omnibus ad min9 in pascha. ⁊ notādum qđ pro cōmunione que solebat fieri quolibet die datur pax quotidie. Item pro communione q̄ solebat fieri diebus dn̄icis datur panis benedictus. His expletis vidēdum est de quarta parte misse que dicta est superi9 gratiarum actiones. In hac parte reddit sacerdos ad dextrum cornu altaris in signū qđ iudei cōuertent̃. Postea dicit collectas iuxta numerū secretoꝝ. Collecta aūt quā dicit sacerdos in fine misse signat qđ subsequens est nobis necessaria sicut precedēs. Et illa vltima signat qđ aduocatū habem9 apud patrē. Et nota qđ sacerdos quinquies vertit se ad populū: in signum quod xp̄s in die resurrectionis quinq3 vicibus apparuit discipulis suis ⁊ marie magdalene. Itē duo

bus discipulis euntib⁹ in Emaus. Mulieribus reuertenti bus de monumēto que tenuerūt pedes ei⁹. ꝛ vltimo. xj. dis cipulis cōgregatis in Hierusalem. Alibi vero quinqꝫ vici bus tantū legitur eijsdem apparuisse infra suam ascēsionē. Itē ad mare tyberiadis Petro ꝛ filijs zebedei ꝛ alijs mulie ribus. His dictis dicit sacerdos vel diaconus. Benedica mus domino. inuitans populum ad gratiarum actiones: quia post omnia debemus humiliari deo. In diebus festi uis dicitur. Ite missa est. idest ite ad propria: missa est cōsu mata. Itē. ite missa est. sumit̄ a veteri lege vbi populus isra eliticus licēciat⁹ a rege cito reuerti cōsueuit ad ꝓpria. Itē. ite missa est. s. xp̄s. In missa pro defunctis dicitur. Requies cāt in pace. ꝛ optat̄ eis requies eterna. Itē dicit p̄s. Septi es in die laudē dixi tibi. propter quod ecclesia constituit sep tem horas dicendas ad laudes. Primā. tertiam. sextam. no nā. vesperas. completoriū ꝛ matutinas. Matutinale offi ciuꝫ propter carnē domādā ꝛ ꝓ psalterio legēdo a sctis pa tribus institutū est. q̄ sic d̄r eccl̄ie. xxij. Uigilia oculoꝝ tabe facit carnes. i. macerat. Laudes. ad tētationes diaboli repel lendas. Unde Esaie. xxvj. Expergiscimini ꝛ laudate q̄ ha bitatꝭ in puluere. Et quia dicit̄ hic. expergiscimini. nota q̄ꝺ expergiscor. ris. experrectus sum. i. a sōno euigilo. ꝛ sic exper giscimini. i. a somno euigilate. Itē ad coronā glīe obtinēdā iuxta illud. Nō sit vobis vanū surgere ante lucē: q̄ ꝓmisit dn̄s coronā vigilātibus. Primā dicimus: quia tunc oscula tus fuit dn̄s a iuda. Tertiā: quia tūc linguis iudeorū morti fuit adiudicatus. Itē in hora tertia sp̄us sctūs ad ap̄los de scēdit. vnde cātat ecclesia. Dū hora cūctꝭ tertia. Sexta d̄r: q̄ tūc fuit crucifixus. Nonā dicimus: q̄ tunc emisit sp̄ūm. Uesperas: q̄ tunc dn̄s fuit depositus de cruce. Completo rium: q̄ tūc positū fuit corpus xp̄i in sepulchro. Et notādū q̄ꝺ cōtigit peccare ore. corde. ꝛ opere. ideo tribus modis in cipiūtur hore. Matutine per Dn̄e labia mea. Et cōpleto riū per Cōuerte nos. Alie vero ꝑ De⁹ i adiutoriū. Dn̄e

nota.

labia mea aperies. cōtra pecc̄m oris dicit̄. Deꝰ ī adiutoriū. cōtra peccatū operis. Cōuerte nos. cōtra peccatū cordis. Et q2 ī pctō cordis ⁊ oris ē aliq̄d operꝫ: ideo per oēs horas diei dr̄. Deus in adiutoriū. Monachi vero dicūt ī matutinis ꝑus. Deus ī adiutoriū. Et postea. Dn̄e labia mea aperies. q2 sine auxilio dei nec cor nec labia ad eiꝰ laudē possūt aperire. Jo. xv. Sine me nihil potestis facere. Hymnus significat laudē. Psalmꝰ bonā ⁊ diuinā opationē. Antiphona charitatꝫ copulā. Capi. exhortationē boni operis. Respōsoriū. bonū opus. Versiculꝰ. fructus boni operis. Orō. miam dei. que precedit ⁊ subseq̄tur hoiem ī bonis operibꝰ. Et q2 dictū est supra de euāgelio: nō ē sub silētio p̄tereūdū. Pro q̊ notādū qd̄ qn̄ dr̄ euāgeliū vel aliq̄ pars euangelij: vel benedictꝰ dn̄s deꝰ israel. ⁊c̄. Ad matutinas ⁊ ad Magnificat ī vesperꝫ. ⁊ quādo dr̄ Nūc dimittis ī cōpletorio. ⁊ quādo dr̄ Glı̄a ī excelsis deo. ⁊ quādo dicunt̄ collecte siue post cōi. et q̄ndo dicit̄ Jte missa ē: debēt hoics stare ⁊ nō sedere discoopertis capitibꝰ. sic ꝓpheta in p̄s. cxxj. vbi dicit. Stātes erā pedes nr̄i ī atrijs tuis hierusalē. Sic etiā ī capi. scire. di. lxxvj. sic in ca. pe. de. vj. ⁊ ho. cle. sic etiam in capi. apostolica de co. di. j. sed que differētia sit inter stare ⁊ sedere: pro huiusmodi declaratione vide. capi. j. vt clerici. de. vj. ⁊ hon. cle. vbi dicitur vt laici secus altare stare vel sedere nō presumant. Sed qn̄ corpus dn̄i nostri iesu christi fuerit cōsecratum debent homines flexis genibus orare ⁊ non surgere vsq3quo sacerdos communicet: ⁊ tandem debēt surgere qn̄ dicitur. Jte missa est. q2 tūc datur oībus licētia abeūdi vt supra habitū est. q̄ est valde notādum. Sed pro ampliori declaratione huius particule. Jte missa est. sciendu3 q̄ ite missa est nunq̄3 dicitur nisi tēpore quo cātat̄. Gloria in excelsis deo. Et gloria in excelsis deo nunq̄3 cantatur nisi qn̄ dicitur. Te deu3 laudamꝰ. Sed loco ite missa est qn̄q3 dicit̄. verbū patris hodie. ⁊c̄. Vel aliud simile: vt in die natalis domini nr̄i Jesu christi. sed alio tēpore semper dicitur

benedicam⁹ dño.sic ꝓpheta in p̄s.xxxiij. benedicā dñm in oī tēpore.glo.s.tā in tēpore aduersitatꝭ q̄ꝫ in tēpore ꝓsperi tatis.sic etiā Arist.ethi.j.ca.ij.in fortunā.Cui⁹ verba sūt. Fortunā q̇ ferret optime ac per oīa omnino decēter hic enī vere bonus et quadrāgul⁹ sine vituperatione. Ex quo in⸗fertur ꝙ vir bonus.prudēs.discret⁹.felix.ꝛ beat⁹ fert fortu nā prosperā ꝛ aduersaꝫ decēter.quia licet ambe fortune ad sint ꝛ desint:semꝑ se habēt vt lignū quadratū vt taxillus:q̇ licet cadat ex vno vel altero latere:semꝑ se habet bñe ꝛ secu re.Sed q̄r diximus hic de missa.Sciendū ꝙ missa ē honor dei ꝛ sanctorū:salus viuorū ꝛ req̄es defunctoꝝ. Missa enī dicit̄ eo q̊d celestꝭ missus ad cōsecrādū viuificū corpus ad⸗ ueniat.Sꝫ notādū ꝙ fideles nō debēt recedere a missa vsqꝫ quo det̄ eis licētia vt dictū est.s.dicēdo. Ite missa ē.vel be⸗ nedicamuꝫ dño:vel aliq̇d simile.sic in ca.missas.de.cō.di.j. vbi dicit̄.Missas die dñica secularib⁹ totas audire spūali ordine p̄cipim⁹ ita vt ante bñdictionē sacerdotꝭ egredi po pulus non p̄sumat.q̊d si fecerit ab epō publice confundat̄. Pro quo sciēdū ꝙ si mulieres speculū suū amiserint in quo facies suas īspiciūt diligēter querūt vt curiose tergāt a pul uere ꝛ a sorde:ꝛ sic multo ampli⁹ speculū īterioris hominis debem⁹ ꝛ inuenire ꝛ tergere ꝛ inspicere vt in eo totā turpi⸗ tudinē nr̄aꝫ valeam⁹ deprehēdere.i.a nobis expellere:ꝛ ita per cognitionē nr̄am ad cognitionē dei ꝑuenire.sic. Augu. in libro d̊ spū ꝛ aīa ca.lij. Sed ꝑ speculis mulierū de q̄b⁹. s.excubātib⁹ in hostio tabernaculi.Sed si querat̄ quomo⸗ do de speculis mulierū labiū eneū fieri pōt. Respōsio.dicē dum ꝙ si aliq̊d tale speculū eneū est valde politū ꝛ est natu re specularis vt.s.imaginis reddat vel ꝙ ista specula de vi tro erāt:sed erāt incassata ī ere.sicut nūc incassant̄ in ligno. Sed alij dicūt ꝙ labiū nō esset de speculis:sꝫ de ere tātū in cuius circuitu erāt posita specula vt videret sacerdos vult⁹ sui maculas abluēdas.Sꝫ Abenazra dicit ꝙ mulieres excu bātes ī hostio tabernaculi erant mulieres deuote q̄ derelicta

seculi pōpa: seipās cū suis ornatibus dño obtulerūt. sz Hie
roni. ⁊ Abenazra. dicūt istā litterā debere exponi de mulie-
ribus orātibus ⁊ deuotis. Sed Ra. sa. dicit q dz exponi de
mulieribus gignētibus dicēs. q qñ Pharao mandauerat
masculos hebreorū nouiter natos occidi. viri abstinebāt se
a coitu. Mulieres aūt vt pvocarēt viros ad prolis pcrea
tionem: componebant vultus suos intuentes ad specula: ⁊
sic viri ad eas accedebant. ex quarū propagatione nata est
tanta multitudo israel. sic eps abu. ⁊ sic pondera speculum
in rubro qñ dicit sacerdotū volētiū celebrare missaz. Pro
quo ē notādū qd dr Ro. j. Inuisibilia dei p ea q facta sūt
intellecta conspiciuntur. Et sic dicit littera nr̄a. q sacerdo-
tes volētes celebrare debent habere corā se speculum mate
riale: q materiale speculum significat spirituale: qm sicut
mediante materiali speculo possunt abstrahi macule cor-
porales: Ita mediante speculo spirituali. s. contritione con
fessione ⁊ satisfatione abstrahentur macule spūales. i. pctā
mortalia q maxima cuz diligētia debemus fugere propter
rationes superius allegatas qñ fuerūt aliqua tacta de pon
dere peccati mortalis. sed pro ista materia de peccato nota
q ignis inferni ⁊ ignis purgatorij est vnus ignis numero.
sic Tho. iiij. sentē. distin. l. ⁊ grego. iiij. dia. c. xlv. propterea
q dicimur sacerdotes multum debemus cōspicere signifi-
catū istius dictionis sacerdos ne mētiamur. qm mendaciuz
non solum cōmittit verbis: verūetiā factis. sic in ca. cauete
fratres mendaciū. xxij. q. v. Cuius verba sunt. Cauete fra
tres mendacium: q oēs qui amant mēdaciū filij sunt dia-
boli. Non solū verbis falsis: sed in simulatis operibus mē
dacium est. Mendacium nanqz ast xpianuz se dicere: opa
christi non facere. mendacium est episcopum sacerdotē vel
clericū se profiteri: ⁊ contraria huic ordini operari. De hac
materia loquitur magister sen. li. iij. di. xxxviij. ⁊ ibi Tho.
que pro presenti relinquo. Et q de materia speculi alibi di
ximus: hic aliqua breuiter dicemus. sed pro presenti licituz

est vt semp speculū cōsciētie cōspiciamꝰ: vt clerici dicamur. Et sic breuiter tria perstriguā. primū dispositionē volētiū accedere ad tātū sacramentū. Secūdū quomodo sacerdotes debemꝰ esse dediti rebꝰ spūalibꝰ ꝛ nō tēporalibꝰ. Tertiū ꝛ si sacerdotes nō bene se habeāt circa fructus beneficiorū restitutioni obligent̄. Quātū ad primū nota qd deꝰ hortat̄ oēs volētes accedere ad tātū sacramētū ne idine accedamus. sic. j. cori. xj. Qui māducat ꝛ bibit īdigne: iudiciuȝ sibi māducat ꝛ bibit nō diiudicās corpꝰ dñi. Et sic sanis. s. sanitate spūali sana ē refectio panis. sicut gutturi sano tpe famꝫ suauis ē cibꝰ panis: ꝛ sic materia huiꝰ sacramēti tāgit̄. Jo. vj. Pro quo nota ꝙ sicut cibꝰ corporalꝫ ꝓdest corpori: ita ꝛ melius tantū sacramētū ꝓdest aīe existenti in charitate. ꝛ sic hoc sacramētū etiā tāgit̄ a ꝓpheta ī ps. lxxvij. ꝛ sic dic etiā ꝙ sicut iuuant̄ corpora ꝛ sustētant̄ mediātibꝰ cibis corporalibꝰ: meliꝰ sustētant̄ ꝛ cibant̄ aīe bene disposite cibis spūalibꝰ. i. sāguine xpi ꝛ eiꝰ carne. sic Jo. vj. q̄ māducat meam carnē ꝛ bibit sanguinē meū: hēt vitā eternaȝ. Et isto in loco dr̄. Nisi māducaueritꝫ carnē filij hoīs ꝛ biberitis eius sanguinē: nō habebitꝫ vitā ī vobiꝭ. Sȝ aliq̄s posset dicere. Cōtra. infideles ꝛ hoīes pctōres nō accedūt ad tātū sacramētū corporis xpi: sed viuūt. Dicēdū ꝙ ē distiguēdū de vita. qm̄ alia vita ē corꝑalis: alia spūalis: ꝛ alia eterna. Vita corꝑalis tādiu durat q̄ȝdiu aīa ē vnita corpori. q̄ vita ē pricipiū quo viuēs viuit. Sȝ Arist. dicit. ij. de aīa in ca. q̄re ꝓmo. iij. ca. vita viuētibꝰ est eē. Sȝ vita spūalis est q̄ȝdiu aliq̄s est in charitate ꝛ tūc deus dat eē aīe: q̄ deus ē vita spūalis ip̄iuȝ aīe. qm̄ sicut aīa dat esse corpori: ita ꝛ meliꝰ ꝛ lōge verius deꝰ dat esse aīe rationali. sic actu. xvij. Deꝰ est quo sumus viuimꝰ ꝛ mouemur. pōdera verbū sumus. Et sicut separatur a corpore ratione indispositionis corporis: q: humores sunt inadequati. i. improporcionati ꝛ indispositi: ita deus separatur ab aīa ratione cuiuscūq; pcti mortalis. qm̄ sicut mors corporalis est separatio aīe a corpore: ita mors

spūalis ē sepatio dei ab ipa aīa. Sed vita eterna est qñ ali quis decedit in charitate. s. mediāte baptismo in paruulꝫ: ⁊ in adultꝫ mediāte baptismo ⁊ cordis cōtritione: oris cōfessi one: ⁊ operꝫ satisfatiōe. Et sic ad argumētū dicēdū ꝙ si infideles ⁊ pctōres viuāt si nō cōicēt: cōcedēdū est ꝙ viuūt vita corporali vel naturali. Sed ē negādū ꝙ viuūt vita spūali. Et sic etiā posses dicere qd mors triplex ē vt supra dictū est. s. corporalis: spūalis ⁊ eterna. Corpalꝫ ē qñ aīa separatur a corpore: spūalis qñ de⁹ separat̄ ab aīa ratione cuiuscūqꝫ pcti mortalis. Sꝫ mors eterna ē qñ aliqs decedit cuꝫ aliquo pctō mortali. de q̄ Job. x. Libera me dñe de morte eterna. Sed ꝙ mors sit triplex: sic poteris ꝓbare cū ꝓpheta in ps. xxxiij. vbi dr̄. mors pctōꝝ pessima. sꝫ in oī posteriori intelligit̄ suū ꝑus vt ī hac ꝑticula pessima. sub qua intelligit̄ mala ⁊ peior: ⁊ hoc sic. mors corpalꝫ mala ē: mors spūalis peior: sꝫ mors eterna pessima. Sed alibi dñs de⁹ hortat̄ nos ad suscipiēdū xp̄m ī hoc sacramēto vt. s. simus sine peccato mortali. vt in ps. cxxvj. vbi dicit ꝓpheta. Surgite postq̄ꝫ sederitis q̇ māducatꝫ panē doloris. surgite īquit a lecto egritudinis vanitatis supbie q̇ māducatis. i. māducare intēditis panē doloris. id est corp⁹ xp̄i. Et dr̄ panis dolorꝫ: q: sine dolorꝫ cōtritione ꝑcipi nō debet. ⁊ ista sufficiāt q̇ ad ꝑmū. Quātū ad scdm dicēdū. ꝙ oēs sacerdotes debent esse dediti spūalib⁹ ⁊ nō tpalib⁹. q: xp̄s redemptor nr̄ dicebat eijciēdo emētes ⁊ vēdētes colūbas cū funiculo: domus mea dom⁹ orōnis vocabit̄. ⁊ ē dicere ꝙ sacerdos bon⁹ ⁊ dedit⁹ reb⁹ spūalib⁹ dr̄ dom⁹ dei. sꝫ dedit⁹ reb⁹ tpalib⁹ nō dicet̄ dom⁹ dei sed spelūca latronū. i. pctōꝝ vel diaboli. ď quo satis dictū fuit supra. nec dom⁹ orōnis dicet̄: sed dom⁹ maledictionis: qm̄ vt dicebat Augu. nemo pōt cōspicere simul celū ⁊ terrā. sic Jo. viij. Nemo pōt duob⁹ dñis seruire. Et nota qd illa eiectio xp̄i emētiū ⁊ vēdētiū de tēplo significat quod boni sacerdotes: fideles ⁊ prudētes debēt manere in ecclesia dei: ⁊ mali vt simoniaci ⁊ imperiti ⁊ alij huiusmodi

nota

deberēt expelli: ne mētiant̄. Sȝ mirādūz ē de multꝭ archie-piscopis ⁊ epis quātā diligētiā adhibēt circa custodiā alicuius fortalicij q̄ nō adhibēt tātā diligētiā circa custodiā multarū aīarū: cū sit maxima differētia ⁊ ꝑ cōsequēs mai⁹ periculū. sed vbi maius ꝑiculū vertit̄: ibi cautius ē agēdū. sic in ca. vbi maius ꝺ ele. in vi. Sȝ pro supradictꝭ nota qꝺ nec clerici vel monachi secularibus negocijs se īmiscere debēt. sic in ca. ij. nec cle. vel mo. Sȝ in cōtrariū est cōsuetudo clericorū nr̄i tēporis: q̄ qn̄qȝ bn̄ se ītromittūt ī reb⁹ tp̄oralib⁹ qꝺ ē horrēdū. ꝓ q̊ facit illud ꝓphete in p̄s. xciij. vbi dicit. Beat⁹ hō quē tu erudieris dn̄e: ⁊ de lege tua docueris eū. Sed sacerdotes ignari ⁊ cupidi qn̄qȝ fauore rerū tēporaliū se ītromittūt ī causis beneficialib⁹ quocūqȝ modo ⁊ via possint. qꝺ est tristādū. de q̄bus ꝓpheta in p̄s. xxxix. Thesaurizāt ⁊ ignorāt cui cōgregēt ea. Et sic cōpl'es sacerdotes decipiūtur: cū sint patres pauperū ⁊ faciūt se patres diuitiarum rerum tēporaliū ⁊ sic nō faciunt ea ad q̄ tenent̄ ⁊ obligant̄: ⁊ sic decipiunt̄. qm̄ sicuti ē patrū carnaliuȝ ꝓuidere filijs carnalibus in tēporalibus ⁊ sp̄ūalib⁹: ita ē sacerdotū ꝓuidere pauperib⁹ in tēporalibus ⁊ sp̄ūalib⁹. sic in ca. qm̄. xvj. q. j. ⁊ de ista materia deo duce aliq̄d dicet̄. Sed ꝓ dictis ⁊ dicēdis vide ca. negociatorē. lxxxviij. di. vbi dicit̄. Negociatorē clericū ex inope diuitē: ⁊ ex ignobili gl'iosum q̄si quasdā pestes fugite. Ex quo eliciūt canonice qꝺ pestꝭ sit fugiēda. Et sic dicit xp̄s redemptor noster. Filioli mi si aliqua ꝑsecutio fuerit in aliquo loco fugite de ciuitate in ciuitatē. Mat. x. ⁊ ysi. dicebat in li. ethimo. qꝺ pestꝭ est morbus cōtagiosus q̄ corrupto vno aīali faciliter ad alia trāsit. Et sic cōcluditur qꝺ tā pestis corporalis q̄ȝ sp̄ūalis semꝑ est fugiēda. qꝛ sicut corporalis corrūpit corpora: ita sp̄ūalis. i. peccatū mortale ⁊ consortiuȝ mali hominis aīam. sic propheta p̄s. xvij. cum sancto sanctus eris. ⁊c. sed notādū qꝺ negotiū dicitur trib⁹ modis. primo quilibet actus secularis rerū vt in capitulo. j. ne cle. vel vo. ⁊c. secundo modo dicitur negotium seculare:

iudiciũ de rebus secularibus. vbi dicitur ꝙ clericis nõ licet nisi inter clericos tãtũ.xj.q.j.ex his.tertio modo dicitur ꝙ fit inter seculares homines: qđ etiã nõ licet clericis nisi de his que pertinẽt ad iudiciũ ecclesie puta đcimis. Sed clerici qđ operant debeãt dare rebus spũalibus.sic Exo.xxx.vbi dicitur.faciesq3 altare.&c.sic in ca. xij.q.j.vbi dicitur duo sunt genera christianorũ.est enĩ genus qđ mãcipatũ diuino officio & deditũ cõtẽplationi & orationi:ab oĩ strepitu tẽporalium cessare cõuenit vt sunt clerici & deo deuoti videlicet cõuersi. Cleros enĩ grece:latine sors.inde huiusmodi homines vocãtur clerici.i.sorte electi. Oẽs enĩ deus ĩ suos elegit.hi nãq3 sunt reges.i.se & alios in virtutibus regẽtes: & ita in deo regnũ habẽt & hoc designat corona in capite. Hanc coronã habẽt ab institutione Romane eccl'ie in signũ regni qđ in xpo spectatur. Rasio vero capitis est tẽporaliũ omniũ depositio. Illi enim victu & vestitu contẽti:nullam inter se habẽtes proprietatem:debent habere oĩa cõmunia. Aliud vero genus christianorũ vt layci:laos enĩ grece latine populus. licet his tẽporalia possidere:sed nõ nisi ad vsum. Nihil miserius est q3 propter nũmũ deum cõtemnere. Nihil felicius est q3 propter deum mundum cõtemnere.cõcessum est vxores ducere.causas agere.terram colore.inter virum & vxorẽ iudicare. causas agere: oblationes super altaria ponere sic semper decimas dare: & ita saluari poterunt. Quantum ad tertiũ dicẽdum ꝙ sic teneantur. vt in ca.j.di.xliiij. vbi dicitur. O sacerdos de bonis ecclesie tibi ꝑmissũ ẽ viuere:s3 nõ vt luxurieris.hoc etiam tenet archi.in ca.statutũ.de rescriptis li.vj.hoc etiam tenet dñicus.xliiij.di. in principio. sic etiam dominicus in capitulo presenti đ officio ordinarij. libro.vj. sic etiam. Joan.de lignano.sic etia3 abbas in cle. gratie de rescriptis.sic abbas in capi.finali de pecu.cle.etiã de ꝓprio patrimonio.sic etiam enri.scrutatur veritatis in rubrica de cle.non re.& in pluribus alijs iuribus. Et sic videor fortassis quod periculosum sit clericari.

Sed vtrũ clerici teneant ad restitutionẽ de fructibus ecclie pceptis: sed male cõsumpti. Dicẽdũ q pro ista materia vtile esset te videre epm abuleñ. sup mat. q. lxxiiij. qui in hac materia subtiliter se habuit. inducẽdo illã autoritatẽ numeri. xviij. qñ dedit de⁹ decimas filij leui dicẽdo oẽs decimas israeli in possessionẽ deberi pro ministerio qñ seruiũt in tabernaculo federi. Et cõsequẽter eccl'ia dat illa bona vt paupes inde alant: q eccl'ia recipit bona d elemosinis fideliũ et vult q in illis expẽdant. maxime q eccl'ia cũ sit a deo instituta ẽ optime ordinata: et singule res sue sunt bene disposite. Fruct⁹ ergo suos ad bonũ finẽ ordinat: q ditari nõ est bonũ sed ptinet ad auariciã: et etiã ẽ occasio peccãdi. j. ad Thimo. vj. Qui volũt diuites fieri: icidũt ĩ laqueũ diaboli. Nõ eni eccl'ia intẽdit quẽpiã ditare: sz solũ dare sustẽtationẽ. Quod autẽ aliud ẽ ab eccl'ia nõ est ĩtẽtũ cũ nec ipe res posesse sunt nisi ad supplẽdã indigẽciã nostrã. Et inde vocant vtiles: q ad vsũ sunt. et maxime cõpetit xpianis et potissime clericis. j. ad Thimo. vj. Est q̃st⁹ magn⁹ pietas cũ sufficiẽtia: glo. i. lucrũ nostrũ nõ est ĩ hoc q cõgregemus multas diuitias: sed ĩ hoc qd habeam⁹ sufficiẽtiã p necessarijs: et de reliquis pietatẽ. i. elemosinã faciam⁹. et subdit ibi causa. s. nihil eni in hũc mundũ intulimus. nec auferre quid possumus. Habẽtes autẽ alimenta et quibus tegamur his contẽti simus. Et sic põdera passum scilicet qd ecclesia non intendit clericis dare nisi necessaria. Si autẽ aliqua superfuerint vult quod illa expendantur in vsus pauperũ vt innuitur. xij. q. j. in capitu. illi. et in capi. res ecclesie. et in capi. nulli episcoporũ. et in capitu. si prenotũ. clerici ergo teneñt expendere fructus ecclesie in pias causas ad quas ecclesia illos instituit. si autem ecclesiastici in alios vsus expendant peccant. et tamen quia clerici effecti sunt domini fructuũ licite acquisitorũ de beneficijs suis: si in alios vsus expenderint: etiã si sint turpes vsus transfertur dominiũ sicut si darent de bonis patrimonialibus peccãt tamẽ mortaliter q

faciunt cõtra eccl'ie institutionẽ ꝛ intẽtionẽ. Pro quo rogo põdera illã particulã mortaliter. sed qꝛ dñium trãsfert nõ cõpetit repetitio. sic in glo. illiꝰ. c. q̃ habetis. xiiij. q. v. Sꝫ ꝑ supradicta materia vide Tho. secũda secũde. q. clxxxv. per totũ presertĩ ad septimũ. sed vtrũ clerici teneant oĩa q̃ sibi superfluũt ĩ elemosinas largiri? Pro ista materia vide episcopũ abuleñ. sup Mat. iij. q. lxxxiiij. vbi recitat opiniones aliquorũ dicẽdo. Aliq̃ dicũt q sic. ꝛ qd mortaliter peccant nõ largiẽdo. qꝛ Luce tertio dicit sup illo verbo: qui hẽt duas tunicas det vnã nõ habẽti. dicit. glo. de duabꝰ tunicis diuit ẽdis dat preceptũ eo qd si vna diuidat: nemo vestitur in dimidia tunica: ꝛ nudus remaneret qui accipit ꝛ qui dedit. Sed per largitionẽ vniꝰ tunice intelligũtur ea q̃ superfluũt ad necessitatẽ vite. vt patet in eadẽ glosa. ergo dare superflua est sub precepto. ꝛ ꝑ cõsequẽs q̃ nõ dat illa peccat mortaliter. qd a fortiori erit in clericis. Itẽ q̃cunqꝫ cõsumit qd alterius ẽ: tenet ad restitutionẽ. bona autẽ clericorũ pauperũ sunt. vt innuitur in glosa. Hieroni. sup Miche. ergo tenebit a fortiori dare superflua pauperibꝰ. ꝛ sic nõ dando peccabit mortaliter. Sed pro supradictis sciẽdũ qd liceat clerico expendere ꝛ quid dare teneat in elemosinã. Dicendũ est qd clericus põt habere bona patrimonialia vel alias vndecũqꝫ licite acq̃sita: ꝛ põt habere bona eccl'ie vel obtẽtu eccl'ie acquisita: qꝛ ista licita ꝛ hõesta qꝛ iuste acq̃sita. de primis bonis dicendũ qd clericus habet potestatẽ liberã ꝛ plenã in illis. qꝛ est verus dñs ꝛ plenus dñs illorũ sicut laicus bonorũ suorũ: ꝛ quãtũ ad hoc licitũ est. s. clerico vti rebus suis sicut voluerit. ꝛ ex hac parte nullum est pctm̃. põt tñ accidere pctm̃ ex inordinato modo vel fine. s. vt intendit de fine vt sicut clericus ad luxuriãdũ dispẽset bona sua dãdo illa meretricibꝰ. vel dãdo histrionibꝰ ad laudẽ hũanaꝫ ꝛ propter delectationẽ ludorũ suorꝫ: nã talibꝰ donare pctm̃ est: ꝛ etiam laicis qꝛ alicui talium nõ licet dare ex hac causa vt ait Augusti. super. Joan. lxxxvj. di. vbi textꝰ dicit. Do

nare res suas histrionib⁹ vitiū ē īmane: nō virtus. ꝛ scit𝔷 de talib⁹ q̄ꝫ sit frequēs fama cū laude q: laudat̄ peccator ī desiderijs aīe sue: ꝛ q̄ iniqua egerit bn̄dicet̄ ꝛ etiā ī ca. q̄ venatorib⁹. de modo patet: vt si ꝓ superabūdātiā vel defectū bona sua distribuat: nā distributio bonoꝝ pertinet ad virtutē liberalitat𝔷. Ethico. iiij. cōsistit tamē oīs virtus in medio ꝛ corrūpit̄ per superabūdātiā ꝛ defectū Ethico. ij. ꝛ ideo dādo magis quā oportet vel expēdēdo magis quā decet peccatū est. etiam ꝓ defectū est pctm̄: vt si nō eroget quantū tenetur. istis modis etiā laicus peccat expendēdo bona patrimonialia vel acquisita ꝓprijs laborib⁹. q: nulla res est in qua liceat homini agere cōtra virtutem. ꝛ ideo cuicunq̄ꝫ licet expēdere bona q̄ possidet iuste ꝛ sic percōsequēs ad virtutem ptinet cuicunq̄ꝫ sic expēdēdo ꝛ q̄cunq̄ꝫ egerit. quia si egerit aliqua cōtra virtutē peccat. verū est tamē q̄ clericus magis peccat etiā expendēdo propriū patrimoniū q̄ꝫ laic⁹ cum teneat̄ esse in maiori gradu virtutis q̄ꝫ laicus. Sed ꝓ ista materia vide tho. secūda scd̄e. q. clxxxv. ad septimum ꝛ q: parū supra fit mētio illius autoritatis Lu. xxij. q̄ nō habet gladium vēdat tunicā ꝛ emat eū. gladiu𝔷. s. spiritualē q̄ est verbū domini: de quo ephe. vj. gladi⁹ spūs. ꝛc̄. Itē per gladium pōt intelligi passio martirij. sic Luce. ij. tuā ipius aīam ptrāsibit gladius. Dicit̄ ergo cuilibet vt emat gladium. glo. i. oīa exponat ꝓ audiēdo verbū dei. Cuilibet etiā dr̄ vt vēdat tunicā glo. i. carnem ꝓpriā: q̄ est tunica anime: martirio exponatur: ꝛ ita coronam martirij sibi emat. Sed omnes sacerdotes ꝛ religiosi deberent notare illam auctoritatem ad gala. vj. que docet ne se immisceant rebus temporalibus vel secularib⁹ negocijs q̄ auctoritas talis est. Mihi absit gloriari nisi in cruce dn̄i nr̄i Iesu xp̄i per quē mihi mundus crucifixus est ꝛ ego mundo. glosa. s. vt nō cum teneam. quia nec ego aliud cupio. nec ipse mundus suum aliquid in me cognoscit: sicut dn̄s ait. venit princeps mūdi huius ꝛ in me nō habet quicq̄ꝫ. Est enim sensus. mūdi concu-

piscentie non habēt in me dominium: nec mūdus se iam mihi ingerit: quia ego cōtra eum sum fortis: q2 si homo sit datus mundo ⁊ mundus eum quasi viuus cōcupiscit. ex quo clarius elicietur ꝓ multis. ꝙ si homines sequātur mundū: mundꝰ tanq̄ȝ res viua inseq̄tur eos. quod est valde notādū presertim pro sacerdotibus. Sed pro dictis ⁊ dicēdis nota ꝙ omnes sacerdotes ⁊ oīs religiosi tam diuites q̄ȝ paupe-res debemꝰ cōsiderare ꝙ mors quādoq̄ȝ adueniet: ⁊ si tar-det tamē nulli parcat. Et si aliq̄s quereret q̄ est causa qua-re amamus res temporales cuȝ ipse non amēt nos quia est cōtra regulā. Aristote. Ethico. vij. ⁊. ix. vbi dicit̄. oīs amor verus debet esse reciprocus vt amo te q2 amas me: ⁊ si nos amamus res tꝑales: tamē ip̄e res nō amāt nos. igit̄. ⁊c̄. Et q2 amor est viȝ vnitiua vel cōcretiua in rē amatā. Pro quibꝰ vide q̄ ait Bernar. ad monialē. Dic mihi vbi sunt amatores huiuȝ mnndi: q̇ pauca ante tꝑa nobiscū erāt: quid enī eis ꝓfuit res tēporalis cū eis q̄ntū ad tēporalia nihil remāsit nisi caries ⁊ vermes: Quid eis profuit inanis gloria: breuis leticia: mundi potentia: carnis voluptas: false diuicie: magna familia: māgna concupiscentia: vbi risus: vbi io-cus: vbi iactantia: vbi arrogantia: heu de tanta letitia in quantā tristiciā: de illa magna exultatione ceciderūt in magnam ruinā ⁊ in magna tormēta. quicquid eis accidit: tibi accidere poterit. Pro quo nota autoritatem Matth. viij. capi. que dicit ꝙ nemo potest duobus dn̄is seruire. sic dice-bat Augusti. supra ꝙ nemo potest simul cōspicere celum ⁊ terram. ⁊ sic concludēdo dicimꝰ ꝙ sacerdotes siue religiosi non debēt se immiscere secularibus negotijs: qm̄ debēt orare ꝓ se ⁊ pro pplo dei. vt in capi. duo. xij. q. j. ⁊ sic Luce. xj. dicitur. Petite ⁊ dabit̄ vobis. q̄rite ⁊ inuenietis. pulsate ⁊ aperietur vobis. Petite. glo. idest orādo. Querite. i. ope-rando. Pulsate. s. perseuerando. vel aliter petite. s. orando. querite. s. ieiunādo. pulsate. s. elemosinas faciendo. Et sic facit auctoritas Lu. xviij. oportet semper orare. Et q2 dr̄ hic

nuper quod sacerdotes siue religiosi nō debent se imiscere secula
rib⁹ negotijs. pro quo vide ca. ex merito. vj. q. j. vbi inter ce
tera dr̃. dū caput egrotat cetera mēbra dolent. Item alibi.
Nō potest esse fidelis hoībus q̃ infidelis ē deo. vt in ca. nō
potest. ij. q. vij. Cuius lr̃a talis ē. Nō potest erga hoīes eē
fidelis: qui deo extiterit infidelis. ⁊ sic nimis vulgatū est qd
capita tot sensus. Et sic dr̃ in capi. vtinā. lxx. di. vnaqueq
prouincia abūdat in suo. Et sic vir bon⁹ ⁊ iust⁹ seq̇tur bo-
na ⁊ iusta: ⁊ vir malus ⁊ iniust⁹ mala ⁊ ĩiusta: qd nota. Sz
pro ordine orādi sciēdū quod orās d̃bet orare pie ⁊ pseuerāter.
Math. vij. ⁊ p se Jo. xviij. ⁊ ad salutē. Mathei. xviij. ⁊
Mathei. vj. dicitur cū oratis pater noster. ⁊c. Placeat xp̃o
redēptori nr̃o qd talia petam⁹ quibus mereamur cōsequi
vitam eternam. Amen.

Finit speculum ecclesie.

¶ Opus breue ⁊ preclarum ad habēdam notitiam sacramēto rum pro vtilitate clericorū editum. Incipit feliciter.

Irca sacramenta primo ocurrit aliquid dicere in cōmuni. Secūdo de ipis in speciali determinare. Circa primum cōsiderāda sunt octo breuia. Primū est ostēdere qd est sacramētū. Secūdo vnde dr̄. Tertio quot sūt sacramēta. Quarto i quibus cōsistūt. Quito a q̊ fuerūt istituta. Sexto q̄ sunt volūtatis ⁊ q̄ necessitatꝫ. Septimo q̄ iterant̄ ⁊ q̄ nō iterātur: ⁊ q̄ est causa q̄re quedā iterant̄ ⁊ qdā nō iterātur. Octauo a quibus ministris cōferātur. Circa primū dicēdū est ꝙ scd̄m quod dicit magister senten. lib. iiij. di. j. sic diffinitur sacramētum scd̄m Augu. sacramētuꝫ est illud in quo sub tegumento rerum visibiliū diuina virtus secretius operat̄. Pro quo nota ꝙ tegumē. inis. ⁊ hoc tectum. i. ⁊ hoc tegumētum vel tegimētum: ⁊ hoc tegimē omnia dicuntur a tego. is. Ad secundū dicendum ꝙ sacramētum dicitur a signo rei sacre. vnde dicitur sacramētum sacre rei signum. Ad tertium dicēdū ꝙ sacramēta sunt septē. scilicet baptismus: ꝯfirmatio: eucharistia: penitētia: extrema vnctio: ordo ⁊ matrimonium. Ad quartum dicēdum ꝙ sacramēta consistunt in verbis ⁊ in rebus vt in sacramēto baptismi res est aqua: verba sunt ego te baptizo. ⁊ in sacramento confirmationis res est oleum secundum debitam dispositionem preparatam: verba sunt confirmo te signo crucis ⁊c. ⁊ sic de alijs sacramentis. Ad quintum dicendum est ꝙ sacramenta instituta sunt a christo ⁊ habent totaꝫ suā virtutem a passione christi. Ad sextum dicēduꝫ ꝙ duo sacramenta sunt voluntaria q̄ recipiuntur secundum volū

tatem volentium illa recipere: vt ordo ꝛ matrimonium. Pro quo nota ꝙ in paruulis vnicū sacramentum est necessarium. s. baptismus. quo assumpto si decedant: euolāt in gloriam. Sed in adultis vsum rationis habentibus duo sacramenta sunt necessaria. s. sacramentum baptismi ꝛ sacramentum penitētie de peccatis post baptismū commissis. sic in ca. firmissime. de conse. di. iiij. Alia vero quecunqꝫ sunt de necessitate scilicet baptismꝰ: cōfirmatio: penitentia: eucharistia ꝛ extrema vnctio. Et dicuntur de necessitate: qꝛ oportet illa recipere in re vel in voto. Pro q̊ vide capi. si ergo. xvij. q. j. in quo dicitur votum enim pro opere reputatur. Et sic dicitur illud nimis vulgatum voluntas pro facto reputatur. quod intellige, quando talis voluntas nō potest reduci ad actum. sic in ca. magna pietas de pē. di. j. Ad septimuꝫ dicendum ꝙ quattuor sacramēta iterantur scilicet penitētia: extrema vnctio: eucharistia ꝛ matrimonium. Tria sacramenta non iterantur. s. baptismus: ordo: ꝛ confirmatio. Et ista sacramenta non iterantur quia in eis imprimit̄ character. Pro quo nota ꝙ character est quedam potentia spūalis q̄ ordinatur in ea que sunt diuini cultus. vel est quedā potētia character qua quis pōt facere postea aliqua que nō poterat facere ante. Et ꝑ paruulis dicit Augu. in libro de floribus. xxij. veritate qđ illi qui post baptismū statim moriūtur: cōfesti euolāt in gloriā. nō tamē propter hoc sunt occidendi: qm̄ vt ait apl's ad Roma. iij. nō sunt faciēda mala vt inde sequātur bona: nec ecōtra. Et pro sacramēto baptismi vide capi. Solēnitates. de cōse. disti. j. in quo dicitur: nec talis trepidatio facit iterationē. Qnoniā nō mōstratur esse iteratū qđ nescitur esse factū. Et sic in baptismo nō soluꝫ deletur omnis culpa: sed etiaꝫ omnis pena scilicet eterna. Et in libro de floribus veritate. xxiiij. dicitur vnde patet quod baptismus non delet penā: sed tantum culpā peccati originalis in hac vita mortali ꝛ exigua. quoniam ibi re

manet calor: frigus: sitis: ⁊ famis. Et in illis quattuor sacramentis nō imprimitur character. Et character est potestas per quam suscipiens sacramentum: potest aliquid facere vel recipere quod nō poterat ante. Ad octauum dicendum quod quinq₃ sunt sacramenta q̄ dat sacerdos. s. baptismus: eucharistia: penitentia: matrimoniū: extrema vnctio. Et duo sacramenta que sunt confirmatio et ordo dat episcopus.

Sequitur secūda pars hui⁹ operis, in qua determinat̄ de vno quoq₃ sacramēto i speciali. Et primo de sacramēto baptismi, circa qd̄ sciēda sunt nouē. Primuz est, q̇d est baptism⁹. Secūdū est, q̄re fit in aq̄. Tertiū est, qd̄ triplex est baptism⁹. sic i capi. firmissimè. xv. q. j. ⁊ etiā in capi. firmissimè de cōse. di. iiij. Quartū est, q̇d est sacramētū tm̄ in baptismo: ⁊ q̇d est res tm̄: ⁊ q̇d ē res, ⁊ sacramētū. Quintuz est, q̄ sunt de essentia baptismi, ⁊ q̄ de solēnitate. Sextū est, in quibus partib⁹ debet inūgi infans: ⁊ quare in illis partibus. Septimū est, quis est effectus, siue vtilitas huius sacramēti baptismi. Octauū est, ꝙ in hoc sacramēto baptismi sunt cathezism⁹, ⁊ exorzismus. Nonū, ⁊ vltimū est, quot mersiones debet suscipere infans i aqua à sacerdote, vt dicat̄ baptizatus. Circa primū dicēdū est, ꝙ secunduz magi. sen. li. iiij. di. iij. Baptismus est ablutio corporis exterior sub forma verborum prescripta: q̄ forma est; Ego te baptizo in noīe patris, ⁊ filij, ⁊ spūs sancti amen. Uel aliter baptism⁹ est causa sufficiēs delēs omne peccatū, tam originale, q̄₃ mortale, ⁊ actuale, siue p̄sonale, excepto debito. Ad secundum dicendum ꝙ baptism⁹ fit in aqua magis q̄₃ in alia re: quia gratia, quę datur in baptismo, magis assimilatur effectui aquę: q̄₃ effectui alterius rei. Quoniam sicut aqua ista materialis, ⁊ naturalis mundat maculas materiales, ⁊ corporales; ita baptism⁹ mundat maculas spirituales. i. peccata vt in paruulis peccatum originale: in adultis peccatum originale, ⁊ morta-

le. Ad tertium dicenduz, q triplex est baptismus, scilicet flaminis: fluminis, & sanguinis. Baptismus fluminis remouet culpam, & penã, & imprimit characterem. Baptismus flaminis confert gratiam: nõ semel sed pluries. Pro quo vide, quid dicat Augustinus in li. xix. de florib9. iste enim baptismus flaminis non est alligatus baptismo fluminis. Unde discipuli quidam, loquẽte petro, prius acceperunt spiritum sanctum, q̃z essent baptizati, vt habetur in actibus apostolorum. Baptismus sanguinis facit cito volare ad cęlum. Ad quartum dicendum, q ablutio exterior est sacramentum tantùm in sacramẽto baptismi. Et gratia interior est res tantum; & sacramẽtum, & res est character, qui imprimitur. Ad quintum dicẽdum, q de essentia baptismi sunt materia; forma & intentio. Et sunt octo de solemnitate. s. sal. oleum. chrisma. chrisinale. glo. crismeras. saliua. cereus. flatus, & patrini. Ad sextum dicendum, q debet vngi infans in fronte, vt publicè fidem christi cõfiteatur, & in vertice, hoc est, in parte superiori capitis: vt agenda ab eo subtiliùs intelligat, & inter scapulas, vt iugũ christi suauius portet; & in pectore; vt dulci corde deus diligatur ab eo. Ad septimum dicendum, q effectus baptismi est principaliter mundare à peccato originali, & ab actuali ex cõsequenti: & pręparare ad recipiendũ alia sacramenta: & ideo dicitur sacramentum intrãtium ad fidez christi. Pro quo nota q peccatum originale nihil aliud est q̃z originalis iusticię carentia, seu priuatio veniens ex peccato primi parentis. sic Tho. in. iiij. dist. iiij. Ad octauum dicendum, q in baptismo sunt cathezismus: & exorzismus. Et cathezismus est instructio in fide quaz debent tradere patrini baptizati christi baptizato. Exorzismus est cõiuratio q̃ fit in baptismo vt potestaz diaboli repellatur. Pro quo nota q sunt tria verba greca respondentia trib9 verbis latinis. Et sic hoc verbũ grecũ baptizo correspondet huic verbo latino lauo. Et exorzizo idez est, q̃d

coniuro, ⁊ cathezizo grece, idem ē, quod instruo latine. Ad nonum dicendū qđ trina immersio, vel vna debet fieri secundum consuetudinem, sic dicit magister sententiarum libro quarto. distinctione. iij.

SEquitur de sacramento confirmationis. Circa qđ notanda sunt tria. Primum est, quid est hoc sacramentū cōfirmationis. Secunduʒ ē, vnde dicit̄, ⁊ q̄ est eius materia, ⁊ forma. Tertiuʒ ē, ī quibꝰ sacramētis fit vnctio chrismatis. Ad primū dicenduʒ ē. ꝙ (secundū quod dicit sctūs Tho. in. vj. li. sue summe) Cōfirmatio ē cōsignatio facta ab episcopo cū chrismate in frōte baptizati cū certa forma verborum ad audacter confitendum nomē christi. Ad secundum dicendū quod istud sacramētuʒ confirmationis dicitur à con, quod est simul, ⁊ firmatio. onis. quia simul firmat gratiā spūs scti, q̄ trahit̄ in baptismo: ⁊ ideo dr̄ dari ad robur. Et materia huius sacramēti ē chrisma cōfectū ex oleo ⁊ balsamo. Et forma sunt v̄ba q̄ episcopꝰ ꝓfert. s. cōsigno te signo crucis, cōfirmo te chrismate salutis. In noīe patris, ⁊ filij, ⁊ spūs scti. Amē. Ad tertiū dicēdū qđ in tribꝰ sacramētis fit vnctio chrismatis, scilicet in baptismo sup caput: ad designandū susceptionē in cōfirmatione. In frōte ad designādū audaciā confessionis fidei. Et in ordine presbiteratꝰ in manibus ad significādū potestatē cōsecrādi dominici corporis sacramētū.

ET, quia peccatis nostris exigētibus, multi ignorāter: ⁊ alij scienter prorūpunt in hec verba asserendo talē, vel talē clericū esse publicū cōcubinariū. Pro cuius declaratione q̄ritur, vtrū sacerdotes habētes mulieres in domo dicātur publici cōcubinarij: ⁊ alicui videret̄ ista q̄stio valde difficilis. Pro cuius declaratione vide cap̄. tua ⁊ vestra de coha. cle. ⁊ mu. maxime sup illo passu. Nullꝰ audiat missam sacerdotis, quem scit concubinā indubitāter habere. Et qꝛ dicit̄ in textu missaʒ. glo. i. etiā alia diui-

na officia. Dicitur etiam vlterius indubitāter .i. per sentē tiam ⁊ p̄ confessionē ⁊ per euidētiā facti vt .s. quia crimem nulla tergiuersatione celari pōt. Et est tergiuersatio simulatio quedā. Sed thomas suis quodlibet. qōlibet. xj. ar. viij. inter cetera dicit. Attēdendū tamē est quod hoc non intelligitur de quolibet sacerdote fornicario. Sed de publicis fornicarijs: qui proprie dicūtur publici quādo iudicio ⁊ sentētia eccl'ie vocātur publici qd̄ est valde notādū. Et p̄ āpliori declaratiōe vide cap̄. sciscitātib⁹. xv. q. viij. cuius cōtextura talis est. Sciscitātib⁹ vobis si a sacerdote qui fuerit comprehēsus in adulterio: siue de hoc sola fama respersus: debeatis communionem suscipere vel ne: respondemus. Non potest aliquis quantuncumq̄ pollutus sit sacramenta polluere: que purgatoria cunctarum cogitationum existunt qualiscunq̄ sacerdos sit. Que sancta sunt: coinquinari non possunt. idcirco ab eo vsq̄quo episcoporum iudicio reprobetur communio percipienda est: quoniam mali bona ministrādo se tantūmodo ledūt. Sicut cerea fax accensa q̄ sibi detrimentum prestat: alijs vero lumen in tenebris administrat. Et tamē alijs commodum exhibet: vnde sibi dispendium prebet. sumite ergo ab omni sacerdote intrepide. i. sine timore christi mysteria: quoniam omnia in fide christi purgātur. Fides est enim que vincit hunc mundum. Et quia non dantis sed accipientis fit. dicente beoto Hieronimo. ad credendum omni anime baptismus est perfectus. Et in omni sacerdote corpus xp̄i est perfectū. qui rursus sacre scripture cōcordans ait. priusq̄ audias: ne iudicaueris quēq̄. Atq̄ ante probationē accusationis illate: neminē a tua cōmunione suspēdas: q̄ nō statim q̄ accusatur reus est: sed qui cōuincitur criminosus. Casus de manu sacerdotis qui ab ecclesia tollitur licite sacramēta sumātur.

SEquitur de sacramento eucharistie circa quod sciendā sunt septem. Primum quid est. Secundo vn-

de dicitur eucharistia. Tertio que sunt de eius substan
tia. Quarto que est eius materia: ⁊ que est eius forma.
Quinto quid est in hoc sacramento eucharistie sacramē
tum tantum: ⁊ quid est res tantū: ⁊ quid est sacramētum
⁊ res. Sexto quomodo continetur christus in hoc sacra
mēto. Septimo in quot partes debet diuidi hostia ⁊ qua
re. Ad primum dicendum est ꝙ secundum Thomam in.
vj. sue summe. eucharistia est sacramētum charitatis tam
diuine q̄ꝫ nostre. sic etiam difinit Alexander. Ad secundū
dicendum ꝙ dicitur eucharistia ab eu quod est bonum ⁊
charis quod est gratia quasi bona gratia. Ad tertium di
cendum ꝙ de substantia huius sacramēti sunt quattuor.
Primum est sacerdos. Secundum est species panis ⁊ vi
ni. Tertium est intētio consecrantis. Quartum est forma
verborum consecrationis. Ad quartum dicendum ꝙ ma
teria huius sacramenti est panis triticeus: ⁊ vinum de vi
te: ⁊ forma sunt verba consecrationis: cum proferuntur a
sacerdote super species panis ⁊ vini cum intentione conse
crandi. Ad quintum dicendum ꝙ in hoc sacramento: sa
cramētum tātū sunt species panis ⁊ vini. Et res sacramē
ti est corpus christi mysticum. Et est sacramentum ⁊ res:
corpus christi verum. Ad sextum dicēdum ꝙ christus to
tus est in hostia: ⁊ tot⁹ in qualibet eius parte: sicut potest
poni exemplū in sermone qui est vnus in multis auribus.
sic de ista materia etiaꝫ tractatur in capitulo cum marthe
de cele. mi. Ad septimum dicēdum ꝙ diuiditur hostia in
tres partes: propter tres personas sancte trinitatis. Sed
quid significet vnaqueqꝫ istarū trium partium vide ver
sum q̄ docebit te. Frangitur tres in partes: tincta beatos.
Pars siccata viuos notat, seruata sepultos.

¶ Preclara reuelatio de sacramēto altaris quā do
min⁹ reuelare dignat⁹ ē fideli seruo suo Guillermo
regi Scotie viro religiosissimo, ⁊ est sequens.

Vos qui gloriamini in dño: ꝛ exultatis in pre
conijs laudis eius venite ꝛ audite ineffabilia se
creta: q̄ de sapiētie sue thesauris proferēs iesus
christus dignat⁹ est reuelare mortalibus. Qui
licet per gratiam suā plene innotuit illis: quos in fide edo
cuit se in sacramēto altaris quod a fidelibus sumitur: eū-
dem ipsum esse verum deuz verumq̧ hominem qui sine
labe de intemerata virgine carnem sumpsit: q̄r tamen iux
ta quod apostolus ait: non in omnibus est fides. ꝛ pleriq̧
etiam fideles quanuis hoc simpliciter credant: vix tamē
capere preualent intellectu. ad solidandas in fide creden-
tium mentes: ad deserendam omnem altitudinem extollē
tem se aduersus scientiam dei: pius iesus christus infirmi
tatis humane conditionem clemēter miserans quid excel
lentie. quid virtutis. quid glorie sacramentum altaris in
se cōtineat: Guillermo regi Scocie mirabiliter patefecit.
Et quamuis alijs nonnullis fidelibus prout comperim⁹
vel per mutationem hostie in carnem christi: vel etiā quā
doq̧ in puerum eiusdem sacramenti veritas sit ostensa:
nunquam tamē legimus vel audiuim⁹ q̧ alicui adeo ple
ne ac lucide totum sacramētum altaris effulserit sicut me
morato regi demonstratum est in spiritu dū dormiret ve-
lut ex sequentibus apparebit. Narratio rei. ¶ Nam cuz
idem rex die quadaz tardius surrexisset: ꝛ officiales curie
propter vanas occupationes quas habebāt audire mis-
sam celeri⁹ vellēt: clericos regalis capelle que a thalamis
regis paululum est seiuncta: vt eis prius quam rex surge
ret celebrarent precibus induxerunt. Induto igitur sacer
dote ꝛ clericis preparatis dum ad dicēdam confessionem
coram sacris altaribus essent humiliter inclinati: visuz est
regi per somnium se eidē confessionem interesse. Qua per
dicta ceterisq̧ officijs ex more peractis vsquequo ꝛ hostia
est oblata: intuens rex vidit a loco quo sacerdos hostiam
super corporale posuerat columnam eximie claritatis ex-

urgere. que vt ipsi videbatur penetrato capelle culmine
aere celoqꝫ diuiso in ipso throno diuine maiestatis verticē
attollebat. Sub ipa colūna cernebat sedere iuxta hostiā
speciosum pre forma filijs hominū in forma pueri. Cuiꝰ
decoris gloria tāta erat: vt in eius cōparatione solaris cla
ritas nulla esset. Reflectens autē prefatus rex oculos ad
sacerdotem qui tātis preerat mysterijs: vidit eum subito
in lucidissimi christalli specie trāsformatū. q̇ sacerdos cuꝫ
ad faciēdū super hostiā crucis signū post oblationē bra-
chiū eleuasset: humiliato erga eū capite suo: maximus ille
puer signum ipsum excipere videbatur. hec tanta tamqꝫ
stupenda rex attonitis oculis intuens: vehementissime
mirabatur. Igitur posqꝫ ad tertiam repetitionem agnus
dei mysterium misse perductum est: eleuatis oculis rex vi
dit erectum pueruꝫ sacerdoti pacis osculuꝫ porrigentem.
At vbi perceptionis appropinquauit hora qua debet sa
cerdos suscipere corpus christi: quod est auditu terribile.
credibile tamen secundū quod ait Augustinus quia nos
incorporamus eum ⁊ incorporamur ab ipso: puer sacer-
dotem commedere visus est. Et sacerdotem nihilominus
integrum permanere. Verba augustini sunt vt dictū est.
crede ⁊ manducabis me. Non ego mutabor in te. sed tu
mutaberis in me. In quo Rex vltra quam credi valeat
stupefactus ⁊ ad sacerdotem voce trepidanti exclamans.
Quid est (inquit) qđ tu non suscipis corpus xpi? cui sacer
dos. qꝛ vt cernis ipse me incorporat sibi. Protinus Rex
ad euꝫ. Et quis est ipse tantus puer tantaqꝫ inefabili glo
ria laureatus? Ad quē sacerdos. Hic est inquit dominus
meus ⁊ tuꝰ etiam o Rex. Nam Rex regū est ⁊ dominus
dominantiū Rexqꝫ omniū seculoruꝫ. Prostratus igitur
Rex cōtinuo corā eo: vt sui misereretur suppliciter preca-
batur. Quem cū puer obliquo prius oculo respexisset: et
rex humiliter ab eo q̄reret si posset obtinere misericordiā
apud eum. Respondit puer pijssimus. impetrabis. Insi-

stente vero rege p̄cibus indefessis vt ei benedictionis sue gratiā largiretur: eleuata puer dextera bn̄edixit eū dicēs. Benedictus sis tu a patre meo ⁊ a me ⁊ a spiritu sancto. qui a patre ⁊ a me procedit. Sicqꝫ cum sacerdote suo per memoratā colūnā celorū sublimia petens, episcopū cuꝫ oī bus quorū in officio misse facta fuerat memoria paterne magestatis oculis presentauit. Et sub eodē memēto sacer dos ad terrā visus est rediisse. Cōpleto itaqꝫ sacramēto excitatus rex ad vocē vnius ex clericis: duꝫ sacerdoti post dn̄s vobiscū ⁊ cū spiritu tuo resonantior in voce q̄ꝫ ceteri respondisset: cepit ea q̄ viderat mente solicita pertractare Gaudensqꝫ in dn̄o super his vehementer benedicebat ⁊ collaudabat deū altissimū qui sibi tanta mysteria demō strarat. Nulli tamē ea pandere voluit quoadusqꝫ perpē dere potuit. Quis nam esset sacerdos cui talia contigerit qui non diceret. A dn̄o factum ē istud ⁊ ē mirabile in ocu lis nostris ⁊ alia huiusmodi. Hec pro vt sunt expressa re tulit dn̄s Galter⁹ venerabilis glasconēsis episcop⁹ dn̄o Arnaldo cistersiensi abbati ⁊ quibusdaꝫ aliis religiosis in domo cistersiēsi dum reddiret a cōsilio generali Inno centii pape quarti. A quib⁹ q̄dā monach⁹ Cistersiēsis sitienter ea percipiēs. i. maximo cum desiderio ad honorē domini nostri iesu xpi ⁊ ad deuotionē excitandam legētiū cordibus curauit scripture cōmendare. Credentes ista ⁊ pro eo qui ea scripsit orantes: pacē ⁊ bedictionem quam felix rex iste promeruit ⁊ ipsi accipere mereantur per om nia secula seculorū amē.

SEd pro supradictis vide quid dicat Augusti. in p̄s xlv. super particula deus sedet super sedeꝫ sanctam suā. glo. ꝙ tunc promittebatur futurū nunc iṗletū agno scitur ⁊ tenetur deus sedet super sedē sanctam suā. Quan do sedes ei⁹ sancta est forsitam celi ⁊ bene intelligit̄. Ascē dit eni christus sicut nouimus in corpore: in quo crucifi xus est: ⁊ sedet ad dexteram patris idest ad equalitatem

patris. inde eum venturū expectamus ad iudicandos vi uos ꝛ mortuos scilicet taꝫ bonos q̄ꝫ malos homines. Sedet super sedem sanctam suam. celi sunt sedes sancte eius. Uis ꝛ tu esse sedes eius noli putare te non posse esse. Para illi locū in corde tuo: qm̄ veniet ꝛ libenter sedebit. Ipse certe ē dei virtus ꝛ dei sapiētia. Et quid dicit scriptura de ipsa sapientia? Anima iusti: sedes sapientie. Si ergo anima iusti sedes est sapientie: sit anima tua iusta: ꝛ eris regalis sella sapientie. Et re vera fratres omnes homines qui bene viuunt: qui bene agunt secundū charitatē piam conuersantur. Nonne deus in illis sedet ꝛ ip̄e iubet ꝛ obtemperat anima sedenti in se deo ꝛ ipsa iubet membris? Anima enim tua sancta iubet mēbro tuo quo moueatur pes: quo manus: quo ocul9: quo auris ꝛ sic de singulis. Et sic iubet ipsa anima sancta membris tanquaꝫ famulis suis. Sed ꝛ ipa seruit interius insidēti sibi domino suo. Non potest inferiori se bene imperare: nisi superiori se non fuerit dedignata seruire. Et sic deus sedet super sedem sanctaꝫ suā. Hec augusti. vbi supra. Et sic tu si sapiēs fueris: istorum memor eris. ꝛ sic ista sunt verba valde notanda: qm̄ verba aurea. Et sic pro dictis ꝛ multis alijs nota q̇d dicatur Esaie. xxxviij. ꝛ est In dieb9 illis egrotauit Ezechielis vsqꝫ ad mortem: ꝛ introiuit ad eum Esaias filius Amos propheta: ꝛ dixit ei. hec dicit dominus deus. Dispone domui tue quoniam morieris tu ꝛ nō viues. Et seq̇tur. Ego adijciam super dies tuos quindeciꝫ annos. glo. Ista fuit prophetia comminationis: que est quando fit reuelatio prophete alicuius futuri pro vt est in dispositione diuina ꝛ ei9 presentia. hoc infallibiliter impletur. quia diuina prescientia est immutabilis. Prophetia autem supraposita qua dixit Esaias morieris tu ꝛ non viues: fuit prophetia comminationis: que est quando reuelatur aliquid futurū non pro vt est in mente diuina: sed pro vt est in causis inferioribus. qm̄ in deo cōsilium nō mutatur id

est cognitio dei. sed bene quandoque opus vt ait Augusti. li. de floribus. Et sic erat de infirmitate Ezechie. que erat incurabilis per naturã: non tamen per hoc excludebatur quin diuina virtute curaretur. et ideo talis prophetia non semper adimpletur. Et pro dicta materia vide capi. incõmutabilis. xxij. q. ij. vbi inter cetera dicitur. Si penitẽtiam egerit gens illa a malo suo: agam et ego penitentiam a malo quod cogitaui vt facerem ei. Cogitaui. glosa. i. videor cogitasse. Et episcopus Abulẽ. dicit hic morieris tu. idest peccata tua petunt pro presenti te mori. quod nota. Et sic licitum est cuicunque audire vt ait Sapi. prouer. j. sapiens audiens sapientior erit. Et hieroni. in prohe. bib. ait. Habet nescio quid latentis energie viue vocis actus. vox magistri in aures discipuli fortius sonat.

¶ Incipit sermo fris Augustini de Leonissa.

Et sic frater augustinus de Leonissa in sermo diui Joan. euangeliste inter cetera dicit verba sequẽtia. quem sermonem fecit in concilio Basiliensi anno domini mi. cccc. xxxiij. Et fuit thema facies aquile desuper. Eze. j. Et sic inter cetera dixit. Secundo contemplemur de illis quattuor animalibus et ipsorũ situationẽ vt dicit Ezech. etc. Illa erant situata et posita in circuitu cuiusdam electi. per electum intelligo dei filiũ pro nostra redemptione ab eterno electum. qui elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: vt essemus sancti et immaculati in cõspectu eius et in mundũ veniẽs per incarnationẽ infima mũdi elegit: vt confunderet fortia. Stat autẽ in medio quattuor animalium: quoniam fuit homo in sua incarnatione. fuit bos in sua passione. fuit leo in sua resurrectione. et fuit aquila in sua ascẽsione. Homo est enim rex omniũ creaturarũ. Leo omniũ bestiarum. bos omnium iumentorum. aquila omnium auium. Christus vero de regali progenie ortus est rex regum et dominus dominantium. qui comparatur electo auro et argento composito. qm̃ eius persona constat

ex auro et ex argento humanitatis. In cuius circuitu sunt quattuor aialia: quoniam hac intentione quattuor euangeliste scripserunt euangelium vt toti mundo ostenderent xpm esse verum deum et hoiem. quorum euangelica dicta intuens sanctus Effrem monachus in quodam sermone quem fecit de transfiguratione istius electi sic ait. Si non erat deus: Gabriel quem dominum vocat? Si non erat homo: quem Maria in ventre gestabat? Si non erat deus: Helisabeth quem salutabat? Si non erat homo: in presepe quis iacebat? si non erat deus: magi quem adorabant? si non erat homo Joseph quem circuncidabat? Si non erat deus: columba quem protestatur? si non erat homo: Joannes quem baptizabat? Si non erat deus: mare et venti cui obediebant? Si non erat homo: in naui quis dormiebat? Si non erat deus: peccata quis relaxabat? Si non erat homo: in deserto quis esuriebat? Si non erat deus: mortuos quis suscitabat? Si non erat homo: cibos quis sumebat? Si non erat deus: latroni paradisum quis donabat? Si non erat homo: in cruce quis pendebat? si non erat deus: sol lucem propter quem deponebat? Si non erat homo: in sepulchro quis iacebat? Si non erat deus: die tertia quis resurgebat? Si non erat homo: Thomas quem palpabat? Si non erat deus: in celum quis ascendebat? Si non erat homo: cicatrices christi quis ostendebat? et sic de singulis. Igitur quia verus deus est: propria virtute super omnem creaturam ascendit. Quia verus homo est: cicatrices et vulnera pro nobis patri ostendit: premaxime vulnus lateris de quo nullus euangelista loquitur ardentissime nisi Joannes. vt merito dicatur facies aquile desuper. Tertio contemplemur de illis quattuor aialibus: ipsorum descriptionem attendentes. Quilibet namque ipsorum describitur a propheta Ezechie. cum quattuor pedibus et cum quattuor manibus et cum quattuor pennis et cum quattuor faciebus. Per pedem intelligo affectionem. Per manum operationem. Et per pennas contemplationem. Per faciem discretionem. Quattuor erant pedes. quoniam

prelati q̄ttuor debēt habere affectiones. Quarū due sunt de presenti: ⁊ duo de futuro. De p̄senti sunt gaudiū ⁊ dolor: sed de futuro sunt spes ⁊ timor. Gaudiuz est de bono: dolor de malo. Timor de supplicio: spes de premio. Ambulate ergo cum pede gaudij ad meritū: cum pede doloris ad delictū. Etiā cū pede doloris ad infernū: cum pede spei ad paradisum. Q̄m spes est certa expectatio future beatitudinis ⁊ quedā mētis audacia de largitate dei cōcepta habēdi vitā eternā per bona merita.

SEquitur de sacramento penitētie. Circa quod sciēda sunt septē. Primū q̄d est penitētia. secūdū vnde dicitur. Tertiū q̄ est eius materia ⁊ q̄ est eiꝰ forma. quartū quid est sacramētū tantū in sacramēto penitētie. quid res tātum. ⁊ q̄d sacramentū ⁊ res. Quintū quot sunt partes vere penitentie. Sextum q̄ sunt conditiones vere confessionis. Septimū est cui debet fieri confessio. Circa primum dicendū est ꝙ sicut dicit magister sentētiaruz libro. iiij. di. xiiij. Secundū Augustinū. penitētia est quedā dolentis vindicta puniens in se quod dolet se cōmisisse. Ad secūdū dicendū ꝙ penitētia dr̄ a puniendo qua quis punit illicita q̄ cōmisit. Ad tertiū dicendū ꝙ materia huius sacramēti est penitēs. Forma sunt verba absolutionis. s. ego te absoluo ⁊c̄. q̄ profert sacerdos cū intētione faciēdi q̄d ecclesia instituit. Ad quartū dicendū ꝙ actus exterior exercitatus a cōfessore ⁊ a penitēte est sacramentū tantū. Res tantū est remissio peccati. Res autē ⁊ sacramētū est penitētia interior. Ad quintū dicēdū ꝙ partes vere penitentie sunt tres. s. cōtritio. cōfessio. ⁊ satisfatio. Et quāuis cōplementum peccati potest esse in actu cordis solius vel cordis ⁊ oris in simul vel omnium trium insimul. s. cordis oris ⁊ operis: tamē ad perfectionez vere penitentie debet esse omniū horum triuz aggregatio si assit facultas. quia absolutio que datur in penitētia est permanens. Ad sextum dicenduz ꝙ conditiones vere confessionis sunt iste. s.

ꝙ confessio debet esse simplex. pura. fidelis. frequens. nuda. discreta. libens. verecunda. integra. secreta. lacrimabilis. accelerata. fortiter accusans. ꝛ parere parata. Ad septimum dicendum quod cõfessio debet fieri sacerdoti habenti claues. que claues sunt sciẽtia discernẽdi ꝛ potestas ligandi atqꝫ soluendi. per que penitens absoluitur a peccato ꝛ restituit̃ eccl'ie ꝛ recõciliatur xp̃o ꝛ donis sp̃ualibꝰ ꝛ de filio diaboli efficitur filius dei. hec sanctus Thomas li. vj. summe. capi. xx. Sed pro declaratione vniuscuiusqꝫ particule supradicte vere cõfessionis vide summam antonianã in tractatu confessionis. Multa alia sunt dicenda circa confessionẽ: sed in tractatu quẽ fecimus de confessione sunt determinata. Tho.

SEquit̃ de sacramẽto extreme vnctionis circa quod sciẽda sunt sex. primum q̃d est. secundũ quãdo institutũ est. Tertiũ q̃d est in hoc sacramẽto sacramẽtũ tãtũ. Et quid est res tantum: ꝛ quid sacramẽtum ꝛ res. Quartum quid est forma eius ꝛ materia. Quintum in quibus partibus corporis debet fieri vnctio. Sextum q̃d est eius effectus. Circa primũ dicẽdũ est quod extrema vnctio ẽ sacramẽtum ex vnctione per oleũ sanctificatuꝫ facta: cõferens infirmis remediũ contra peccati reliq̃as. ꝛ si expediat alleuationem ferẽs infirmitati. Ad secũdum dicẽdum est q̃ institutuꝫ est Jacobi. v. Quãdo christus misit vngere ꝛ sanare infirmos. Ad tertium dicendũ ꝙ sacramentũ tantũ in extrema vnctione ẽ vnctio olei benedicti exterior. ꝛ res tantuꝫ est effectus duplicis sanitatis. ꝛ sacramẽtum ꝛ res est vnctio interior iocunditatis ꝛ leticie ex peccatorum remissione. Ad quartum dicendum. ꝙ materia huius sacramenti ẽ oleum oliuarũ benedictũ ab ep̃o. Et forma sunt verba q̃ dicit sacerdos. s. per istam sanctã vnctionẽ ꝛ suã pijssimã miam ꝛc. Ad quintũ dicẽdum ꝙ debet fieri secũdũ cõsuetudinẽ in oculis. in naribꝰ. in ore. in manibus. in pedibus. in auribus. in pectore. in lumbis in

viris ꝛ in mulieribus in renibꝰ vel in vmbilico. ꝛ mutila
to aliquo mēbro debet inungi in loco illius mēbri vel mē
broꝝ. Ad sextū dicēdū est ꝙ effectus huius sacramēti est
pctōrum venialiū remissio: ꝛ virtutū ampliatio. ꝛ sic dr.
Jaco. v. Infirmat᷑ aliqs ī vobis inducat p̄sbiteros eccle
sie: vt orēt super eum: vngentes euꝫ oleo in noīe dn̄i: quia
vt dicit glo. de appel. in capi. qua fronte. ꝙ homo ꝓpter
peccatum citiꝰ mori p̄sumit᷑. sic. xj. q. iij. in ca. epi. ꝛ. xij. q. j.
ca. ij. ꝛ. xxiij. q. iiij. ea vindicta. Et glo. ordina. super verbo
thematis dicit ꝙ multi ꝓpter pctm̄ plectūt᷑ morte corpo
ris. Hinc est ꝙ saluator prouidēs de remedio cōtra pctā
hoīm sanorū vt de penīa: prouidere etiā dignatꝰ est de re
medio contra pctā hoīm infirmorū vt de extrema vnctio
ne. per quā quidē pctā venialia dimittūt᷑: ꝛ etiā īfirmitas
corpis iterdū alleuiat᷑. Vn̄ seqtur ī themate. Et orō fidei
saluabit īfirmū: ꝛ alleuiabit eū dn̄s. glo. interlinealis. i. si
cōtigerit eū mori: ꝛ sic dimittentur ei pctā ꝛ bene hoc ex-
pressum est in apl'is. de quibus dicit᷑. Marci. vj. ꝙ vnge
bāt oleo multos īfirmos ꝛ sanabātur: ꝙ vtiqꝫ fit virtute
huius sacramēti ꝛ nō alia simplici vnctione. nā apl'i tunc
vngētes cōferebāt hoc sacramētū a xp̄o eiꝰ p̄cepto. vn̄ di
cit Nico. de li. sup Marcū vbi supra ꝙ ex eo ꝙ apl'i sic
vngebāt: patet ꝙ vnctio extrema q̄ est infirmorum: fuit a
xp̄o instituta qđ est cōtra multos dicētes ꝙ Jacobꝰ apo
stolus in verbis premissis eum instituisset: quod falsum
est cum nullus apostolꝰ aliquod sacramentum instituere
potuit: sed bene publicare potuit institutum. Et hoc fecit
Jacobus in verbis premissis nostri thematis dicens in-
firmatur quis in vobis ꝛc. Unde dicit Thomas in quar
to di. xxiij. q. j. ar. iij. ꝙ oīa sacramenta xp̄s instituit per se.
Sed q̄ sunt difficiliora ad credēdū illa p se promulgauit.
Alia autem seruauit apostolis promulganda sicut extre
mam vnctionem ꝛ confirmationeꝫ. Unde per ista verba
thematis nostri a Jacobo fuit istud sacramentū promul

gatum ⁊ non inſtitutum. Diffinitur autē extrema vnctio ſic ſecundum Scotum vbi ſupra. Eſt vnctio infirmi hominis facta in partibus determinatis corporis cum oleo conſecrato ab epiſcopo: miniſtrata a ſacerdote certa verba cum intentione debite proferēte ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans curationem venialiū. Ex qua diffinitione ſatis patet euidenter a quo debeat iſtud ſacramētum conferri: ⁊ ex qua materia ⁊ ſub qua forma. De quibus per ordinem eſt vidēdū. Et primo ſciēdum eſt quod materia huius ſacramenti vt dictū eſt: eſt oleum oliue ab epiſcopo conſecratum. Et non eſt oleum balſami ſicut in confirmatione. Cuius ratio eſt quoniam qui habet exire de via. i. de vita mortali: non oportet ꝙ habeat odorē bone fame q̄ per balſamū deſignatur. ſed ſufficit ip̄m habere bonam conſciētiam. Nec poteſt hoc ſacramētum cōferre vel miniſtrare niſi fuerit ſacerdos: ⁊ ſi alius confert nihil facit. vnde in diffinitione dicit̄. a ſacerdote miniſtrata. Secundo ſciēdum eſt de forma huius ſacramenti. que eſt ſeptuplex. ſ. ad ſeptē vnctiones principales. Circa qđ ſciendum ꝙ in quibuſdam eccleſijs dicitur iſta forma in collatione huiꝰ ſacramēti. Vngo oculos tuos oleo ſanctificato in nomine patris ⁊ filij ⁊ ſpiritus ſancti. amen. Similiter vngo nares. ⁊c. Et conſequenter vngo labia. manus ⁊ pedes. ⁊c. Sed in rei veritate iſta verba nō ſunt vera forma huius ſacramēti ſed bene ſunt diſpoſitio ad formā. Forma autē huius ſacramenti vera hec eſt. Per iſtā ſanctam vnctionem ⁊ per iſtam ſacratiſſiman benedictionē indulgeat tibi dominus quicquid deliquiſti per viſuʒ. Similiter reſumendo ſuper aures. nares. labia. manus. ⁊ pedes. Licet autem in hoc ſacramento fiāt multe vnctiones: vltima tamen vnctio ſcilicet que fit in pedibus eſt forma reſpectu omnium precedentium: ⁊ agit in virtute omnium. Et ideo in vltima vnctione gratia infunditur: que effectum ſacramenti prebet. Vnde ſecundum Thomaʒ

in.iiij.di.xxiiij. Si iaz alique partes essent incepte ⁊ pres/
biter deficeret sicut contingit in pestilētia quod factum est:
non debet iterari: sed vnctiones que restant per aliū sacer
dotem debent compleri Sint ergo presbiteri cauti: vt de
cetero corrigant libros suos ⁊ agēda. in quibus cōmuni/
ter habēt formā sacramēti hui⁹ per illa verba. vngo ocu
los tuos vel nares tuas ⁊c. Istud enim sacramentum cō
fertur per modū suffragij secundū Tho. ⁊ ideo datur per
solā orationē ⁊ per verba optatiui modi. Unde dixit Ja
cobus in verbis thematis. Inducant presbiteros vt orēt
pro eo. illa vero verba vngo oculos tuos ⁊c. non sunt de
substantia sacramenti: sed de bene esse secundum Petruz
de Tharā. di. xviij. ⁊ Tho. in. iiij. q. iiij. articu. ij. Quibus
autē hoc sacramentum conferendum sit. R. dicendum. q
solum est dandum infirmis ⁊ nunquā sanis. nihil enim effi
cit in eis ⁊ hoc patet ex diffinitione prius data in qua dici
tur q hoc sacramētum est infirmi hominis. nec debet da/
ri infirmis istud sacramentuz ex periculo exterioris violē
tie puta armorum: vel submersionis secundum doctorem
subtilem in quarto. distin. xxiij. Et ex hoc soluo vnum du
bium. De quo cum audirem sententiarū libros: dubita/
batur a lectoribus ⁊ a formatis baccalarijs sacre theolo/
gie. an hoc sacramētum extreme vnctionis valeat vulne/
ratis vel submergendis: patet q non. Dico enim proba
biliter q si quis est vulneratus ⁊ ex vulnerib⁹ inflictis in
cidit in infirmitatē longam: ex qua desperatur de vita ei⁹:
puto q sit ei sacramētum dandū si alias recēter vulnera
to: ⁊ iam decedēti nō sit danduz. similiter suspendēdo vel
submergendo nō est dandū. quoniam illi nō dicuntur in/
firmi neqz moriuntur ex defectu nature: sed ex euētu fortu
ne secundū Petrū. Item hoc sacramentū non debet da/
ri pueris furiosis ⁊ amētibus: qui prius non petierūt hoc
sacramentū. Si quis tamē senio deficeret subito in articu
lo mortis potest ei hoc sacramētū extreme vnctionis dari.

Sed tamem adultis vsum rationis habẽtibus nõ datur nisi petãt specialiter. Sed tamẽ qui in vita sua habuit bonum propositum omnia sacramẽta sibi necessaria vel vtilia suscipiẽdi: etiam si amitteret loquelã vngatur in nomine christi. Non debet etiam quis inungi sepius in eadem infirmitate: nisi eadẽ infirmitas vltra annũ protrahatur: ita qd in vno anno in eadẽ infirmitate nullus bis inũgatur. ne sacramentum istud vilescat. Iteratur tamẽ hoc sacramẽtuz in diuersis infirmitatib9 vel i eadẽ recidiua: qr non habet effectũ perpetuũ eo quod sanitas mẽtis et corporis que sunt eius effect9 reiterari possunt et amitti et recuperari. Debet autem fieri vnctio extrema super organis quinqz sensuum corporaliũ: qui sunt quasi prime radices peccãdi. Unde oculi vnguntur propter visum: quo peccamus. Aures propter auditũ. nares propter odoratum. Labia propter gustũ. manus propter tactũ. pedes vero propter vim motiuã quod nõ est d necessitate. Cor autẽ non vngatur quoniam est principiũ immediatũ vite et remotum actionis neqz genitalia propter inmundiciã et reuerentiam sacramẽti: nec lingua propter abhominationẽ. Itẽ secũdum Thomã mutilati inũgi debẽt quãto propinquius possint circa partes que inungi debuerant. quia q̃uis non habẽt membra tamem habent potentias que illis mẽbris debẽtur saltẽ in radice: et ideo interi9 peccare possunt p ea q̃ ad eos pertinẽt et effectus extreme vnctionis secũdũ Tho. est quedã sanitas spũalis q̃ dat᷑ contra q̃zdã debilitatẽ vel ieptitudinẽ: q̃ in nobis relinq̃tur ex pctõ actuali vel originali cõtra quam debilitatẽ hõ roboratur per hoc sacramẽtum. Et quia hoc robur seu fortitudo gratia facit: secum non compatitur peccatum ideo ex consequẽti si inuenit pecccatũ aliquod veniale vel mortale oblituz quo ad culpam tollit: dũmodo non ponatur obex ex parte recipientis. Secundarius autem effectus eius est corporalis sanitas. Sed diceres quare nõ semper

homo infirmus vnct⁹ surgit de īfirmitate sed sepius mori tur: R. q cū isto sacramēto sanitas ē effectus secūdarius. ꝛ ideo non dat nisi secūdū qđ expedit ad sanitatē spiritua lem q: tūc semꝑ eā inducit dūmodo nō sit impedimētum ex parte recipientis. Unde patet q si vnctus in extremis nō surgit ab infirmitate illa per illam vnctionem: signū est q sanitas corporalis est sibi nociua ꝛ vult deus poti⁹ eum sic habere infirmum q̄ȝ sanum. Uel signum est q in firmus non bene dispositus est in consciētia: ita q adhuc aliquod habet impedimētū quod impedit ne sanitas cor poralis sibi restituatur. alias raro fallit. In hoc enī sacra mēto vnctio exterior est sacr̄m sed res sacri est sanitas cor poris ꝛ aīe. Res aūt ꝛ sacramētum ē vnctio spūalis inte rior. i. mētis iocūditas vel solatium. Potest autem sacer dos hoc sacr̄m extreme vnctionis conferre vel ministrare cū vno clerico: q̄ sibi respōdeat ad orōnes ꝛ ad psalmos qui ibi dicūtur. Si tñ caret clerico potest solus expedire totū secūdū guillelmū ꝛ Hostiē. Si aūt vngit sacerdos: nō est opus clerico qui respondeat ad ps̄ ꝛ orationes: sed ipsemet respōdeat solus dicenȝ cū dicitur in letania sancta Maria ora pro me et cetera. similiter cū dicitur a morte perpetua: respōdeat libera nos dñe. Nec vngatur sacer doti manus in palmis interioribuȝ: quoniā ibi vncte sunt per episcopum in ordinibus. Sed exterius vngatur in su perficie. de hoc tamen non est magna vis qualitercunq̄ȝ faciat: sed tamem illud securius est ꝛ tutius. pratica huius sacramenti est facilis. Nam premittit sacerdos primo ve niens in domum infirmi septem psalmos penitētiales cū letania. demum querit ab infirmo si postulat sacram vn ctionem. Tertio dicit orationes positas in libello ad hoc cōgruas. Quarto vngit eū forma supradicta. Quito ter git cū stupa canabis vulgariter canāmo: vel lini loca vn cta ꝛ ꝓijcit in ignem. Sexto lauat manus sale ꝛ aqua. ꝛ similiter ꝓijcit ad ignē. Septimo alligat loca illa mūdo

panniculo vsq3 ad tertiam diem: q tertia die comburent. Octauo relinquit lignum passionis christi in cuius virtute istud sacramentum sicut et alia habent virtutem sanatiuam anime ꝛ corporis. Sed pro ampliori declaratione istius sacramenti extreme vnctionis vide magistrum sententiarum in.iiij.di.xxiij.ꝛ sic Tho.in solutione secūde.q. ad primum.cuius verba sunt. Ad primū ergo dicendum ꝙ quelibet infirmitas augmētata potest mortem inducere. Et ideo si genera infirmitatū pēsent: in qualibet egritudine hoc sacramentū potest dari quod apostolus hoc non determinat. Sed si pensetur infirmitas:modus:status:non semper debet infirmantibus hoc sacramentū extreme vnctionis dari. Et sic hoc sacramentū extreme vnctionis non debet dari omnib⁹ precipue furiosis amentibus qui possent irreuerentiam sacramento per aliquam immunditiā facere nisi haberent lucida interualla:in quibus sacramentū recognoscerent:ꝛ sic eis in statu illo conferri posset. Et dicūtur lucida interualla.s.in tempore sanitatis. Et in articulo supradicto.iiij.sen.di.xxiij.ad.v.in solutione quarte.q.dicit. Unde sicut eucharistia nō debet dari pueris.s.non determinantib⁹.i.decernentibus inter cibum spiritualem ꝛ corporalem:ita nec talibus debet dari sacramentu3 extreme vnctionis. sic Tho. vbi supra.in quarto.distin.xxiij.ad.v. quod nota quoniā quotidie accidere potest. Et sic sacramentū extreme vnctionis non debet dari alicui nisi semel in anno quod est verū nisi infirmitas iteretur. quonia3 tunc tociens quotiens infirmitas iteratur poterit hoc sacramentū iterari. Et nō debet hoc sacramentū extreme vnctionis dari nec administrari nisi illis qui secūdū apparentiā sunt magis propinqui morti ꝗ3 vite corporali secundū extimationē hominū vt dictū est. Pro quo vide Tho.suo.iiij.di.xxiij. ad quartū in solutione.ij.argumē.cui⁹ verba sunt.ad.ij. dicendū ꝙ illud quod est secundu3 existimationem hominū extremū: quā

doqz secundum rei veritatem non est extremum. Et sic di
citur hoc sacramentum extrema vnctio: quia nõ debet da
ri nisi illis: quorum mors naturalis est propinqua secun-
dum existimationem hominum. et sic vide. capi. cum non-
nunq̃ de pe. et re. vbi dicitur nonnunq̃ infirmitas corpo
ralis ex peccato proueniat.

SEquitur de sacramento ordinis et sciẽda sunt octo. Primum quid est ordo. Secundum quot sunt ordi
nes: et quot sunt maiores et qui minores: et quare maiores
dicuntur maiores. et quare minores dicunt̃ minores. Ter
tiũ quot et que sunt de substantia hui⁹ sacramenti. Quar
tum quid est in hoc sacramento ordinis sacramentũ tan-
tum et quid res. Quintũ que etas requiritur in ordinan-
dis tam in minoribus ordinibus quã in maioribus. Sex
tum q̃ impediũt ordinandũ licet non habeat culpam: sed
non sine causa. Septimũ quando christus exercuit istos
ordines? Octauum que sunt officia et actus istorum ordi-
num siue ordinatoriũ. Circa primum dicendum q̄ secun
dum magistrum sententiarũ. distintio. xxiij. et secundũ hu-
gonem est signaculũ quoddam in quo et per quod spiri-
tualis potestas seu officium tribuitur ordinato. Ad secũ-
dum dicendum q̄ quãuis iuriste ponant nouem ordines
secundum nouem choros angelorum: tamen theologi po
nũt septem secundum dona spiritus sancti: qui sunt hosti-
ariatus. lectoratus. exorzistatus. accolitatus. subdiacona
tus. diaconatus. et presbiteratus. Et quattuor primi sunt
minores quia minus accedunt ad ordinem presbiterat⁹.
Ad tertium dicendum q̄ de substantia huius sacramenti
sunt sex. Primũ est potestas ordinantis. quia oportet vt
sit episcopus. Secũdum est materia: vt vnctio cum oleo
et balsamo in manib⁹ sacerdotum. Tertiũ est forma ver-
borum q̃ diuiditur seu distinguitur secũdum ordinem qui
recipitur. Quartũ est sexus. quia mulier non recipit cha-
racterem ordinis cũ non sit capax dicti ordinis ratione se-

pus. Quintū est ꝓpria intentio. Sextū q̄d ordinand⁹ sit baptizat⁹ ⁊ confirmat⁹. Ad quartū dicendū quod sacramentū tantū in sacramēto ordinis: est visibile signū quo potestas ordinati ostenditur. Res tamen est gratia q̄ confertur digne recipienti. res ⁊ sacramentū est character qui imprimitur. Ad quintū dicēdū quod minores ordines ante annos discretionis suscipi ⁊ cōferri possunt si necessitas est. idoneitas. ⁊ spes profect⁹. ⁊ secūdum q̄d dicit̄ in cle. de eta. ⁊ quali. ordi. capitu. j. ordinand⁹ in subdiaconū debet esse. xviij. annorū. In diaconū vero debet esse. xx. annoꝝ. In sacerdotē. xxv. annorū. ⁊ sufficit attingere annuz. xxv. In episcopū. xxx. annorū. Ad sextū dicendū quod multa sunt que impediūt ordinandū sine culpa ordinādi sed nō sine causa. vt si ordinand⁹ est ignot⁹ non debet ordinari. vt dicit̄ extra de pere. ca. j. neq̄ʒ si sit bigam⁹. xxvj. di. cap̄. a cūctis. neqʒ si sit neophit⁹ corpore viciatus. xxij. ij. q. j. c. legi. nec si sit de illegitimo matrimonio nat⁹ extra de filijs presbiterorū. cap̄. j. neqʒ si sit seruus extra de ser. non ordi. capi. j. etiam quandoqʒ obligatus ad ratiocinia expellit̄ ab ordinibus. Hec omnia sanctus Tho. libro. vj. summe capi. xxxvj. Ad septimuʒ dicendū quod christus exercuit ordinem hostiariatus quādo eiecit vendentes ⁊ ementes de templo. Ordinem lectoratus: quando in medio senioꝝ accipiēs librū legit spirit⁹ domini super me ⁊c̄. Ordinem exorzistat⁹: quando demoniacos sanauit. ordinem accolitatus: quando dixit ego sum lux mūdi. Ordinem subdiaconat⁹: quādo post cenam lineo se precinxit ⁊ pedes discipulorū lauit. Ordinem diaconat⁹ quādo in cena corpus suū ministrauit discipulis suis ⁊ dormiētes apostolos excitauit. Ordinē presbiterat⁹ quādo in die cene panē ⁊ vinū in suū corp⁹ ⁊ sanguineʒ mutauit ⁊ se in ara crucis obtulit. Ad octauū dicēdū q̄d act⁹ hostiariorū est custodire locū cōfessionis sacramētorū ab his qui immūdi determinati sunt scilicet excommunicatis. actus lectorum est pro-

phetias legere. act⁹ exorzistarum est arcere demones per coniurationem ne dominentur in corpore nonduz baptizato. actus accolitorum est designare lumen euangelij in lumine naturali: act⁹ subdiaconat⁹ est oblationes accipere ab offerentib⁹ ⁊ eas offerre diacono. legere epistolam non est act⁹ principalis diaconi sed act⁹ cõsequẽs. Act⁹ diaconi est ordinare hostias in altari. legere euãgeliũ vel predicare non est act⁹ principalis diaconi: sed est act⁹ cõsequens. Act⁹ presbiteri est consecrare corpus ⁊ sanguinem christi. ligare auctoritate vel soluere non est act⁹ principalis: sed consequens act⁹. Sed pro ampliori declaratione isti⁹ materie vide Thomaz in. iiij. distintione. xxiiij. ad tertiũ ⁊ per totam. di. Sed in dicto argu. tertio in corpore dicit Tho. Unde episcopus in collatione ordinum duo facit. Preparat enim ordinandos ad ordinis susceptionem ⁊ ordinis potestatem tradit. preparat quidem ⁊ instruendo eos de proprio officio ⁊ aliquid circa eos operando vt idonei sint potestatem accipiendo. que quidem potestas in tribus consistit. s. in benedictione ⁊ in manus impositione ⁊ in vnctione. p benedictionẽ diuinis officijs mancipãtur ⁊ ideo benedictio datur. Sed per manus impositionẽ datur plenitudo gratie: per quã ad magna officia sint idonei. ideo solis sacerdotibus ⁊ diaconis fit manus impositio: q₂ eis competit dispensatio sacramentorũ quãuis vni sicut pricipali ⁊ alteri sicut ministro. Sed vnctio ad aliquod sacramẽtũ tractãdũ consecrat. ⁊ ideo vnctio solis sacerdotib⁹ fit qui proprijs manib⁹ corpus xpi tangunt. Sic ⁊ calix inungitur qui cõtinet sanguinem: ⁊ patenã que continet corpus. Sed potestas collata fit per hoc quod datur eis aliquid quod ad propriũ actũ pertinet. Etiam quia principalis actus sacerdotis est cõsecrare corpus et sanguinẽ christi. quod nota.

SEquitur de sacramẽto matrimonij: circa qđ scienda sunt sex. Primum quid est. Secundũ vnde dicitur:

⁊ quare magis dr̄ a matre q̄z a patre. Tertiū quādo fuit institutū. Quartū que etas req̄rit̄ in recipiētibus hoc sacramentū. Quintū q̄ sunt bona matrimonij. Sextū q̄ sit causa efficiēs matrimonij ⁊ q̄ sit causa materialis ⁊ finalis. Circa primū dicēdū qd̓ matrimoniū est viri ⁊ mulieris cōiūctio indiuiduā vite consuetudinē retinēs. Ad secūdū dicendū qd̓ dicit̄ de mater. tris. ⁊ muniū. ij. quādo matris muniū: quia hoc officiū magis apparet ī matre q̄z in patre. Ad tertiū dicēdū quod fuit īstitutū in paradiso terrestri ante peccatū ade cū dictū fuit. Crescite ⁊ multiplicamini ⁊ replete terrā. Ad quartū dicēdū quod secūdum qd̓ dicit magister sentē. li. iiij. di. xxxvj. In viris ē quattuordeci annorū: in mulierib⁹ ē duodeci annorū q̄ possunt carnalē copulā exercere: ⁊ qui possunt in ea cōsentire. Ad quintū dicēdū qd̓ tria sunt bona matrimonij. s. fides. proles. ⁊ sacramentū. Prima duo aliquādo sunt ī matrimonio ⁊ aliquādo nō. sed tertiū est de necessitate. q2 vinculū indiuisibile. sic dicit magis. sentē. li. iiij. di. xxxj. Ad sextū dicendū qd̓ causa efficiēs matrimonij est cōsensus amborū per verba de presenti expressus. materialis causa sunt persone legitime. Formalis ē debita verborū prolatio cū dicitur accipio te in meā vel te in meū. Finalis ē prolis procreatio: ⁊ fornicationis euitatio. memoriter bigamie precepta decātāt: vt q̄ christiane pudicicie despiciūt fidē: discant saltē ab ethnicis castitatē. fert̄ aureolus Theophrasti liber de nuptijs. ī quo querit an. s. sapiēs vir ducat vxorem. Et cū diffinisset. si pulchra esset. si bene morigerata. si honestis parētib⁹. si ipse san⁹ ac diues. Sic sapiētē inire aliquādo matrimonium statim ītulit hoc autē raro in nuptijs vniuersa ista cōcordāt. Nō ē igit̄ vxor ducēda sapiēti. Primū eniz impedit studia philosophie. nec posset quenq̄z libris ⁊ vxori pariter inseruire. Multa eni esse q̄ matronarū vsibus necessaria sunt. Preciose vestes. aurū. gēme. sumptus. ancille. suppellex varia. lectice. vt esseda

deaurata, deide per totā noctē garrule, conq̄stiones, s. illa
ornatior pcedit in publicū. hec honorat ab omnib⁹: ego
in contēptu feminarū misella despicior. cur aspiciebas vi
cinā? quid cū ancilla loq̄baris? de foris venies quid attu
listi? non aurū habere possumus: no sodalē. alteri⁹ amo-
rem suū odiū suspicatur. Si doctissim⁹ preceptor in qua
libet vrbiū fuerit nec vxorē relinquere nec cū sarcina ire
potest. Pauperē alere difficille est. diuitē ferre tormētum.
Adde q̄ nulla est vxoris electio: sed qualiscunq̄ obuene
rit habenda. Si iracūda. si fatua. si deformis. si superba.
si fetida quodcūq̄ vitij est post nuptias discim⁹. Equus.
asinus. bos. canis. et vilissima mancipia. vestes quoq̄ et
lebetes. sedile ligneū. calix. vrceolus fictilis probant pri⁹:
et sic emunt. Sola vxor non ostēditur ne antea displiceat
q̄ ducatur. Attendēda est semper eius facies et pulchritu
do laudanda ne si alteram aspexeris se estimet displicere.
Vocando domina. celebrandus natalis ei⁹. Iusiurandū
per salutem ei⁹ vt sit superstes optādū &c. Verū quid p-
dest etiam diligens custodia cū vxor seruari etiam impu-
dica non possit: pudica nō debeat. Infida enim custos est
castitatis necessitas. et illa vere pudica dicenda est cui li-
cuit peccare: si voluit: pulchra cito adamatur. feda facile
concupiscit. Difficile custoditur qd plures amant. Mo
lestum est possidere quod nemo dignat habere. Mino-
re tamen miseria deformis habetur quam formosa serua
tur. Nihil tutum est in quo totius populi vota suspirant.
Alius forma. ali⁹ ingenio. ali⁹ facetijs. i. vrbanitate. ali⁹
liberalitate sollicita. Et sic aliquādo expunatur quod vn
diq̄ incessitur. Et sic tu conclude q̄ nemo potest duobus
dominis seruire. Ioan. viij. quoniā quisq̄ aut amat deū
aut amat mundū. Hec dixi submitens me correctioni san
cte matris ecclesie catholice.

¶ Speculum sacerdotum volẽtiũ celebrare missaz.

Et primo ante missã habẽda sunt tria.s.intẽtionis discussio: gen̄ralis cõtritio ⁊ pura cõfessio. Intẽtionis discussio: ne propt̃ vanã gl̃iaz celebret. ne propter verecũdiã. ne ꝓpter alicuiꝰ ꝑsone fauorẽ. ne ꝓpter lucrũ tp̄ale. nec ꝓpter cõsuetudinẽ. Generalis ꝯtritio debet esse de obmissis bonis q̃ facere debuit: ⁊ d̄ pc̄tis cõmissis corde ⁊ opere. Pura cõfessio notabiliũ peccatoꝝ cõmuniũ vel notoꝝ vel ignotoꝝ. In missa sit diligẽs sacerdos circa locũ id est tabulã vt recipere possit vtraqz. Diligẽtior circa calicẽ: ne sit fractꝰ vel nõ ꝑparatꝰ. Diligẽtissimꝰ circa materiã: ne hostia sit corrupta: vinũ acetosũ aut d̄sit aqua. In canõe sit diligẽcia magna i signis: vt humilit̃ fiãt. maior in ꝟbis: vt veraciter ea dicat. Maxima in intẽtione vt firma fide cõsecrare intẽdat. In cõsecratiõe habeat diligẽtiã ad cõficiẽdũ corpus xp̄i. Reuerẽtiã ad tangẽdũ ⁊ deuotionẽ ad sumẽdũ. In tãgẽdo corpus xp̄i sit reuerentia magna ꝓpter cõtinẽtiã tã excellentis corporis xp̄i. Maior ꝓpter cõtinentiã taz excellentioris aie xp̄i. Maxima ꝓter cõtinẽtiã tam excellẽtissime diuinitatis christi. Qui in cõsecrãdo intẽdit facere d̄um ⁊ per lachrymas colere. mortẽ christi memorari. totã ecclesiã adiuuare. Qui in cõsecrando intẽdit cõseq̃ augmẽtũ dilectiõis: inseꝑabilitatẽ vniõis: accelerationẽ fruitionis. Sit humilis oratio in ꝑmo ⁊ scd̄o memẽto ꝓ se. ne tã idignꝰ minister indigne recipiat tã dignissimũ mysteriũ. Ne tã indeuotꝰ p̃sbiter iustissimũ iudicẽ flectat i suũ iudiciũ. Ne tã inmũdꝰ hospes tã excellẽtissimũ hospitẽ a se repellat fetore criminũ. ⁊ pijssimꝰ d̄ns cũ ꝑticipẽ faciet electorũ sacerdotũ. Secũdo ꝓ viuis: vt sint ꝑticipes tãti mysterij: auditores habiles missaꝝ beneficij: humiles cõtẽptores vanitatũ mũdi: satisfactores stabiles defectꝰ proprij ⁊ sectatores vigiles diuini bñficij. Tertio in scd̄o memẽto ꝓ d̄fũctis: vt ꝑ tã suauissimũ mysteriũ habeãt cõtinuũ subsidiũ. vt ꝑ p̃ces eccl̄ie ⁊ fideliũ habeãt suaue a penis refrigeriũ. vt ꝑ hoc nr̄m ministeriũ habeãt scõz reditũ ad sctõꝝ cõsortiũ. Post missã fiat sũma gr̃aꝝ actio d̄ tãto p̄ie suauissimo angeloꝝ creatore a creatura recepto. d̄ tãto viatico ꝓficuo xp̄i electorũ creatura recepto. O sacerdos corpꝰ tuũ quotidie efficit̃ sepulchrũ xp̄i. Quomodo ex ore tuo ꝓgredit̃ falsitas ꝑ qd̄ igredit̃ veri=

tas? Quomodo oculi tui vidēt vanitatē: q̄ quotidie aspiciūt veritatē? Quomodo man⁹ tue extēdunt ad illa: q tenēt tenentē vitā.
Quomodo te reples ꝛ igurgitas vino: q̄ debes esse plen⁹ deo?

Versus.

Cum domino psalles: psallendo tu tria serues.
Dirige cor sursum. bene ꝓfer. ꝓspice sensum.
Cōstat in altari: carnem de pane creari.
Iste cibus deus est qui negat hoc reus est.
Tam sanctum pignus nemo sumat nisi dignus.
Qui capit indigne: diro hic cruciabit̄ igne.

Dn̄i Petri Helene ep̄i breue sed iocūdissimuz in ecclesie speculum epygramma.

Quisquis ad altaris pergis solēnia sacra
Hortor ꝛ admoneo. quod tibi ferat opem.
Ecclesię legito q̄ specula nunc tibi mitto.
Cum legeris relegas. deniqꝫ doctus eris.
Missę mysteria quid signēt sacraqꝫ nescis.
Istic comperies. hoc igitur repetas.

Deo gratias.

¶ Impresum hispali per Jacobum crōberger anno domini. Millessimo quingētessimo. xij. xvj. Kal. ianuarij.

